

ФЕЛІКС

ЖУРНАЛ МОЛОДИХ

ЗОШИТ 11.

1962

РІК IX.

Видав ТУСМ ім. М. Міхновського
ФІЛІАДЕЛЬФІЯ — МЮНХЕН

Генерал Роман Шухевич-Тарас Чупринка
(Скульптура М. Черешньовського)

**«ВІЧНА СЛАВА БЕЗСМЕРТНИМ ГЕРОЯМ, ЩО ВІДДАЛИ СВОЄ ЖИТТЯ
ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ! НІ НА КРОК НЕ ВІДСТУПИМО ВІД ІДЕЙ,
ЯКІ ВОНИ НАМ ВКАЗАЛИ, І ЗА ЯКІ ПОКЛАЛИ СВОЄ ЖИТТЯ».**

(Тарас Чупринка: Відозва Головного Командира до УПА)

Студентство і політика

(к. с.) — Українське націоналістичне студентство на еміграції — це інтегральна частина українського націоналістичного руху, який бореться за визволення Батьківщини. Проблема визволення Батьківщини є, очевидно, проблемою передусім політичною. Це значить, що в нашій тотальній боротьбі проти Москви, боротьбі, яка проходить на всіх відтинках життя, політичний фактор є найважливіший, політика посідає пріоритет. З цього логічно випливає наступний тавтологізм: тому, що в схемі української визвольної боротьби політика займає центральне місце, то і всі компоненти чи учасники цієї боротьби, включно з студентством, повинні бути людьми наскрізь політичними. Коли говоримо про націоналістичне студентство, то це значить, що воно повинно солідно й систематично вивчати суспільно-політичні явища і брати активну участь в громадсько-політичному житті. Політична теорія, набута шляхом серйозних студій, повинна йти в парі з політичною практикою. Одне слово, праця націоналістичного студентства повинна мати подвійний характер: теоретичний і практичний.

Підкреслюємо кардинальне значення політики тому, що в українському суспільстві в діаспорі на цю тему знаходимо різного роду дивогляди, які в загальному зводяться до заперечення домінуючої ролі політики. Ці дивогляди, на жаль, досить часто зустрічаємо серед української студіюючої молоді, яка, не розрізняючи партійництва від справжньої політики, негативно ставиться до політичної дії. Такі погляди націоналістичному студентству повинні бути цілком чужі, бо наше студентство, студіюючи глибше політичну історію, повинно дуже добре знати, що без інтенсивної політичної боротьби політичної незалежності не здобудеться. Треба відразу зазначити, щоб уникнути непорозумінь, що надаючи пріоритет політиці у визвольнім змагу української нації, тим не думаємо ігнорувати чи применшувати культурні, ідеологічні й інші важливі аспекти боротьби нації за свободу. Духова творчість здібніших елементів національного колективу відіграє велику роль в національно-визвольнім процесі. Це ми завжди повинні розуміти.

Вести інтенсивну політичну боротьбу, чи пак, провадити розумну, вмілу і успішну політику можуть тільки розумні, вмілі політики. Брак, власне, відповідної кількості таких людей стало прокляттям нашої історії. Події в 1917-1921 рр., під час яких ще раз прогайновано нагоду побудувати власну незалежну державу, є промовистим доказом цього. Не маючи в той час ані одної політичної постаті, яка б, силою свого авторитету, зуміла вивести розбурхану націю на правильний шлях державного будівництва, Україна знову опинилася в старій ролі провінції чужої імперії.

Україні, звичайно, ніколи не бракувало великих мистецьких чи наукових талантів. Та завдяки політичній залежності від інших народів, ці таланти для української нації часто гинули. Взяти, наприклад, хоч би період т. зв. Розстріляного Відродження. Які могутні культурні й наукові постаті впали тоді жертвою чужої політичної влади! Як духово високо стояла б Україна, коли б замість майже тотального знищення українського Ренесансу ХХ-го століття, що сталося після політичної прогрі боротьби за незалежність, наша Батьківщина, втішаючись безпекою власної політичної влади, подала дружню руку творчим силам нації. Річ цілком ясна: лише в межах власного політичного тіла всесторонньо зможе розвиватись українська людина й українська культура.

Українське націоналістичне студентство на еміграції, зорганізоване в таких організаціях, як ТУСМ ім. М. Міхновського, повинно всюди й завжди наголошувати політичний аспект української проблеми. Уважно студіюючи історію Батьківщини, як теж політичні історії інших країн, — студентство (в майбутньому провідна верства нації) повинно виразно й послідовно плекати високу політичну культуру й розуміння кардинальної ролі політики. Воно повинно знати, що тільки творча й успішна політика принесе українській нації політичне визволення.

МАРТА САВЧАК

Нація і держава в українській політичній думці 20-го століття

Сучасне розуміння нації, зокрема на Заході, доволі неясне; поняття нації змішується часто з поняттям держави і часто обидва поняття утотожуються. Sir Ernest Baker, англійський критик в «Reflections on Government» писав: «В теперішні часи національних держав можемо дати знак рівняння поміж нацією і державою»¹). Ця тенденція — уживати поняття нації в розумінні держави або навпаки, — не бере до уваги те, що ці два поняття є зовсім відмінні; хоч держава і нація є витвором життя спільнот, однак, по суті це є два окремі суспільні твори. Ще в 1916 р. Масарик сказав: «Слов'яни глибоко відчують і розуміють різницю між нацією і державою»²).

Щодо питання, що постало раніше — що було творцем, а що твором — держава чи нація, то знаходимо різні відповіді. Процес постання держави і нації проходив у різних країнах по-різному, і тому щодо цього існує дві протилежні теорії; в деяких країнах, як наслідок історичного розвитку, держава існувала перед нацією; в такому випадку нація — те, що Meinecke називає *Kulturnationen*, було радше твором, ніж творцем держави; прикладом того розвитку є Франція і Англія. Знову ж друга теорія переставляє цей процес і твердить, що нація існувала перед державою і витворилася незалежно від держави; нація — це база, на якій будується держава. Auerbach так висловився про це: «Це нація, яка творить державу, а не держава, яка творить націю. Нація тільки тоді є досконалою, коли створить державу для своєї власної потреби»³). Як наприклад цього другого процесу, можна назвати Ірландію та Ізраїль.

Сучасне поняття нації є витвором європейської історії, себто європейського суспільно-господарського і культурно-політичного розвитку. Європейська націогенеза розпочалася в період французької революції і цей процес поширювався з Заходу на Схід. Є два сучасні погляди про націю: погляд атомістичний вважає націю сумою і збіркою назвою для якоїсь неозначеної кількості людських одиниць, що відрізняються від інших спільними прикметами. Ті, котрі схвалюють цю теорію (Le Tur, Montesquieu, Voltaire), підкреслюють об'єктивні критерії нації, напр., спільна мова, культура, територія, історія, релігія. Le Tur дефініє націю як вигідний вислів, напр., французька нація, вислів, що його вживається для окреслення 40 мільйонів людей, які живуть у Франції. (Ці мислителі змішують поняття нації з населенням). Мацціні дивиться на націю з атомістичної точки зору, але він понад усе підкреслює психічний чинник, якого джерелом є національна свідомість, себто почуття приналежності, без якого усі інші чинники залишаються хиткими і непевними. В іншому понятті нація визначається як окрема цілість, окремий суб'єкт, особовість із власним життям. Психологічні чинники, свідомість та воля, є найсуттєвішими прикметами нації. Найбільш поширене сьогодні окреслення нації походить від проф. Ernest Renan, який у своїх викладах під збірним наголовком «Discours et Conférences» на Сорбоні в 1822 р. сказав м. ін.: «Нація — це душа, це духовий принцип... Нація — це велика солідарність, створена почуттям посвяти в минулому і в майбутньому... Існування нації — це щоденний плебісцит, так, як існування людини є постійним ствердженням життя»⁴). В понятті Ренана є підкреслені почування, свідомість та воля. «Людина не є рабом ані раси, ані мови, ані релігії, ані

¹) Alfred Cobban: «National Self-Determination», 49.

²) Ibid., 50.

³) Ibid., 51.

⁴) Hans Kohn: «Nationalism», 139.

потоків рік, ані напряду гірських хребтів. Велике скупчення людей здорового розуму та шалкого серця утворює національну свідомість, що називаємо нацією»⁵⁾.

Держава — це поняття легалістичне і формалістичне. За твердженням проф. Княжинського, «держава в поглядах сливе всіх філософів, соціологів, економістів і політиків є тільки засобом досягнути якусь ціль у руках когось, що є підметом соціальної дії.»⁶⁾ Держава належить до мінливих форм суспільства і від самого її виникнення вона переходить цілий ряд змін щодо її мети і завдань. Держава — це організована суспільність даної території, яка має свою владу, свої закони і у своїй основі має певні складники примусу. Сьогодні під державою розуміємо спільноту людей, що живе на окресленій території і повинувється означеній владі. Три головні елементи творять державу: територія, населення і влада. Територія є єдиним стабільним елементом, якщо не брати до уваги поширювання чи звужування території неслидком воєн чи анексій. Деякі теоретики державного права, як от Старосольський в праці «Теорія нації», підкреслюють стабільність елементу влади, створюючи навіть термін «владна держава». Держава є вислідом природного розвитку і свідомої людської чинності, та є найвищим стремлінням суспільної групи до повного й всебічного виявлення своїх творчих сил. Розвиток окремих держав ішов різними шляхами: деякі держави постали шляхом воєн, підбоїв з відносно малого центру, інші через добровільні об'єднання, умови, договори. Grotius вважає, що держави постали через тугу людей за суспільним життям; теорію суспільної угоди чи договору, як підставу постанови держави, бачимо в Rousseau: одиниця вільно вирішує підпорядковувати особисте загальному.

Початки української націогенезу різні автори відносять до різних періодів. Проф. Матвій Стахів вважає, що українську націогенезу треба віднести до часів Хмельницького; він порівнює повстання 1648 р. до французької революції; як в 1789 р., так і в часи повстання Хмельницького, соціальний розвиток на Україні пішов новим напрямком, себто, політично-державна свідомість і бажання власного державного твору, що з народу творить націю, проявили себе в тім періоді. Проф. Кордуба відносить націогенезу до литовської доби, а проф. Степан Смаль-Стоцький шукає її в княжих часах. Цікаве становище до того питання займає Лев Ребет, котрий вважає, що українська нація за козацьких часів ще не існувала. Модерна українська нація постала тоді, «коли стихійна внутрішня революція, яку створили народня мова і культура, самоусвідомилась та озброїлась волею і раціональним бажанням піднести дотеперішнє своє буття до історичного значення.»⁷⁾ Себто, на думку проф. Ребета, українська націогенеза зачалась щойно десь на переломі XIX-XX століття.

Ясно, що проблеми нації і держави займали уми політично думаючих українців зокрема на переломі 19 та 20 ст. Виходячи з існуючої дійсності — панування над Україною Австро-Угорської та Російської імперій, вони підняли питання власної державності для української нації. Майже рівночасно пролунали в Західній і Східній Україні два голоси: Юліян Бачинський виступив у 1895 р. з книжкою «Україна Ірредента», а Микола Міхновський в 1900 р. проголосив свою працю «Самостійна Україна». Цікаво відзначити, що хоч Бачинський був соціалістом, а Міхновського вважається батьком українського націоналізму, то обидва вони, хоч з інших позицій, поставили ті самі постулати.

Погляди Міхновського на націю і державу відомі з його промов на Шевченківських святах у 1900 р. і з його брошури «Самостійна Україна». У вересні 1905 р. у Львові вийшло одинокє число часопису п. н. «Самостійна Україна», в якому м. ін. видрукувано «Основний Закон Самостійної України — Спілки Народу українського», тобто конституцію, «утворену групою членів

⁵⁾ В. Старосольський: «Теорія нації», 15.

⁶⁾ А. Княжинський: «Дух нації», 274.

⁷⁾ Л. Ребет: «Формування української нації», 41.

української Народної Партії». Андрій Жук в своїй статті п. н. «Лубенська Конституція Української Держави» здогадує, що автором, а принаймні спів-автором, цієї конституції був Микола Міхновський. В брошурі «Самостійна Україна» Міхновський нав'язує до Переяславського договору і стверджує, що з юридичної точки зору Україна в жадному випадку не зреклася своєї самостійности, укладаючи умову в Переяславі. «Коли ми маємо досить правних підстав для перевірнення Переяславської Конституції і визволення зграбованої волі, то чи так стоїть питання про фізичні і матеріальні засоби для осягнення нашої мети?»⁸⁾ — питає Міхновський. Характеризуючи безправства царської влади, він стверджує, що українське населення підносить боротьбу за українську державність під прапором: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпат аж по Кавказ... Потреба боротьби впливає з факту нашого національного існування. Усі, хто на цілій Україні не за нас, той проти нас. Україна для українців, і доки хоч один ворог лишається на нашій території, ми не маємо права покласти оружжя...»⁹⁾. В часописі «Самостійна Україна» з 1905 р. Міхновський уточнює і докладніше подає загальні думки, що з ними зустрічаємося в брошурі «Самостійна Україна» з 1900 р. Зокрема цікаво відмітити доволі точно сформульовані постулати т. зв. Лубенської Конституції щодо трьох головних елементів майбутньої української Держави. Територіальна підстава держави мала б складатися з областей, заселених українцями; ці області були б самоуправні вільні одиниці, «утворені на підставі їхніх народніх особливостей і окремішностей»;¹⁰⁾ таких земель-областей мало б бути дев'ять. Населення в майбутній українській державі користувалося б суспільно-громадськими правами, — поміж ними правами людини і громадянина, загально прийнятими в демократичному політичному світі. Влада в державі належить українському народові: це здійснюється в «ділянці законодавства через раду представників і сенат, а в ділянці виконавчій — через Президента Всеукраїнської спілки.»¹¹⁾ Себто майбутня держава є парламентарною республікою, «при двопалатній системі законодавства і з одноособовою виконавчою владою виборного президента.»¹²⁾ (на американський зразок).

Вячеслав Липинський, ідеолог монархічно-державницької думки, в своїй праці «Листи до Братів Хліборобів» утотожнює поняття нації з поняттям держави. «Без власної держави немає і не може бути української нації.»¹³⁾ На думку Липинського, нація — це всі мешканці даної території і всі громадяни даної держави; нація — це не є ані пролетаріят, ані мова, ані віра, ані плем'я. Нація — це продукт складеного взаємовідношення держави і громадянства. Це реалізація хотіння бути нацією; але немає нації, коли хотіння і ідея не реалізуються в матеріальних формах держави. Загально кажучи, необхідними передумовами постання та розвитку нації є:

- а) існування на даній території такої політично активної верстви, яка має сильно розвинуте стихійне хотіння влади, скріплене вірою в законність своїх хотінь (містицизм),
- б) здатність цієї верстви, яка хоче і може правити, виплекати в себе почуття патріотизму, та
- в) існування або не існування серед місцевого громадянства добрих організаторів ідеології і добрих організаторів продукції, які своїм громадським авторитетом можуть примусити дану державну владу з собою рахуватись, а одночасно, коли вона буде з ними рахуватись, можуть її своїм авторитетом серед громадянства піддержувати.

⁸⁾ М. Міхновський: «Самостійна Україна», «Україна проти Москви», Бібліотека Українського Підпільника, ч. 2, 35.

⁹⁾ Ibid., 41-43.

¹⁰⁾ А. Жук: «Лубенська Конституція Української Держави», «Сучасність», листопад, 1961, 109.

¹¹⁾ Ibid., 105.

¹²⁾ Ibid., 105.

¹³⁾ В. Липинський: «Листи до Братів Хліборобів», XV.

Українська держава обіймає всі класи, віри, мови і племена української землі. Для Липинського спершу треба здобути українську державу, яка вже в час свого існування витворить українську націю, об'єднуючи всіх мешканців української держави політичними гаслами, одним з яких буде патріотизм — любов-до власної Батьківщини. Державу, а після того націю, буде творити активна і сильна меншість, а не пасивна більшість. «Сполучення найвище, яким є держава, базується на нижчих, тісніших сполученнях — родина, стан, класа; і чим міцніші ці нижчі, основні сполучення, тим міцніше держитися побудована на тих фундаментах держава... Втративши свою державу, життєздатна нація зберігає себе в родині, стані, класі. Там зберігається на руїні дух нації — її ідея державна.»¹⁴⁾ Підставою держави повинна бути хліборобська верства, що є фундаментальною опорою України. До хліборобської верстви Липинський зараховує хліборобів шляхтичів-дворян і хліборобів селян. Українська держава, продовжує Липинський, — може бути збудована лише класократією: політичною співпрацею авторитетних провідників. Завдання держави Липинський з'ясовує так: «Забезпечити природно людську селекцію якнайширшого децентралізацією і якнайбільшим збереженням чистоти класового принципу»; а той принцип складається з свободи внизу, а влади і відповідальності — згори. Форма організації — класократія, а форма держави — Гетьманство з устроєм класократії української трудової монархії.

«Поняття нації включає в себе ідею, велику ціль, котра має стояти понад партикулярним. В понятті нації включено не тільки нині, але і завтра, в цій ідеї повинні також бути включені чувства і фанатизм, а не тільки розум.»¹⁵⁾ — такими словами дефінює Дмитро Донцов поняття нації. Нація — це скупчення мільйонів воль довкола образу спільного ідеалу — себто «панування певної етнічної групи над територією, яку вона одержала в спадщині по батьках і яку, може поширену, залишить своїм дітям.»¹⁶⁾ Але український нарід не стане нацією доти, доки «вертерівську ніжність не заступить заціпна любов посідання, Сковороду — Саванароля, Костомарова — Мацціні.»¹⁷⁾ Донцов цілком погоджується з словами Достоевського про Росію: «Ми ніколи не станемо великою нацією, поки не викличемо в себе певну зарозумілість, свідомість власної вати для світу»¹⁸⁾ — і застосовує цю саму засаду для української нації. «Нація є вічна і її воля не є ідентичною з сумою поодиноких воль, але цілком самостійною, а її мета досягається цілими поколіннями, переростаючи мети одиниці, родини, даного моменту.»¹⁹⁾ Мета нації не обмежена завданням дня; вона в минулому шукає своєї вихідної точки і глядить у майбутнє, яке має урядити для майбутніх поколінь; але нація не очолена мудрим і шляхетним проводом, є безумною старою, доступна всякій пропаганді. Для кожної нації ідеал самодержавности повинен стояти перед усім іншим, тому, що несамодержавна нація не є нацією. Українську націю, на думку Донцова, може зробити великою тільки віра в себе, «бажання s'imposer», — Донцов уживає цього французького терміну, що значить накинати свою волю — «пасивній матерії, а не в ній шукати надхнення.»²⁰⁾ Сконкретизовані ідеали, а серед них Донцов вираховує такі: суверенність, імперіалізм в політиці, вільна від держави церква, окциденталізм в культурі, — ці ідеали буде реалізувати класа, що творить більшість нації, себто селянство. Щодо відношення держави і нації до одиниці, Донцов іронічно каже, що українець любить свій рідний край, як свою стару няню, від котрої він може багато виматати; а повинно бути, на думку Донцова, навпаки: Людина мусить завжди підпорядковуватись і стати знаряддям ідеї; це підпорядкування одиниці загальній ідеї останніми часами оспорюване противниками Донцова (Ю. Бойко), які навіть дошукують-

¹⁴⁾ Ibid., XXXI.

¹⁵⁾ Д. Донцов: «Націоналізм», 114.

¹⁶⁾ Ibid., 224.

¹⁷⁾ Ibid., 225.

¹⁸⁾ Ibid., 229.

¹⁹⁾ Ibid., 243.

²⁰⁾ Ibid., 232.

ся в цьому т. зв. Донцовської аморальності. Виходячи з домінантної ролі нації в контексті нація-держава, Донцов був першим в українській політичній літературі, котрий доволі точно спрецизував поняття українського націоналізму, що до того часу було змішуване з ширшим поняттям — патріотизмом. Головні підстави цього націоналізму, на думку Донцова, такі:

1. воля нації до життя, до експансії, до влади,
2. стремління до боротьби та свідомість її конечности,
3. фанатизм, безкомпромісовість,
4. служба інтересам розвитку нації.

Донцов підкреслює потребу рівновати поміж чуттям і розумом, стверджуючи, що «знаю і хочу» мусять йти в парі.

Один з послідовників Донцова, Микола Сціборський, в своєму творі «Націократія» такими словами окреслює поняття нації: «Нація — це найвища форма людського співжиття, яка має свій духовий і внутрішній зміст. Нація — це вічність; вона єднає в своїй тяглій незмінності її окремі складники.»²¹⁾ Підставою нації не є самі тільки об'єктивні і матеріальні чинники, але дух і воля: націоналістичне розуміння нації «ґрунтується на спірітуально-волюнтаристичному світогляді, себто такому, що вважає дух і волю як підстави нації.»²²⁾ Нація безнастанно побільшує свої духові і фізичні сили, перебуваючи в стані постійного зростання. Нація, для українського націоналіста — це найбільш ідейна і реальна цілість. Для посилення і розвитку нації все, що служить її інтересам, є добре, а все, що послаблює її сили і розвиток, є зле. «Українська нація є вихідним заложенням чинности та цілезим осягненням усіх почувань. Головне завдання нації — є поширювати державні межі, включаючи насамперед етнографічний простір. Держава — це є передумова для забезпечення всебічного розвитку нації; вона має узгіднювати взаємовідносини усіх сил нації та давати їй змогу на вільний розвиток. «Тільки через державу нація стає творчим чинником історії і повноправним господарем своєї власної волі. Без цього нація є завжди предметом поневолення і експлуатації іншими державними націями.»²³⁾ Держава — це життєве здійснення нації, це засіб, що забезпечує і удосконалює її існування. Це найвища ціль, якій підпорядковані всі інтереси: класові, групові, особисті; це не є лише середник задоволення громадських та особистих інтересів; «Держава — це свята святих нації, що зобов'язує кожного громадянина до служіння, жертв і високих духових поривів.»²⁴⁾ Влада в керуванні державними справами, на думку Сціборського, повинна бути зосереджена в руках працюючих верств української нації. За фундамент суспільно-виборчої і політичної будови націократія бере головні групи селянства, робітництва і трудової інтелігенції. Націократія заперечує принцип класової боротьби і ставить найвище національну солідарність, що визначає пріоритет нації-держави над інтересами окремих груп. Державний синдикалізм, на думку Сціборського, найкраще персоніфікує ціле національне суспільство, zarazом поділяючи його на окремі частини-групи, з'яняті виробництвом у певній галузі господарства і які також будуть охороняти свої інтереси. Цей державний синдикалізм різниться від соррелівського відмінністю світогляду: себто, замість інтернаціонально-класової суті Сорреля, державний синдикалізм має «культ власної нації-держави»;²⁵⁾ він вважає державу основою політичного і економічного розвитку суспільства.

Я свідомо не включила в обговорювання поглядів на націю і державу висловлених у творах, зв'язаних з постанням і розвитком ОУН, тому, що це зовсім спеціальна тема.

Зате коротко зупинюсь над доволі контрверсійною, зокрема останніх часів, темою: чи УССР є державою чи ні. Відповідь залежатиме від того, з якої точки зору це питання розглядається. До розгляду проблеми можна підходити

²¹⁾ М. Сціборський: «Націократія», 85.

²²⁾ Ibid., 74.

²³⁾ Ibid., 79.

²⁴⁾ Ibid., 84.

²⁵⁾ Ibid., 100.

з двох різних точок: юридичної і політичної. Політичний підхід з'ясував найкраще Степан Бандера в своїй статті «Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс» такими словами: «УСРСР не є ніякою українською державою; це є тільки вивіска, оманна форма... Виведенням УСРСР на міжнародній форумі більшовицька Москва хоче досягти кілька вигад відразу: забурити стремління України до повної суверенності і обдурити світ щодо правдивого становища т. зв. Союзних Республік СРСР. В світовій opinio більшовики намагаються зв'язати ім'я України з усією політикою Москви. Чи краще, — продовжує Бандера, — щоб Україна лунала в світі тільки безкомпромісовою визвольною боротьбою, бо ж Москва боїться самої згадки про визвольну боротьбу України в світі, чи щоб Мануїльські представляли світові осідлану, служняну Україну, яку більшовики вже можуть спокійно показати.»²⁶⁾

Другу позицію заступають переважно юристи, м. ін. Галайчук, Якемчук, Маркус та інші. Вони обстоюють думку, що УСРСР є державою в розумінні державного і міжнародного права і наводять такі аргументи: держава стає суб'єктом міжнародного права, коли вона відповідає таким вимогам — має окрему територію, населення і владу, та має здібність вступати в зносини з іншими державами. Така дефініція держави відповідає юридичному характерові УСРСР, яка має окрему територію, населення, владу та може вступати в зносини з іншими державами. Питання, чи влада є суверенною чи ні, і як також проблема фактичного нав'язування міжнародних зв'язків є питанням радше фактичного, як юридичного порядку. Дальшим аргументом того, що УСРСР є державою — це є її статус члена основника в ООН, бож, згідно з Хартією ООН, членами можуть бути тільки держави. В 1959 р. Василь Маркус писав: «УРСР не є фікцією, вона є українська держава з обмеженим суверенітетом; держава, що їй зовнішня сила накинула свою фактичну владу, яку вона приймає за свою зверхність.»²⁷⁾

Ця дискусія довкола державного статусу УСРСР тільки доводить, що політика і право ніколи не йшли і, мабуть, ніколи не йтимуть впарі. Може прийде час, коли політики вважатимуть за потрібне та доцільне зикористовувати аргументацію юристів, яку тепер оспорожують, бо трудно подумати, щоб в майбутньому Україна, здобувши самостійність, зреклася свого статусу члена основника ООН, тільки тому, що той статус був признаний УСРСР. З другого ж боку, той факт, що Москва водить Україну по торгових міжнародній політики приблизно так само, як колись циган водив ведмеда по ярмарках, — цей факт зовсім не підносить престижу ані української нації, ані її т. зв. держави. А однак, як казав Voltaire: «L'Ukraine a toujours aspiré à être libre» — «Україна завжди стреміла до того, щоб бути вільною»,²⁸⁾ — і цього факту Москва на довшу мету затаїти перед світом не зможе.

²⁶⁾ С. Бандера: «Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс», «Україна проти Москви», Бібліотека Українського Підпільника, ч. 2, 358.

²⁷⁾ В. Лисий: «Чи УСРСР є міжнародним підметом», «Вільна Україна», Збірник, ч. 23, 1959, 3.

²⁸⁾ François-Marie Arouet Voltaire, Histoire de Charles XII, Roi de Suède.

РОМАН ЯКЕМЧУК

Атомова енергетика в СССР

Як і в інших країнах, в СССР атомова енергія знаходить (або знайде) застосування в продукції електричного струму, як теж в технології, в медицині і в біології. Ось як представляються в сучасну пору ті головні сектори:

1. Атомові електростанції

СССР є багатим як на вугілля, так на гідрравліку. Навпаки, Англія і Франція добувають електричну енергію при допомозі теплової енергії вугілля.

Не зважаючи на таке положення, советський уряд присвятив питанню

електрифікації, шляхом атомових електростанцій, особливу увагу. Можна вважати, що, як в інших секторах, та політика є вузько пов'язана з мілітарними вимогами. Але слід теж взяти під увагу, що, поперше, джерела енергії в СРСР є відносно далеко віддалені від промислових центрів, а подруге, електрифікація проходить швидким темпом, і потреби електричного струму постійно збільшуються. Потенційна сила електричної енергії була 10.700 MW в 1945 р., 36.900 MW в 1955 р., і на рік 1960 передбачено 75.000 MW. В 1945 р. було зужито 43 мільярдів Kwh, в 1955 170 мільярдів, а на 1960 передбачено 320 мільярдів. А в семирічному плані намічено, що річна продукція електрики повинна б досягти 500-520 мільярдів Kwh, і потужність електростанцій мала б подвоїтись. За планом 1959-1965 рр. призначено на будову гідроелектричних і термічних централь велетенську суму — 125-129 мільярдів рублів.¹⁾

Атомові електростанції повинні б грати властиву їм роль в електрифікації країни. Професор С. І. Назаров, із Вищої Технічної Школи в Москві, передбачав, що «експлуатація атомових централь стане економічно рентабельна в ближніх роках, бодай якщо йде про європейську частину Советського Союзу».²⁾

Вже в 1954 р. в СРСР ввійшла в дію перша атомово електрo-центрaля, яка була теж і першою в світі. Вона розташована в Обнінську, коло Москви, її потуга є 5 MW, і вона працює з допомогою збагаченого уранію, з графітом у ролі модератора і з водою в ролі холодильника.

Друга атомово центрaля, потугою 100 MW, діє з 1956 р. в Сибірі; вона працює на природньому уранію, є модерований графітом і охолоджений водою. В цій централі добувають пліутоній.

Третій реактор силою 5.000 KW був закінчений в лютому 1958 р. Він є важливий тим, що дозволяє встановлювати технічні характеристики для атомових централь, які працюють на базі «швидких атомів».

Ті перші спроби збагачили советських інженерів відповідним досвідом, і дозволили накреслити широку програму будовання атомових централь.

Згідно з програмою п'ятилітки 1956-1960, СРСР поставив собі за ціль:

— Побудувати атомові централі з напругою електричної енергії від 2-х до 2,5 мільйонів KW. Вистачить помножити ті цифри через коефіцієнт 3, і матимемо дані щодо мільйонів тонн вугілля, заощадженого щороку завдяки добуванню електричного струму при допомозі електричної енергії.³⁾

— Розмістити ці централі особливо в областях, які вбогі на природні багатства погінної енергії.

— Посилити досліді над транспортними реакторами, а особливо в ділянці кораблів-розбивачів криги.

— Розвинути користування ізотопами для дослідів автоматизації лікарських діягноз і біології.

Себто, в 1960 р., атомові централі СРСР, які хоча й діють експериментально, повинні мати потугу вдвічі більшу ніж усі електричні станції царської Росії.

Згідно з тою програмою, розпочато будовання:

— 500 MW сильної сибірської централі, про яку мовилося вище, і яка, отже, збільшиться до потужности 600 MW.

— Два реактори, кожен по 210 MW. Вони є типу PWR і розташовані у Вороніжі.

— Чотири реактори, кожен потугою 100 MW, які діятимуть з допомогою збагаченого уранію, модеровані графітом і охолоджені водою. Ті реактори розташовані в Белоярську і на Уралі.

— Два реактори типу PWR, з яких кожен матиме силу 200 MW. Ті реактори призначені для Ленінграду.

— Реактори потужністю 400-600 MW, ще не визначеного типу для Москви.

Крім того, передбачено для Ульяновського експериментального центру конструкцію реактора потужністю 50.000 KW, який вживатиме воду за модератора і термічного провідника.

Слід зауважити, що СРСР звернув особливу увагу на конструкцію реакторів, модернованих графітом і холоджених водою, а теж на реактори типу PWR. СРСР є перша країна світу, яка застосувала нуклеарне перенагрівання. Наприклад, в централі Білоярська це перенагрівання проходить каналами і доведе пару до температури 500°. Совети теж займаються типом «Fast Breeder».

2. Транспорт

Взявши під увагу питання транспорту на північних морях, які є протягом довгих місяців покриті льодом, СРСР взявся конструювати корабель-розбивач льоду (криголам) «Ленін», що рухається атомовою енергією.

Цей корабель, проєктований ще тому декілька літ і який вже звійшов у дію, має мотори потугою 44.000 HP, його довжина є 134 м, а тонаж 16.000 тонн. Він може плавати протягом одного року, не зупиняючись у пристанях. Атомове устаткування розташоване в центрі корабля; воно постачає енергію турбо-генераторам, які передають струм трьома електричними моторам, а ті рухають три пропелери. Для охорони екіпажу проти радіоактивних промінювань ужито сталь, батон і воду. Конструкція цього криголаму робилася на заводах Ленінграду.

Було передбачено, що криголам зможе пробивати лід шириною до двох метрів.

Проєктовано теж, на 1960 р., атомовий льокомотив. Він матиме реактор циліндриної форми, височиною 2 м. Збагачений уран буде введений в трубах сірконію; графіт служитиме модератором. Цей реактор рухатиме парову турбіну, а генератор електричного струму, пов'язаний до турбіни, рухатиме мотори, які знаходитимуться під льокомотивом.

3. Технологія, медицина і біологія

Вже сьогодні СРСР застосовує атомову енергію ізотопів для контролю технологічних процесів у металургії, особливо, якщо йде про визначення якості металів і лігатур, а теж у хемічній і текстильній індустріях. Крім того, радіоактивні ізотопи застосовується в медицині для встановлювання діагноз, і в біології — для вивчення процесів у живих організмах і рослинах.

Є багато даних думати, що те застосування радіоактивних ізотопів уже сьогодні є більш економічне, ніж подібні контролю, що проводиться шляхом рентгенівських променів. У тому відношенні совети розвивають активну діяльність, в якій підкреслено вагу цих дослідів для їх конкретних застосувань, особливо у розв'язці питань автоматизації.

4. Наукові досліді

Низка спеціалізованих і університетських інститутів займаються дослідями питань, що їх ставить індустріальне застосування атомової енергії. І так в Ульяновську діє дослідчий центр реакторів; там само є в конструкції декілька прототипів.

В 1956 р. був створений в Дубна біля Москви Об'єднаний Інститут Нуклеарних Дослідів. Він об'єднує 12 країн: СРСР, Альбанію, Болгарію, Мадярщину, Східню Німеччину, Китай, Північну Корею, Монголію, Польщу, Румунію, Чехословаччину і Північний В'єтнам. СРСР наділив ту установу відповідними устаткуваннями і дослідчими інструментами. Є там особливо найбільший на світі синхрофазотон потуги 10 мільярдів електронів-вольт, якого конструкція коштувала 500 мільйонів рублів. На міжнародній виставі в Брюсселі в 1958 р. була подана макетка тої технічної реалізації.

Тепер же є в конструкції новий синхрофазотон потужністю в 50 мільярдів електронів-вольт. Він коштуватиме коло одного мільярда рублів. Другий же апарат того самого типу потужністю в 7 мільярдів електронів-вольт буде побудований у Москві.⁵⁾

5. Підсумки

В сучасну хвилину ще завчасно робити остаточні підсумки і немає точних даних, щоб визначити місце, яке займає СРСР в секторі атомової енергетики у відношенні до США. Без сумніву, успіхи советської науки і советських інженерів є реальні і їх не доводиться заперечувати. Слід все ж таки взяти під увагу, що нові атомові електростанції далеко не розв'язують питання погінної енергії в СРСР. Економічно, їх видайність ще не є продуктивна, і ціна електричного струму, продукovanого шляхом атомових централей, є ще далеко вища, ніж електрика, продукowana вугіллям чи гідроелектростанціями. Крім того, початкові інвестиції для творення централей є величезні, амортизації є вищі, ніж в інших секторах, а ціла низка технічних проблем, як от наприклад, охорона від радіоактивних промінювань і заневищення залишаються до розв'язання і спонукають нові поважні інвестиції. «Техніки і дослідники мусять багато працювати, щоб досягти індустриально рентгеновий розвиток атомової енергетики».⁶ Можна отже вважати, що електрична енергія, продукowana атомовими централами, стане економічно видайна лише за декілька літ і, у всякому випадку, ще не скоро вона стане конкурувати вугіллям та гідроенергією.

Існує враження, що совети зрозуміли ті труднощі і що, після ще недавнього ентузіазму, вони ставляться до питання атомової енергетики більш реально. XXII конгрес партії вирішив, що розвиток енергетики в Советському Союзі в період 1959-1965 рр. буде спрямований для будовання термічних централей, які вживатимуть дешеве вугілля, природний газ і мазут, себто централей, які функціонуватимуть за малі кошти. Тимчасово, отже, СРСР не творитиме могутніх електроатомових централей. «Важко є прийняти остаточні рішення, без яких неможливо створити атомову енергетику великого масштабу. Ще остаточно не випрацювано моделей атомових централей, які відповідали б усім вимогам індустриальної експлуатації».⁷

В якому ж напрямі будуть спрямовувати совети їхні зусилля?

Будучи завжди в експериментальній стадії, СРСР буде централі з різними типами реакторів, щоб, базуючись на досвіді, змогти переконатись, який тип буде технічно найбільш видайний і економічно найбільш рентгеновий. У тому відношенні головну увагу звертається на реактори типу «кипучий», реактори швидких нейтронів і реактори з природним ураном і важкою водою як модератора та графітом.

Зусилля СРСР в секторі атомової енергетики є, отже, спонукані політикою на довгу мету, і теперішній велетенський вклад капіталів зможе виправдатися лише після довгих років, під умовою, що советська теоретична наука і практична технологія зуміють розв'язати всі пекучі питання в ділянці атомової енергії.

Бібліографічна нотатка:

1. Д. Карпукін, «Електрифікація народного хозяйства и рост производительности общественного труда», «Вопросы Экономики», квітень 1959, стор. 35-46.
2. S. I. Nazarov, «L'utilisation pacifique de l'énergie atomique à des fins pacifiques en U.R.S.S.», Bulletin d'Information de l'Association Belge pour Développement pacifique de l'énergie atomique, травень 1958.
3. Euratom, Discours de M. Louis Armand, Session ordinaire 1957-58, 23 червня 1958, стор. 10-11.
4. В. Летенко, П. Савіцький, Б. Постіков, «Некоторые вопросы экономики промышленного применения радиоактивных изотопов», «Вопросы Экономики», вересень 1959, стор. 132-136.
5. В. Емелянов, «Les Profondeurs de l'Atome», Temps Nouveau, вересень 1959, No. 37, стор. 15.
6. В. Емелянов, «L'Energetique atomique en URSS», там же, липень 1959, No. 39, стор. 10.
7. Ibid., стор. 11.

КОНСТАНТИН САВЧУК

Україна і Захід

Україна сьогодні не належить до Заходу. Її простора територія, що лежить поза т. зв. «залізною куртиною», становить складову частину комуністичного Сходу. Українське населення — політично й культурно — знаходиться в орбіті комуністично-російського світу. Український київський уряд, що є урядом тільки в формальному чи юридичному значенні цього слова, а в дійсності — чужою експозитурою московського центру, виконує функції, диктовані генеральною лінією комуністичної стратегії. Цей уряд, звичайно, не репрезентує інтересів української нації; навпаки: він є інструментом її поневолення.

Не зважаючи, однак, на те, що українська нація є поневоленою, вона є державною нацією. Це парадоксальне ствердження треба відразу вяснити. Коли говоримо, що українська нація є державною, то слову «держжава» надаємо обмежений зміст. Цей обмежений зміст української держави не дозволяє нам порівнювати Україну з такими країнами, як напр., Францією, Еспанією чи Швецією, які без сумніву являються — як юридично, так і політично — вповні самостійними державами. Сучасний державний статус України не дозволяє його порівнювати навіть з державним статусом країн центрально-східної Європи, які, після другої світової війни, одержали назву т. зв. держав-сателітів. Це тому, що такі країни, як Польща, Чехословаччина чи Румунія, хоч фактично є поневолені комуністичною Росією, в формальній чи юридичній площині показують усі ознаки суверенних держав. Всі ці країни, згідно з міжнародним правом, прийнятим на Заході і на Сході, вважаються повноправними державними одиницями. Україна, з другого боку, навіть юридично не трактується як повноправа суверенна держава. Головна причина такого ставлення до юридичної або правної істоти України лежить в її приналежності до Советського Союзу як його складової частини. Будучи частиною советської федерації, Україна не посідає вповні суверенного державного статусу; її державний суверенітет є обмежений на користь державного суверенітету Союзу. Однак тому, що Україна має право — визначене її конституцією, як рівнож конституцією Союзу, — втрумувати зносини з чужими державами й обмінюватись дипломатичними представництвами, тому, що вона входить до Організації Об'єднаних Націй, куди належать тільки держави, підписує міжнародні договори тощо, її трактується згідно приписів міжнародного й державного права як державу, хоч, очевидно, з обмеженим суверенітетом.

Іншими словами, Україна сьогодні знаходиться дійсно в парадоксальній ситуації. З одного боку — формального чи юридичного — вона є державою з обмеженим суверенітетом; з другого ж боку — фактичного чи політичного, — Україна — це поневолена нація. Це поневолення характеризується безстанною й безпощадною експлуатацією фізичних і духових сил України червоним російським імперіалізмом. Методи такого поневолення є різні і вони можуть змінюватись. Та незмінною залишається суть чи, точніше, ціль цього поневолення, а саме: поєільне нищення українського народу як окремої нації і його абсорбація в лоно панівної російської нації.

В сучасному конфлікті між Заходом і комуністичним Сходом, що проходить на всіх головних магістралях людського життя, місце України є визначене її геополітичним положенням. Знаходячись на південно-західних кордонах комуністично-російської імперії, з легким доступом до Чорного моря, й посідаючи великі природні багатства та добре розвинену індустрію, Україна займає важливу позицію в політичних, мілітарних і економічних калькуляціях большевицької Москви. В боротьбі проти Заходу, яку кремлівські можновладці думають витрати, український народ трактується як потрібне зна-

ряддя в бойовому арсеналі агресивної комуністичної стратегії. І хоч належність цього народу до комуністичного Сходу не є добровільною, а з примусу, це суті справи не міняє. Україна, що довгі віки стояла на аванпостах боротьби проти Сходу, таким чином обороняючи Захід (чи точніше Європу), тепер, в 1962 році, відіграє цілком іншу роль. Перебуваючи в тяжких обіймах червоної Москви, яка є речником непримиримої ворожнечі до західної цивілізації, вона супроти власного переконання стоїть по боці тих, які несуть загалду Окцидентові.

Практично це виглядає так. Український народ, який входить до складу Советського Союзу, вилонює з себе людей, які займають керівні становища в т. зв. советському суспільстві. Ці люди — всі ті адміністратори, науковці, дипломати і маршали — несуть певну відповідальність за долю червоної імперії. Вони є співтворцями її могутності, її успіхів, її колосального впливу на хід новітньої світової історії. Озброєні доктриною марксизму-ленінізму, яка в офіційній версії комуністичних жреців дихає смертельною ненавистю до західного світу, не зважаючи на постійну проповідь т. зв. ленінського принципу «мирного співіснування», ці люди є носіями ідей, що не знають компромісу з ідеями західного суспільства. Будучи українцями з походження й будівничими російського комунізму з життєвої практики, це значить: будівничими в дійсності нової російської імперії, — вони становлять яскравий приклад людини, яка, спотворивши своє національне обличчя, служить інтересам чужого центру. І хоч ми можливо ніколи не будемо знати, що діється в душах цих наших кровних братів, усіх тих свідомих і несвідомих архітектів українського національного нещастя, то проте одно для нас, здається, є ясним: якоїсь конкретної допомоги в боротьбі України за своє визволення від них годі сподіватись! Цієї допомоги Україна від них не дістане, як не дістала вона впродовж століть від людей того самого типу, які служачи то Польщі, то Московщині, здебільшого залишались байдужими до боротьби нації за свою свободу. Бо якщо деякі прикрі сторінки української історії мають нас чогось навчити, то це те, що чимало наших земляків замість того, щоб будувати власну державу, клали основи для могутності інших. Це старе явище в нашій історії спостерігаємо і тепер.

Та ми почали писати про вороже наставлення сучасної України — як частини комуністичного Сходу — до Заходу. Ця ворожнеча, як бачимо, проявляється в двох формах. Поперше, Україна виступає проти Заходу у формі української советської держави і, подруге, у формі тих її людей, які виконують важливі функції червоної Москви, що є головним центром антизахідної політики та ідеології. Виступи советської України на міжнародному форумі, особливо в Організації Об'єднаних Націй, кожнораз демонструють правильність цієї думки. Постійно займаючи позицію по боці комуністичної дипломатії, представники української советської республіки часто спеціалізуються в досить неfortunних випадках на адресу західних демократій. З другого боку, голосні слова чи епітети наших земляків на червоній службі, спрямовані проти Заходу, є нам усім відомі. Все це може створити певне враження серед західних кіл, що український народ цілковито підтримує намагаючись комуністичної Москви здескредитувати західний світ. Але чи такий погляд відпоовідає правді? Невже поневолена нація може відповідати за слова й вчинки уряду, який репрезентує цю націю лише номінально, як та кож нести відповідальність за діла поодиноких своїх членів?... Та, зрештою, антизахідне наставлення сучасної «офіційної» України і комуністичних вельмож українського походження ще не становить альфи й омеги на цьому відтинку життя нації. А не становить воно тому, що, крім цих «офіційних» показних чинників, існують ще інші. Тут маємо на увазі всіх тих осіб підпільної України, як також тих, які хоч і беруть (чи брали) участь в т. зв. побудові соціалізму, завжди залишались вірні українській національній ідеї. Нарешті, маємо на увазі і тих людей, які творять вільну частину української нації, себто українську політичну еміграцію. Всіх їх в загальному характеризує якщо не любов, то принаймні прихильне ставлення до Заходу.

Українське націоналістичне підпілля, яке під час другої світової війни

і декілька років після її закінчення становило дійсно поважну силу в боротьбі нації за визволення, в першу чергу підкреслювало принцип власних сил. Таке становище підпілля звичайно не перешкоджало йому покладати певні надії на посторонню допомогу, яка могла б прийти з боку західних держав. Тому можна говорити про орієнтацію українських підпільних кіл в бік Заходу. Та, зрештою, ця орієнтація існує ще й сьогодні, хоч ряди підпільників стали далеко рідшими і їхня сила — далеко слабшою. Щодо прихильників Заходу серед тих українців, які, хоч беруть активну участь в советському житті, все таки залишаються українськими патріотами, то, через брак потрібних інформацій, про них нічого з певністю сказати не можна. Не треба, однак, забувати, що навіть в середовищі українських комуністів знаходяться люди, які, як колись Микола Хвильовий і інші, притримуються прихильних Заходові ідей чи, висловлюючись словами самого Хвильового, орієнтуються на «психологічну Європу». Відносно ж третьої категорії українців, що займають прозахідну лінію, — мова йде про українську діаспору — то тут справа є цілком легкою до обговорення. Всі вони, за малими винятками, живучи у вільному підсонні Окциденту, є його прихильниками і навіть його оборонцями. Багато з них, особливо з молодших, здобувши західну освіту й увійшовши глибше в життєвий струм західних суспільств, почуваються типовими людьми Заходу. Ці останні, та й майже ціла політична еміграція, плекають надію, що Україна також — при еventуальній допомозі з боку західних держав — дочекається хвилини, коли то вільне життя Окциденту знайде на її просторах землі свою постійну батьківщину. Треба підкреслити, що всі три групи чи категорії української нації, які заступають прозахідні позиції, не зважаючи на різницю їхнього стилю життя і думання, мають одну спільну характеристичну рису. Всі вони, орієнтуючись на Захід, бажать від нього певної допомоги, допомоги здебільшого не так для себе, як для загальної української справи, це значить, справи національного визволення.

І тут ми підходимо до центральної проблеми української політики наших днів, яка від часу прогрі наших визвольних змагань у 1918-1919 рр. переслідувала й турбувала не одно українське покоління. Ставши немов би твердим горіхом української політичної акції, на якому ламали зуби всі, без винятку, українські політичні середовища, ця проблема сьогодні є такою далекою до розв'язання, як була вона якихось сорок років тому. Тут маємо на думці, звичайно, проблему нашого визволення і побудови ні від кого незалежної української держави.

Зверненні обличчям до Заходу, свідомі елементи української нації — як було зазначено вгорі — надіються від нього допомоги, шукають у ньому корисного союзника. Але чи такі надії мають реальні підстави до здійснення? Чи Захід є дійсно зацікавлений в допомозі самостійницьким прагненням України? Чи є він готовий стати в обороні наших прав?

Історія українських зносин зі західними державами за останні десятиліття, починаючи від революційних подій 1917 року, аж ніяк не може служити прикладами для зродження будь-якого оптимізму в підході до поставлених питань. Ця історія недвозначно показує, що такі країни, як, наприклад, Франція, Німеччина, Великобританія і США, згадуючи лише найголовніших акторів міжнародної політики Заходу, були в загальному цілком байдуже наставлені до державницьких аспірацій української нації. Хібащо тільки одна Німеччина, підписавши з Україною в лютому 1918 року Берестейський договір, ближче зацікавилась долею молодой держави. І коли б та Німеччина Вільгельма II була першу світову війну виграла, на що мала поважні шанси, то, більш ніж можливо, що російські большевики не здобули б України. Тоді б і шлях української нації в ХХ столітті напевно не був би такий тернистий. Та Німеччина першу світову війну програла, а переможні держави Антанти, для яких все, що лежало на схід від Польщі, становило простори Росії, не вважали за відповідне подати руку допомоги воюючій проти большевизму Україні...

Не краще стоїть ця справа і тепер. Західні держави, особливо Америка, Великобританія й Франція, не подають найменших ознак конкретного полі-

тичного зацікавлення українською проблемою. Треба відкрито ствердити, що в урядових колах згаданих потуг українська політична проблема взагалі не існує, а якщо й знаходимо деякі урядові, себто офіційні, потягнення на цьому відтинку політичної дії, то проявляються вони здебільшого в негативному й спотвореному вигляді. Голосна й прикра заява американського державного секретаря Діна Раска стосовно України, яку трактується як внутрішню справу комуністсько-російської імперії, є наочним доказом цього. Правда, тверезий голос канадського прем'єра Діфенбейкера в обороні природних прав української нації жити незалежним життям становить великий контраст із заявою державного секретаря США, але цей урядовий голос західного політика є радше винятком, аніж правилом в настанові Заходу супроти України.

Отже, немає жадних суттєвих змін на західному фронті. Українська проблема є приспаною як завжди, а поодинокі й відірвані голоси пробудження залишаються й надалі голосами «вопіючого в пустині». Оптимізм щодо скорого покращання відносин між Заходом і українською визвольною концепцією є, здається, зайвий.

Христина Оленська: «Міст» (олія)

ЛІНА КОСТЕНКО

Ще трохи

Ще трохи — і літ юнацьких
не знайдеш, як вітру в полі.
Дорослою стала зненацька.
Змужнілою стану поволі.

Поволі, поволі, поволі
над серцем здобуду владу —
навчуся не плакати з болю
і в щасті дам собі раду.

Тоді не подумай, друже,
що вже відшуміли зливи,
що серцем я стала байдужа
і словом стала зрадлива.

Ти знаєш — великі ріки,
спокійні, глибокі, холодні —
в собі затаїли навіки
і вир, і каміння підводне.

То хай же літа юнацькі
зникають, як вітер у полі.
Дорослою стала зненацька.
Змужнілою стану поволі.

Доля

Наснився мені чудернацький базар:
під небом, у чистому полі,
для різних людей,
для щедрих і скнар,
продавалися різні Долі.

Одні були царівен не гірш,
а другі — як бідні Міньйони.
Хто купляв собі Долю за гріш,
А хто — і за мільйони.

Дехто щастям своїм платив.
Дехто платив сумлінням.
Дехто золотом золотим.
А дехто — вельми сумнівним.

Долі-ворожки, тасуючи дні,
до покупців горнулись.
Долі самі набивались мені.
І тільки одна відвернулась.

Я глянула їй в обличчя ясне,
душею покликкала очі...
— Ти, все одно, не візьмеш мене, —
сказала вона неохоче.

— А може, візьму?
— Ти собі зятим, —
сказала вона суворо, —
за мене треба платити життям.
А я привесу Тобі горе.

— То хто ж ти така?
Як твоє ім'я?
Чи варта такої плати?
— Поезія — рідна сестра моя.
А правда людська — наша мати.

І я її прийняла як закон.
І диво велике сталось:
минула ніч. І скінчився сон.
А доля мені залилась.

Я вибрала Долю собі сама.
І що зі мною не станеться, —
у мене жодних претенсій нема
до Долі — моєї обраниці.

Ліна Костенко народилася в 1930 р. в м. Ржищев на Київщині; спочатку студіювала в Київському педагогічному Інституті, а від 1951 р. в Літературному Інституті в Москві. Її перша збірка «Проміння Землі» була видана в 1957 р., друга «Вітрила» в 1958 р. Зазнавши нападів від її критиків, поетка мовчала протягом кілька років і щойно недавно знову відважилася писати.

Прощання

Я бачив прощання на станціях різні:
Мовчазні — в пориві німої розпуки,
А часом — гарячі, розпачливі, слізні,
І сповнені горя, і сповнені муки...
А потім в купе опинившись поряд
З тією, що плакала там, на зупинці,
В очах я не бачив і крапельки горя,
Бажання із сумом побуть на одинці.

І так мені враз неприємно ставало
За ту не приховану нею усмішку,
Неначе це я — залишивсь на вокзалі,
[лах,

А ти — виїжджала, радіючи нишком...

... Давай попрощаємось вдома, кохана,
Ти, може, образишся цим і осудиш,
Зате вже ніхто не подума погано
Про тебе,
Якщо ти веселою будеш.

„Патетична“

Шукав я в словесному поросі
Прозорої рими кришталь.
А хтось там, на другому поверсі,
Щоранку сидів за рояль.

Не відав я — хто він чи хто вона.
І часто, тамуючи злість,
Вислухував роздратовано
Акорди і гами якісь.

Биття свого серця я стримував,
У власний не вірячи хист:
Шевченко не бився над римою,
Не скнів над акордами Ліст!

Й собі в адвокати-союзники
Я думку злорадну приймав,
Що в когось таланту до музики,
Як в мене до віршів, нема...

А дівчина (всє-таки дівчина!)
Все грала та грала,
І враз —
Родивсь ураган «Патетичної»
З музичних акордів і фраз.

Я й досі не відаю, хто вона,
Ота піяністка згори:
Здається, уперше Бетховена
Відчув я з вчорашньої гри...

Ім'я **Третьякова** лише недавно почало з'являтися на шпальтах газет та журналів; його твори сповнені весняним хвилюванням; це сповідь юного серця про соняшний день. Поет народився в 1936 році в м. Перм; він недавно закінчив Київський державний університет ім. Тараса Шевченка, а тепер працює в Харківському журналі «Прапор». В 1961 р. вийшла друком збірка віршів молодого поета п. н. «Зоряність».

Аркадія Оленська-Петришин:
«Композиція III» (олія)

Дівчина з поїзда

«Вона глуха! —
 Батьки її сказали, —
 Вона маленька — десять лиш років.
 Її не відпускайте на вокзали —
 Вона не чує голосу гудків,
 Вона не чує радіо та дзвонів.
 Їй страшно зазирнути у лице...»
 Дівча, розвівши бантики червоні,
 Сміялось у відповідь на це.
 Вона вже звикла —
 Так воно і буде.
 Вона живе у людства на виду.
 І, як перше, ставитимуть люди
 Стілець в кіно їй в першому ряду.
 Щоб трошки чула...
 Люди дуже чемні —
 Відомо їй, хоча не чує слів.
 Відомо ще —
 Живуть для неї вчені,
 Хороші вчені з цілої землі.
 Все хороше!
 І дівчинка сміється,
 Хоча не зна, який у неї сміх.
 Коли дивлюся я — мені здається,
 Що те дівча — щасливіше за всіх.

Вона із репродукторів не чує
 Серйозних слів про атомні бої,
 Майбутнє тільки радість їй віщує,
 І радість полонить думки її.
 Чому ж інакше?
 Час минає.
 Люди
 Навчаться і повернуть її пісні.
 Дівчатко знає —
 Всюди добре буде,
 І щедро посміхається мені.
 Які у неї очі — наче сливи,
 І скільки в них живе дитячих дум!
 Дівча не хоче бути нещасливим,
 Дівча не має прав на біль та сум.
 Вона не чує, як її жаліють,
 Вона живе не знаючи біди.
 Вона сміється:
 В просторі біліють
 Безшумними димами поїзди.
 І я її везу — мов сонце, світлу —
 Повз шахти, полігони, кораблі.
 Під рів тривоги вона сміється світу
 І руки простягає до землі.

Віталій Коротич народився в 1936 р. в сім'ї науковців. В літературу увійшов як студент та друкував свої вірші на сторінках студентського журналу «Медичні Кадри». У 1959 р. закінчив Київський Медінститут, а виступив з головними циклами своїх поезій в 1961 р., коли видав свою першу збірку поезій «Золоті руки». Тематичний небокрай Віталія Коротича широкий і чистий; пише він і про свою професію лікаря та про діла сьогочасної молоді. Цього року виходить нова його збірка «Запах неба», а в 1963 р. вид. «Молодь» планує видати третю книжку молодого автора «Вулиця волошок».

Володимир Бачинський: «Вид із Союзівки» (олія)

Донбас

Був дикий степ.
Одвічні кочовиська.
Копита орд топтали полині.
І кров лилась
сарматська тут і скітська,
і гасло все — і люди, і вогні...
Пройшли віки.
Двогорбі піраміди —
Не обриси верблюдів в сонній млі.

Щез орд наплив
без слави і без сліду.
Заріс їм шлях до нашої землі.

Бескиддям міст, —
індустрії фортами
Воздвигсь Донбас у поті і борні.
Мов Прометей,
стоїть він над віками
і кров'ю надр відроджує вогні...
Донбас — це труд,
дерзань і зваги люди,
з усіх усюд, де сила в м'язах б'є.
Донбас — це гімн
про велетні-споруди...
Вітчизна день прийдешній тут кує!

Перший раз вірші Олександра Курінного появились в 1962 р. в газеті «Літературна Україна». Поет народився в Житомирщині, в Попільнянському районі, і є земляком Максима Рильського, який так висловився про О. Курінного: «...вірю, що Курінний розвів'є і розгорне ті добрі якості, які в нього є: проникливий зір, здатність думати і висловлюватись по-своєму, добре відчуття мови і вірша. І ми будемо мати хорошого нового поета.»

Євген Саламаха: «Напад» (скульпметаль)

* * *

Можливо, скоро корабель космічний
Мене відчалить від Землі старої
І повезе у невідомий світ.
Я оселюсь на зорі далекій,
Ходитиму в скафандрі між рослин,

Вивчаючи уважно дивну флору,
І вечорами стану видивлятись
Маленьку Землю в голубому сяйві,
Де ти живеш, народе мій, де ранки
Гойдаються на теплому лататті
Стоячих вод, де місяць жовтень
Знамена вогняні несе борами,

Де вся природа, ніби птиця Фенікс,
Народжується з холоду зими
Напровесні,

де ти,
Любов моя, в студентськiм гуртожитку
Не можеш спати, дивишся журливо
На ті світи, що видно у вікно.

І знову мій неспокій
Мене поверне до людей земних,
До їхніх справ щоденних, до турбот,
До трав, доріг, до тебе,
Моя земна любов.

Євген Гуцало народився в 1938 році на Вінниччині в учительській родині. Вчився в Ніжені в педагогічному інституті, а після закінчення студій працює як журналіст. В літературу ввів його, ще в його студентські роки в інституті, поет Олекса Ющенко, який на сторінках «Літературної газети» з 13 січня 1959 року надрукував 4 його вірші і ствердив у своїй вступній статті до тих віршів, що Євген Гуцало, як поет, виріс під впливом Максима Рильського.

Ярослава Геруляк: «Танцюючі дерева» (туш)

МИКОЛА ВІНГРАНОВСЬКИЙ

Прадід

Заспокоює вітер ліс,
Його душу тривожить снами,
А над нами Чумацький віз,
Без волів і коліс над нами.

У тім возі мій прадід спить...
Коли місяць обійде небо,
Йде до прадіда відпочить,
І цілує в плече, як треба.

І запитує прадід у сні,
Тихо-тихо, мабуть, шепоче:
— Чуєш, місяцю, чуєш, хлопче,
На землі ти світив чи ні?

Посвітив у моїм Замості?
Як весна там? В полях шумить?
Не поїду, мабуть, у гості,
Пан на шибеницю звелить...

Завтра вербна в нас неділя,
Тож ховайся і не світи —
Кармалюк вируша на діло...
Цю хмарину під бік мости...

Дай-но, місяцю ту зірницю,
Що вже десять ночей не спить.
Хай укину її в криницю —
Мотрі воду позолотить...

Завтра їдемо на Стожари,
А сьогодні стомився я...
Запрягайся, вези за хмари —
Кличе сонце земля моя...

Заспокоює вітер ліс,
Його душу тривожить снами...
Котить місяць Чумацький віз
З моїм прадідом над віками.

Микола Вінграновський народився в Первомайську, в Миколаївській області, і є студентом Московського Інституту Кінематографії та учнем Ол. Довженка. Його поезії вперше були видруковані в львівському журналі «Жовтень», в книжці 9 за серпень 1958. Його вірші привернули увагу читачів своєю свіжістю і захопанням в народну українську романтику. Іван Рядченко так говорить про його творчість: «Творчий горизонт поета дуже широкий, його внутрішній світ багатогранний. Часто-густо Вінграновський говорить від імени покоління, і говорить так змістовно, що мимоволі визнаєш за ним право на таку високу трибуну.»

Зеновій Онискевич:
«Рисунок» (вуголь)

Минулому немає вороття

В 1958 р. відбулася в Нью-Йорку, від 4-19. травня, четверта річна виставка молодих українських мистців у галерії готелю Барбізон Пляза в центрі міста біля Центрального Парку. В ній брали участь 14 молодих мистців, які здобули свою мистецьку освіту на американському континенті і були організовані в окремі групи при Об'єднанні Мистців Українців в Америці (В. Бачинський, Я. Геруляк, З. Онишкевич, А. Оленська-Петришин, Х. Оленська, В. Пачовський, Б. Певний, Н. Погребинська, Є. Саламаха, Ю. Шеротська, Б. Титла, М. Урбан, Л. Вороневич, Я. Вижницький). Матеріально допоміг молодим улаштувати цю виставку д-р М. Кузьмович. Це була спроба молодих вийти на ширший форум після вдалих трьох вистав у Літературно-мистецькому Клубі в Нью-Йорку. На диво, з того часу помітна цілковита мовчанка в мистецькому житті молодих, бо хоч дехто з них виставляв після цієї виставки зразу в Чикаго на запрошення чикагівської групи молодих мистців-українців, то все ж таки саме товариство наче б перестало існувати, як організована група в мистецькому житті українців у Нью-Йорку. Поодинокі молоді

Богдан Певний: «Чорнозем» (олія)
(Пам'яті О. Довженка)

мистці брали далі участь у виставках Об'єднання в роках 1960-61. Дехто з них улаштував свою індивідуальну виставку в ЛМ Клубі (З. Онишкевич, В. Бачинський), та групових вистав уже не було. Що діється з молодими мистцями? Чому вони не виставляють так, як це колись заповідали робити?.. Чи ще дійсно існує це товариство, чи, може, вже нема в них зацікавлення для спільних вистав та організацій, і тому розійшлися в різні сторони, затративши первісний молодечий запал до праці? Такий стан може проходити непоміченим серед українського загалу, але напевно дехто з української публіки, яка цікавилася творчістю молодих, ставить перед собою такі питання. Такі ж питання виринають і серед старших мистців, які ніколи не мали застереження проти існування окремої групи молодих при ОМУА, одначе раді б бачити тіснішу співпрацю молодих в Об'єднанні, що повинно б здійснитися не в самих

тільки виставках, а теж в організаційному житті товариства в першу чергу, бо якось ці молоді повинні б перейняти ведення мистецької організації на чужині, коли забракне «старих стовпів». До мене звернулася Редколегія журналу «Фенікс» з проханням, щоб я вияснив відношення між ОМУА і групою Молодих образотворчих українських мистців. Мені запропонували написати дещо про це. Очевидно, воно було б краще, коли б хтось із групи молодих зайнявся цією справою, однак так сталося, що ніхто з них не виявив охоти до писання. Мені, не-обізнаному зі всіма організаційними таємницями молодих та з їх ідеологічними розходженнями, не легко говорити про ті справи переконливо. Залишається сказати те, що, на мою думку, може кинути хоч деяке світло на причину застою молодих. Під рукою в мене дуже скупий матеріал у тій справі. Молоді мусять вибачити мені, коли я зроблю якусь помилку, висловлюючи здогади про причину дезорганізації серед них.

У березні 1954 р. в тижневому додатку «Свободи», в «Студентськім Слові», появився допис Б. Певного про мистецьку школу «Ліги Студентів Мистецтва» в Нью-Йорку. Тоді він згадав і про мене, як студента тієї школи і натякнув

Зеновій Онишкевич:
«Після дощу» (аквареля)

про два десятка студентів мистецьких шкіл українців, якими, мовляв, ніхто з українських мистців не цікавиться. Навпаки, серед старшого покоління мистців були нарікання, мовляв, падають старі стовпи, середунці похилились, а молодих не видно. Тоді ж він перший піддав думку про доцільність існування товариства студентів мистецтва, вказуючи на приклади давніх студентських гуртків, як колись «Спокій» у Варшаві, в якому працювали відомі нині українські мистці: П. Андрусів, Н. Хасевич і ін. будучи студентами Академії у Варшаві. Незабаром, 10. квітня тсго ж року, читаємо в тому ж «Студентському слові» іншу згадку, а саме, що заввага Б. Певного знайшла прихильний відгомін у Головній управі Об'єднання Мистців Українців в Америці. В порозумінні з проф. С. Литвиненком, головою ОМУА, було засноване Товариство Українців Студентів Мистецтва. До управи ввійшли Б. Певний, як голова, Б. Пачовський, заст. голови, Аркадія Оленська і Я. Вижиницький, секретарі. На загальних зборах Об'єднання Мистців Українців в Америці 7. листопада ц. р. вже були представники молодих. Б. Певний склав короткий звіт

про бажання молодих працювати для організування групи молодих мистців у рамках ОМУА. Тоді, на жаль, вже були серед старших мистців перші прояви розколу і сварок, які, може, некорисно вплинули на молодих. Тоді відділилася група «десятьох», яких звали потім «протестантами», висовуючи на голову Об'єднання свого кандидата, покійного М. Бутовича. «Протестанти» прагнули до радикальних змін в управі ОМУА, але відкреклися від усякої участі в управі, коли головою знов обрано скульптора С. Литвиненка. Так вони відійшли від усякої праці в товаристві, закидаючи управі отаманію та інші провини. Молоді опинилися в глупому положенні, бо не знали, на кого їм орієнтуватися. Група «десятьох» відмежувалася в Народньому Домі, а решта ОМУА залишилася в Літературно-мистецькому Клубі в Нью-Йорку. Однак, товариство молодих не встрявало в цю ривалізацію, зібралося до своєї першої виставки в ЛМ Клубі в лютому-березні 1955 р. Тоді було вперше по-

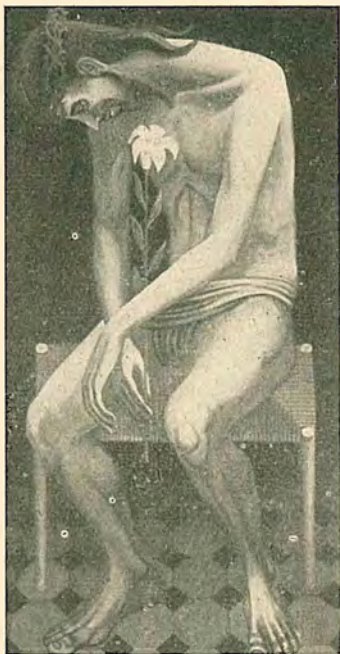

Борис Пачовський:
«Квіти» (дереворит)

казано 102 праці 9-ох студентів (К. Вишницький, Л. Вороневич, Л. Кукрицька, З. Онишкевич, А. Оленська, Б. Пачовський, Я. Паливода, В. Певний, Б. Титла). Виставка робила позитивне враження, бо було видно, що чужа мистецька школа не вбила українських первнів у студентів. Публіка жваво цікавилася виставкою. Мистці прийшли поглянути громадно, навіть забуваючи свої спречки. Появилися дуже прихильні оцінки в «Свободі» за 25. березня 1955 пера вже проф. В. Січинського («Молоді українські мистці»), у Філадельфії П. Метик написав статтю в «Америці» 21. лютого 1955. («З українського мистецького життя»), піддаючи молодим багато цікавих вказівок і порад. Відгукнувся прихильно і незалежник Ю. Соловій в «Сучасній Україні» («На першому кроці» 17. квітня 1955), може, тоді ближчий серцем до молодого покоління, як модерніст, прихильник нових течій. Молоді ж дивилися на нього, як одного з чільних українських мистців, залишаючи його поруч Архипенка і Гриценка.

Друга виставка Товариства Молодих Образотворчих Мистців Українців (так переінакшили вони свою першу назву) відбувалася за рік в лютому-березні 1956 р. в Літературно-мистецькому Клубі в Нью-Йорку. Було 12 учасників (В. Бачинський, К. Вижницький, Л. Вороневич, К. Геруляк, З. Онишкевич, А. Оленська, Б. Пачовський, Б. Певний, Є. Саламаха, і троє гостей: А. Вакович, Х. Оленська, З. Подубинська).

Ще в січні 1956 р. перед виставою писав Б. Певний у «Студентському слові» («Свобода») статтю «Легко критикувати, тяжче творити», торкаючись проблемами національного питання в українському мистецтві. Молоді, які виросли і виховалися на чужині, мали дуже мрячні спогади про рідну Україну, проте

Богдан Певний:
«Спаситель» (олія)

для них вона була втіленням найбільш шляхетних почувань, змагань та ідеалів, як каже Б. Певний. Вони почали застановлятися над проблемами національного мистецтва, яке їм гаряче рекомендували старші мистці. П. Мегик у вище згаданій статті торкнувся тієї проблеми, дораджуючи молодим шукати контакту, щоб заповнити прогалину, яка відрізувала їх від надбань українського мистецтва. Цей контакт добачав у зустрічі зі старшими мистцями, які хоч частину свого життя провели в атмосфері рідної землі. Молоді послухали цієї ради та й шукали контакту, але, поскільки мені відомо, такі контакти з деякими визначними мистцями не приносили молодим тієї чарівної мистецької казки України, бо, або даний мистець поставився до молодих несерйозно і чомусь не зміг їм розказати того, що чарувало б душу молодих, або бракувало теж іншого істотного матеріялу в роді якоїсь доброї «Історії українського мистецтва», яка давала б змогу простудіювати хоч з книжки те, чого молоді не могли почути в цікавій формі з викладів наших мистецтвознавців-професорів. Тож Б. Певний щиро заявив у цій статті, що молоді відчули брак

якогось національного мистецького руху чи течії. Вони помічували здобутки поодиноких визначних мистців, та, на жаль, навіть виставка творів померлих чи пропавших майстрів ХХ. сторіччя в ЛМ Клубі в жовтні 1955 р. нічого нового про українське мистецтво їм не сказала, бож навіть те, що збереглося з творів поодиноких визначних майстрів, представників українського стилю в мистецтві, не було найкращими і типовими зразками творчості. Молоді не могли дошукатися процесу кристалізації стилю, який по-англійськи називали «sedimentation» (згущення). Проте свій жаль скерували головно в бік українського суспільства, яке досі не розуміє правдивої ролі та цілі мистецтва, трактуючи мистецтво по-«просвітянському», хотіло б спрямувати молодь до

Євген Саламаха:
«Студія» (гіпс)

зображування славного минулого чи недавніх ще повстанських дій, про які молоді не могли мати ніякого відчуття, ні уявлення. До того ж розвиток американського абстрактного мистецтва мав колосальний вплив на студентів американських мистецьких шкіл, як про це говорив Б. Певний на самому початку в 1954 р. Мені довелося відповідати «Молодим шукачам українського мистецтва» в рецензії виставки в «Америці» 6. березня 1956. Я заперечував брак дії, яку вони звали «седіментейшен». Хоч самому не довелося вповні оглядати цілої України і її мистецьких здобутків, то все ж таки я бачив хоч частину тієї дії на галицькій землі і на Закарпатті. Я зазначував молодим, що перебування на чужині треба класти на карб наших недоліків у творенні українського стилю в мистецтві, бо занадто підпадаємо під чужі впливи, одночасно не маючи змоги черпати животворну силу з рідного кореня на рідній землі. Мистець мусить мати перед очима те, що в народі вічне і відрубне від інших народів, а цього ми на чужині ніколи не матимемо. Дуже ґрунтовну рецензію дав молодим теж А. Малюца («Мистецька вистава молодих») в «Сво-

боді» за 13. квітня 1956 р. Він теж заперечив думку Б. Певного про неіснування українського мистецтва, справедливо зазначаючи, що легше малювати навіть найбільше безпредметні абстракції, ніж уміти абстрактно думати, формулювати поняття, схоплювати невиважені вартості, відкривати невидні на перший погляд зв'язки і провідні нитки, що з них виткана суть українського мистецтва. Дораджуючи молодим проаналізувати підхід до колюру таких мистців, як Холодний, Труш, Новаківський, Кричевський, забував, що це буде і надалі неможливе через брак дуже добрих зразків і характеристичних для такої аналізи. Третю прихильну оцінку в «Літературній газеті» за квітень 1956 р. («Сучасна Україна») дав Л. Кузьма. Він звернув увагу, що не слід перехвалювати молодих, бо це поганий виховний принцип, який промощує дорогу ілюзіям про надмірну вартість зробленого. Він дораджував молодим не вдовольнятися малим і легким, але прямувати до вищого рівня мистецтва. Загалом молоді мали змогу перекоонатися, що зацікавлення не бракує серед стар-

Борис Пачовський:
«Харон» (дереворит)

шої генерації мистців. На загальних зборах 6. квітня 1956 р. була спроба включити декого з молодих до складу головної управи ОМУА, бо після виходу «групи десятиох» бракувало людей до праці. Збори вибрали Б. Певного і мого брата Бориса на членів управи, та вони все таки не дали себе втягнути у вир нашої праці. Засідання управи ОМУА були все в нас трудною справою, бо загалом дуже мало людей погоджувалося працювати добровільно.

Третя річна вистава молодих у березні 1957 р. зібрала 13 учасників (В. Бачинський, Я. Вижницький, Я. Геруляк, З. Онишкевич, А. Оленська-Петришин, Б. Пачовський, Б. Певний, М. Урбан, Б. Титла, Х. Оленська і трое гостей: А. Коломиєць і К. Мілонадіс з Чикаго та Ю. Шеротська). Ця виставка виказувала більше схильності до модерністичних впливів, чужих для виявлення індивідуального українського стилю в декого. Мені, на жаль, в той час довелося переживати дуже важкі хвилини в моєму житті (смерть матері), то я не мав змоги звернути уваги на цю виставку, щоб могли говорити про неї докладніше. З початком 1958 р. було помітно дію Ю. Соловія в Народньому До-

мі. Він влаштував «виставку образів», куди стягнув у більшості молодих для своєї окремої групи: (Геруляк, Оленську і Петришин, Х. Оленську, Б. Пачовського, Урбана поруч себе і Л. Гуцалюка). Це стало причиною до невдоволення в інших членів молодого гуртка. Потім Соловій влаштував «виставку графіки і скульптури українських мистців Нью-Йорку й околиці». Нині важко сказати, хто брав участь у цій виставці, бо на «каталозі» цього не зазначено, але, мені здається, що з того часу наступила різка зміна у відношенні молодих до Ю. Соловія, що посіяв зерно незгоди й серед них. Вони влаштували свою четверту виставку в місті ще разом, але далі вся активність у них неначе щезла. Знаючи організаційні недоліки українського мистецького життя, я думаю, що головну слабкість товариства молодих треба бачити у відсутності дисципліни, яка зобов'язує всіх членів. У нас колись у 30-і роки в Парижі теж існували мистецькі гуртки молодих, по яких нині і сліду не залишилося через нехтування засадничих організаційних обов'язків. Я все таки вірю, що Молоді мистці Нью-Йорку ще не сказали свого останнього слова.

Культурно-наукові огляди

ПАВЛО САВЧУК

Пам'яті проф. д-ра Івана Мірчука

В річницю смерті (2-го травня 1961 р.) бл. пам. Проф. Д-ра Івана Мірчука — довголітнього ректора Українського Вільного Університету в Мюнхені — хочемо цими скромними словами, на кількох сторінках авторитетного й глибоко-змістовного студентського журналу «Фенікс» покласти, мов китицю квітів, на могилу видатного українського вченого — ідейного патріота й відданого борця на науково-суспільному полі.

З огляду на обмеженість місця в журналі, ми зупинемося лише на найважливіших чинниках життєво-творчої діяльності Покійного. Очевидно, не можемо не повторитися з відомими вже датами й назвами окремих друкованих праць, бо це цілком нормальне явище в написанні такої некрологічної статті.

Українська нація втратила чимало визначних учених за межами своєї етнографічної території, що невблаганна доля історії примусила їх, як і мільйони української спільноти, залишити Рідні Землі в 20-тих і 50-тих роках ХХ стол., поселившись по різних країнах вільного світу; але не втратила своєї національної ідеї — це культурно-духового творення, росту й надбання цінностей наукових скарбів, творячи їх часто в найнесприятливіших умовах еміграційного життя. До таких кращих творців української національної духовної культури належить визначний учений, педагог, адміністратор і прекрасний організатор академічно-педагогічного процесу високих шкіл та невтомний суспільно-політичний і громадський діяч бл. пам. проф. д-р Іван Мірчук, який народився 18-го червня 1891 р. у місті Стрий. Тут же він здобув початкову й середню освіту. Дальші студії Іван Мірчук продовжував у Віденському університеті, де одержав науковий ступінь доктора філософії.

В 1921 році у Відні чільними українськими науковими діячами був створений Український Вільний Університет, з яким покійний зв'язав усе своє життя науково-педагогічною діяльністю, спочатку як професор, а потім як ректор — аж до смерті.

За перше десятиріччя своєї праці в УВУ празького періоду проф. Іван Мірчук написав понад 40 праць на філософічні теми: розвідки й наукові ре-

цензії українською, чеською, польською, німецькою та англійською мовами, що були надруковані в наукових Збірниках УВУ, в Збірниках Українського Наукового Інституту в Берліні та в різних журналах слов'янської філології.

В 1926 р. проф. Ів. Мірчук був запрошений працювати в Українському Науковому Інституті в Берліні, директором якого працював бл. пам. Дмитро Дорошенко. Коли останній у 1931 році переходить на посаду професора Варшавського університету, проф. Ів. Мірчук стає директором того ж Інституту, займаючи це становище аж до 1945 року. Завданням цього Наукового Інституту було підготовляти молоді наукові кадри з українців, які перебували в період між двома світовими війнами на берлінському терені, щоб потім з їхньою допомогою освідомлювати Західню Європу з українськими проблемами.

Як професор УВУ пражського періоду, Ів. Мірчук був настільки популярний, що його запрошено викладати також в інших університетах: Кенігсберзі, Мюнстері. В час берлінського періоду проф. Ів. Мірчук викладав у німецькій Господарській високій школі, де був і членом Іспитової комісії.

В 1945 році большевики зайняли Чехо-Словаччину. Велика частина українських професорів і студентів УВУ залишають Прагу й переселяються до баварської столиці — Мюнхену. Тут того ж року відновлюється Український Вільний Університет, ректором якого першої навчальної каденції (1945–46 рр.) був бл. пам. проф. Вадим Щербаківський. Наступної каденції ректором став проф. І. Мірчук і на цьому становищі (за винятком одної каденції) він залишався до своєї смерті.

Не можна не відзначити, що проф. Ів. Мірчук був прекрасним педагогом, здібним організатором і вмів адміністратором. Він умів поставити на належний рівень науково-педагогічну працю УВУ, вмів гідно репрезентувати українську науку й духову культуру перед німецьким і західноєвропейським світом. УВУ звертав на себе увагу й користувався загальним визнанням. Уряд Баварії 13-го вересня 1950 року затвердив УВУ офіційно як високу школу і визнавав усі його наукові ступні та дипломи. Це велике досягнення треба завдячувати проф. Ів. Мірчукові, його великому авторитетові серед наукового світу.

Наукова спадщина проф. Ів. Мірчука — велика; понад півсотні друкованих праць. А крім цього є ще певна кількість недрукованих рукописів. Для орієнтації згадаємо кілька його друкованих праць, обмежуючись тільки назвами, бо їх аналіза забрала б багато місця. Це окрема тема для дослідження. Назви його праць: «Історія грецької етики» (Прага, 1922); «Етика і політика» (Прага, 1922); «Григорій Сковорода — український філософ 18-го стол.» (німецькою мовою, Берлін-Ляйпціг, 1928); «Філософія Масарика» (Прага, 1931); «Україна між Заходом і Сходом» (німецькою мовою, Мюнхен, 1939); «Підручник України» (нім. мовою, Мюнхен, 1939); «Гандбук дер Україне» (нім. мовою, Ляйпціг, 1941); «Україна та її нарід» (англійською мовою, Мюнхен, 1940); «Історично-ідеологічні основи Теорії III Риму» (Мюнхен, 1954); «Рим, Візантія і Москва в боротьбі за духовий провід у східноєвропейському просторі» (нім. мовою, Мюнхен, 1935); «Антологія української лірики за 100 літ» (Вісбаден, 1955, у ній. перекладі проф. Г. Коха); «Історія Української Культури» (нім. мовою, Мюнхен, 1958) та багато інших.

Великої уваги заслуговують праці проф. Ів. Мірчука про проблеми слов'янської філософії («Основні проблеми слов'янської філософії», «Месіанізм у слов'ян», «Сковорода — український філософ», «Світогляд українського народу», «Демони в москалів і в українців» та інші).

Для поширення історичної правди про Україну між чужинцями має особливе значення праця проф. Ів. Мірчука «Україна і її нарід» (англійською мовою). Ця праця вже чимало прислужилася і ще чимало прислужиться в майбутньому, як об'єктивне джерело для висвітлення правдивого розвитку історичних подій України і життя українського народу.

На окрему увагу заслуговує його велика праця «Історія української культури», що надрукована німецькою мовою в серії видань Німецького Східно-Європейського Інституту, що його очолював бл. пам. проф. д-р Ганс Кох, відомий німецький учений і приятель українців. Ця цінна-наукова праця має велике значення не тільки для українців, а й для світової науки. В каталозі німецького видавництва «Ізар» дамо цій праці таку оцінку: «Праця, яку дав для німецької науки український учений про культуру своєї батьківщини, цінна для західноєвропейської науки не лише тим, що подає всебічний образ з духового розвою українського народу, а також і тим, що вияснює нам джерела і основу тих культурних взаємовідносин, які існували від віків та існують далі між Заходом і Сходом Європи».

Цим коротким переліком наукової спадщини проф. Ів. Мірчука закінчуємо наш нарис про нього. Це був справді визначний український учений. Одночасно це була людина з найкращими духовими прикметами. Основні риси Покійного — глибока релігійність, висока християнська мораль і етика, спокійний і розсудливий характер, шляхетна скромність, правдивість у висловах і точність у виконванні обов'язків, безкорисність, невтомна працьовитість і беззастережна ідейність. Глибока й щира педагогічно-батьківська любов до молодого покоління, зокрема студентства, яке Покійний завжди високо цинив, як майбутніх творців і продовжувачів української національно-духової культури та ідейно-патріотичного чину для відновлення вільної Української Держави.

Ці головні прикмети проф. д-ра Івана Мірчука можуть служити прикладом для всіх працівників української науки й культури, а зокрема для студентства, яке ще має чимало проявити себе на ідейно-національному полі української науки і сповнити свої обов'язки супроти української нації!

Пам'яті проф. д-ра Юрія Русова

2. серпня 1961 р. монреальською громадою стрясла болюча вістка про смерть видатного члена роду Русових, а саме: проф. д-ра Юрія Олександровича Русова. Вечором з державної Канадійської Біологічної Станції в Монтро, що лежить приблизно 70 миль на північ від Монтреало в Лорентійських горах, прийшло повідомлення, що там нагло помер, зайнятий працею, видатний спеціаліст у ділянці іхтіології, проф. Юрій Русов.

Українська спільнота втратила не тільки великого патріота, а й визначного науковця, що своєю скромністю, властивою для членів родини Русових, свідчив про великі духові вартості людини, яка завжди вміла з'єднувати собі приязнь тих, які мали нагоду пізнати цю шляхетну душу.

Проф. Юрій Русов народився в 1895 році в Харкові. Батько — Олександр Русов був визначним культурним діячем і професором Київської Політехніки на кафедрі статистики, а мати — відома громадська діячка, педагог і організаторка Жіночого Руху — Софія Русова. Здобувши середню освіту в Петербурзі й Києві, проф. Юрій Русов у 1917 році закінчив університет, відділ природознавства, і брав участь в різних наукових експедиціях на Чорному й Каспійському морях та на Уралі. Під час революції разом з В. Шульгином його вибрано делегатом від Київської Студентської Громади до Центральної Ради. За уряду гетьмана він був покликаний на доцента зоології і іхтіології в університеті в Кам'янці Подільському. За часів визвольних змагань він виконував в українській армії санітарну службу. Після виходу на еміграцію від здобув у Віденському університеті докторат з ділянки філософії. Згодом працював на іхтіологічних станціях у Неаполі та Роскофі, в Бретані. Переїхавши згодом до Чехії, він викладав зоологію і іхтіологію в Господарській Академії в Празі, як також був викладачем у Празькій Педагогічній Інституті.

У 1929 році румунським королівським урядом його запрошено на кафедру іхтіології в Букарештському Національно-зоологічному Інституті. Крім того, його призначено директором рибництва на озерах поблизу Букарешту. Проф. Ю. Русов вів культурно-національну роботу між українськими студентами, що вчилися в Букарешті. Крім своєї фахової праці, він співпрацював у різних журналах та часописах, як «Самостійна думка», що виходила в Чернівцях, львівському «Віснику», видав працю про Салязара і Португалію. Його фахові праці друкувались в різних румунських, французьких, чеських та італійських фахових журналах.

З вибухом війни проф. Ю. Русов опинився в Німеччині, де спочатку перебував у Берліні, а пізніше переїхав до Чехії, де завідував одним із відділів Рибоводного Інституту.

Після війни переїхав до Америки, згодом до Канади. Він був одним з перших емігрантів після другої світової війни в Америці, прибувши сюди вже в 1946 році. В 1948-49 роках був редактором гетьманського органу «Український Робітник» у Торонті. Після переїзду до Монтреалу почав працювати за своїм фахом у ділянці біології. Крім того, став одним з основоположників кафедри слов'янознавства при Монреальському Університеті, де викладав українську цивілізацію і філософію.

Працюючи як науковець в ділянці рибознавства, з доручення канадійського міністерства, проф. Русов постійно їздив на наукові експедиції на далекі північні озера Канади. Його численні фільми, що він їх робив під час своїх наукових поїздок, є надзвичайно цікавим матеріалом, і він радо їх висвітлював при різних нагодах, ділячись своїми враженнями, про які умів майстерно оповідати.

З його останніх цінних праць треба вважати твір українською і французькою мовами про філософа Григорія Сковороду. Крім того, його наукові праці друкувались у французьких журналах, як «Аква», та англійських в США «Саєнс».

Проф. Юрій Русов, крім своєї фахової праці, з великим зацікавленням постійно слідкував за працею студентів, яких він дуже любив і радо перебував у їхньому товаристві. Своєю життєрадісністю він створював атмосферу відпущення, радо виступав з різними доповідями, як його запрошувано, а зокрема любив поезію і вмів її прекрасно читати.

У зв'язку зі смертю проф. Ю. Русова місцеві монреальські часописи англійською і французькою мовами подали були просторі нотатки, доповнюючи їх знімками і згадуючи Покійного як видатного фахівця — українця в ділянці іхтіології.

З відходом таких небуденних постатей, як Покійний проф. Ю. Русов, здається, невблаганно відходить з ними і та епоха, за якої духові цінності людини переважали над усім матеріальним. І всім нам стає боляче, що вже ніколи не зустрінемо цих скромних, але високохарактерних під кожним оглядом людей, що прикрашували своєю індивідуальністю земне життя. Зберігаймо в наших серцях пам'ять про них, і поставмо їх для себе прикладом нашого життя.

Проф. Ю. Русов був одружений з видатною українською шляхтянкою Наталією Геркен-де-Ляваль, що завжди доповнювала його духово своєю високою культурою. Обоє вони любили мистецтво і підтримували його у всіх ділянках. Втрата дорогого дружини була тяжким ударом для пані Наталії, яка не може переболіти смерть, що передчасно перервала струну життя цієї шляхетної людини.

Студентство — молодь

Шостий Конгрес ТУСМ-у ім. М. Міхновського

Комунікат Президії

12-го і 13-го травня 1962 року в Дрексел Інститут ов Технології й Українському Народньому Домі, Філадельфія, Пенсильванія, США, відбувся 6-тий Конгрес Товариства Української Студіючої Молоді ім. Миколи Міхновського. Конгрес підготувала Головна Управа Товариства; господарем Конгресу був Осередок Діяльності ТУСМ-у в Філадельфії.

В Конгресі взяло участь біля 100 делегатів і гостей. Делегати прибули з таких Осередків Діяльності ТУСМ-у: Філадельфія, Нью-Йорк, Дітройт, Торонто й Монреаль. Делегати також прибули з місцевостей Клівленду й Вашингтону. Конгрес провадила Ділова Президія в складі: Константин Савчук (Нью-Йорк) — голова; Володимир Білик (Монреаль) — заступник; Христия Кульчицька (Філадельфія) і Марта Савчак (Нью-Йорк) — секретарки.

Конгрес відкрив вступним словом Володимир Будзак, уступаючий голова Товариства; привіт від господарів Конгресу виголосив Богдан Кульчицький, голова О.Д. ТУСМ-у в Філадельфії, молитву перевів о. Б. Левицький.

На Конгрес наспіли численні привіти, між ними від ЗЧ ОУН (за підписом Степана Ленкавського), АВН (за підписом Ярослава Стецька), Ліги Визволення України, Спілки Української Молоді Америки, Спілки Української Молоді в Канаді, Інформаційної Служби Українського Конгресового Комітету Америки (відділ у Філадельфії), д-ра Григорія Васюковича і Миколи Кравчука, колишніх голів ТУСМ-у, та проф. Володимира Дорошенка. Конгрес вітали усно: ред. Ігнат Вілінський від Екзекутиви УККА, д-р Петро Мірчук від Головної Управи ООЧСУ, п. Стефа Вовчак від Головної Управи «Провидіння»,

д-р Юрій Мачук від Стипендійної Комісії при Філії УККА в Філадельфії, інж. Іван Остап'як від ОБВУА, д-р Лев Кушнір від Т-ва Українських Інженерів, відділ у Філадельфії, Богдан Казанівський від 6-го Відділу ООЧСУ, інж. Роман Кравців від «Самопомочі», д-р Скальчук від Філії в Філадельфії, Ковальчин від Т-ва колишніх Вояків УПА, та Аскольд Скальський від Американських Приятелів АБН у Філадельфії. Від студентських організацій Конгрес вітали: Євген Гановський від ЦЕСУС-у, Ігор Чума від СУСТА, Ігор Стебельський від СУСК-у, Володимир Маєвський від студентства Вашингтону, і Юрій Савчак від УСТ-Філадельфія.

Учасники і делегати VI. Конгресу ТУСМ-у

Під час Конгресу виголошено чотири доповіді: «Завдання українських студентів в Америці» — Рената Шаран (Пенсильванський університет); «Сучасне студентство і націоналізм» — Володимир Ванчицький (Темпл університет); «Філософічні основи ідей українського націоналізму» — Роман Кухар (Стейт Юніверситі Каледж, Потсдам, Н.Ю.); (доповідь Кухара відчитала Марта Савчак — Колумбійський університет); та «Завдання і роля ТУСМ-у на майбутнє» — Константин Савчук (Колумбійський університет). По доповідях відбулася широка дискусія.

Після вислухання звітів уступаючої Головної Управи, дискусії над звітами й уділення абсолюторії, Конгрес одногolosно обрав таких осіб до керівних органів ТУСМ-у:

Головна Управа на 1962-1963 рр.: Богдан Кульчицький — голова; Ігор Чума — 1-ший заступник і організаційний референт; Богдан Вальків — 2-гий заступник і представник на Канаду; Василь Зін — 3-тій заступник; Ігор Стебельський — ідеологічний референт; Євген Гановський — пресовий референт; Володимир Будзак — фінансовий референт; Зірка Колінко й Рената Шаран — секретарки; Ярослав Петрух, Володимир Ванчицький і Наталка Бандера — члени.

Контрольна Комісія на 1962-1963 рр.: Петро Гой — голова; Аскольд Скальський, Лев Рудакевич, Леся Ганущак, Іриней Прокопович — члени.

Товариський Суд на 1962-1963 рр.: Константин Савчук — голова; Володимир Білик, Юрій Кульчицький, Марта Савчак, Роман Циган — члени.

Під час Конгресу працювали такі Комісії: мандатна — Євген Гановський, Рената Шаран і Наталка Бандера; статутowa й резолюційна — Богдан Куль-

чицький, Нестор Левицький, Богдан Вальків та Ігор Стебельський; та номінаційна — Володимир Будзак, Ігор Чума і Аскольд Скальський. На Конгресі прийнято ряд резолюцій і постанов та широко обговорено напрямні діяльності ТУСМ-у в майбутньому. В ряди Товариства прийнято кільканадцять нових членів.

В суботу, 12-го травня, відбувся Конгресовий Равт, а в неділю, 13-го травня — мистецький вечір з гостинним виступом танцювальної групи Ю. СУМА під керівництвом М. Солтиса. Мистецький вечір провадили Р. Швед і Т. Ста-рух.

6-тий Конгрес Товариства Української Студіюючої Молоді ім. Миколи Міхновського пройшов у діловий і дружній атмосфері та був черговим успішним кроком української націоналістичної молоді на еміграції.

За Президію Конгресу:

Константин Савчук — голова

Володимир Білик — заступник

Христя Кульчицька і Марта Савчак — секретарки

Представники СУСТА на 14-ому Конгресі Американської Студентської Асоціації

П'ятий Конгрес Українського Студентства Америки, що відбувся 1. і 2. липня 1962 р. в Дітроїті при Університеті Вейн Стейт, доручив усім кліткам СУСТА продовжувати товарисько-ділові взаємини з американським студентством ЮСНСЕЙ та іншими етнічними студентськими союзами на терені Америки, і діяти в напрямі забезпечення належного розуміння української визвольної проблеми в центрах науки і культури Америки. Як рівнож, щоб Управа СУСТА кожного року делегувала своїх представників на конгреси ЮСНСЕЙ, то є конгреси всеамериканських студентських провідників, у яких беруть участь також визначні учені, професори і державні провідники, щоб при цій нагоді здобути користь для своїх студентських організацій, для українського суспільства в Америці і для поширювання правди про Україну в її боротьбі за самостійність.

Маючи такі доручення на увазі, представники СУСТА в особах президента Володимира Прибила, другого віце-президента для зовнішніх зв'язків Богдана Футеля та Генерального секретаря Марусі Бішко-Прибила прибули на 14-ий Конгрес ЮСНСЕЙ, який відбувся в Медисен, Висконсен в дніх від 20. до 30. серпня 1962 р. Ще першого дня конгресу влаштовано виставку під назвою «Кентив Нейшоис» (Поневолені Народи), де знаходилися

матеріали про нахабне загарбання Москвою тих країн, підкреслюючи Україну як першу жертву; також виставлено українські книжки, вишивки та видання СУСТА.

Того самого дня репрезентація СУСТА виготовила і надрукувала протест до президента ЮСНСЕЙ Ричерда Ретінга, який в своїм привітнім слові до конгресу назвав Миколу Гоголя, — російським письменником. Спростовання підчеркнуло: що Микола Гоголь в творі «Тарас Бульба» опи-сував про Запоріжську Січ, фортецю українських козаків, а не російських, як це сказав президент ЮСНСЕЙ.

На наступній пленарній сесії конгресу сам президент ЮСНСЕЙ Ричерд Ретінг перепросив представників СУСТА за свою помилку та відчитав перед конгресом свою коректу. Репрезентація СУСТА взяла участь також в бенкеті для представників усіх чужинецьких студентських організацій, присутніх на 14-тім конгресі ЮСНСЕЙ. Були там репрезентанти студентів з Африканських, Азійських країн, з Південної Америки, Канади, Мадярщини, Польщі, разом сімдесят чужих учасників. Промови і побажання входять в традицію цих бенкетів, тому і цього року їх не бракувало. Окрім представники студентських організацій закордонних студентів вітали Управу та 14-ий Конгрес ЮСНСЕЙ. Президент СУСТА в своїм

привіті згадав про боротьбу всіх студентів світу, а зокрема України за волю, за людські права і за самостійність. Пригадавав присутнім про Базар і Крути, а закінчуючи свою промову попросив присутніх вшанувати пам'ять усіх студентів, що стали жертвою з боротьби за волю, встанням з місць і однохвилинною мовчанкою. Бенкет був успішний і пройшов у дуже приємній атмосфері.

Дальша праця делегації СУСТА полягала в реалізації мандатів, доручених їй П'ятим Конгресом Українських Студентів Америки. Інформаційні про СУСТА матеріали та виготовлені резолюції були роздані кожному учасникові 14-го конгресу ЮСНСЕИ. Зусилля були вкладені, щоб нав'язати неперервний контакт з проводом ЮСНСЕИ та разом із ними співпрацювати при своїх коледжах, університетах і на своїх районах. Внесено домагання, щоб конгрес подбав про зорганізування при коледжах і університетах «Клубів Поневолених Народів» у московській імперії СССР. Завдання цих студентських клубів було б:

1. Студіювати теперішній стан поневолених народів, щоб їхньою історією і стремлінням до самодержавности стимулювати зацікавлення американських студентів і професорів,

2. Щороку приготувляти і святкувати «Тиждень Поневолених народів» при високих школах (це є третій тиждень липня).

На конгресі рівнож внесено справу випуску марки серії «Борці за волю», яких дальший випуск був непевний. Користаючи з присутности на конгресі Річарда Мирфі, колишнього президента ЮСНСЕИ, а теперішнього асистента головного постмайстра генерала американського Поштового Уряду, відбуто з ним позитивні розмови в цій справі.

Представники СУСТА подбали, щоб нав'язати контакт з іншими студентськими союзами, як наприклад з мадирами, литовцями, іранцями та іншими студентськими провідниками африканського і азійського світу.

Богдан Футей

Україна в символіці «Дзвону Свободи»

Імпозантна програма цьогорічного відзначення 186-ої річниці американського Дня Незалежности у Філадельфії, що проходила в дні 4. липня 1962 р. на площі під будинком ІнDEPENDENS Голл у Філадельфії, включала, між іншим, промову президента Дж. Кеннеді та церемонію радієвої передачі звуку «Дзвону Свободи» для Америки та інших країн світу. У цій передачі взяла також участь українка, Ярина Гравовенська з Філадельфії, студентка-сеніорка Дрексел Інституту, дочка п-ва Осипи і Маркінга Гравовенських.

Американський «Дзвін Свободи», що символізує волю і державну незалежність американського народу, а в глибшому розумінні ідею свободи для усіх народів світу, має уже свою традицію. Його зроблено в Англії, в 1752-ому році, та перевезено до Філадельфії з нагоди відзначування 50-ої річниці Хартії Прав. Уже при

першому ударі в 1752 р. дзвін тріс і треба було його наново переливати. З того часу вживано дзвону з нагоди зборів Конгресу та різних урочистостей, зокрема під час відзначування Дня Незалежности. Вдруге він тріс під час похорону головного судді Найвищого Суду ЗДА, Джана Маршала в 1825 р., і хоч його знову направлено, він не мав уже повного звуку. В часах громадянської війни названо цей дзвін «Дзвоном Свободи» і до сьогодні його зберігають в ІнDEPENDENS Голл як велику національну цінність американського народу.

З метою відсвіжити в пам'яті американців та інших народів символіку того дзвону, награно його звук на пластинку, під час окремої програми в ІнDEPENDENS Голл, в дні 4. VII., та передано радієвими станціями для Америки, а станціями «Голос Америки» і «Радіо Вільна Європа» для інших країн світу. На запрошення ке-

рівників програми, церемонію удару в «Дзвін Свободи» перевела п. Ярина Грабовенська, виголосивши при цьому короткий промову.

Радіову програму, що тривала 15 хвилин, та яку повторять впродовж місяця липня, вів директор Паблік Сервіс для філадельфійських радіопередач п. Сем Серота. Історію і символіку «Дзвону Свободи» переповів директор історичних національних парків п. Мелфорд Андерсон. У своєму коментарі п. Серота підкреслив, що для такої історичної події відтворення звуку «Дзвону Свободи» вибрано українку тому, бо життєвий шлях української емігрантки та доля її батьків, які залишили рідний край шукаючи свободи, що її втратила під більшовицькою окупацією їх батьківщини — Україна, є найбільш ви-

мовним виявом зв'язаним із інтенцією символіки «Дзвону Свободи».

У своєму слові п. Ярина Грабовенська, активна членка Української Студентської Громади, «Обнови», ТУСМ та Українського Студентського Клубу при Дрексел Інституті, підкреслила значення символіки «Дзвону Свободи» для українського та інших поневолених Москвою народів.

Програму передачі звуку «Дзвону Свободи» закінчено врученням п. Я. Грабовенській молоточка, що ним вона вдарила у дзвін. Цією програмою започатковано світляно-драматичну імпрезу — Люмадрама, що відбуватиметься щовечора біля будинку Інdependence Голл під кличем — «Американський Дзвін».

СЛОВО СТУД. ЯРИНИ ГРАБОВЕНСЬКОЇ ПІД ЧАС ЦЕРЕМОНІЇ РАДІЕВОЇ ПЕРЕДАЧІ ЗВУКУ «ДЗВОНУ СВОБОДИ» У ФІЛАДЕЛЬФІЇ

Я глибоко доцінюю почесність, яка мені припала при виборі мене для відтворення й передачі звуку «Дзвону Свободи», що символізує народження нової, вільної і незалежної американської нації перед 186-ти роками. Звук цього Дзвону став символом волі й свободи не тільки для американського народу, але також і для багатьох інших народів у світі, зокрема для тих, які терплять під ярмом комуністичної тиранії.

Багато є таких людей, яким припала щаслива доля користуватися привілеями свободи у цій країні, та які усвідомлюють значення свободи глибиною серця, коли вони прибули з-поза залізної занавіси. Як одна з них, я твердо сподіваюся, що цей звук «Дзвону Свободи» зможуть почути також і народи примушені жити в поневоленні, в тому числі також український народ, у моєї батьківщині — Україні. Звук «Дзвону Свободи» принесе їм нову надію і зміцнить їх духа та постанову відзискати їхні Богом дані права на життя, свободу й особисте щастя.

Беличний звук «Дзвону Свободи» приносить теж надійну запоруку для всіх народів у вільному світі. Він каже їм, що в наші бурхливі часи постійної загрози для миру і свободи,

З'єдинені Держави Америки не відмовляться від свого морального обов'язку провідництва і допомоги всім тим, хто власним життям визначає найвищі принципи волі, що їх так вимовно символізує звук «Дзвону Свободи».

Американці мусять цікавитися справою свободи для всіх, бо загроза тиранії будь-де мусить приводити всіх до застанови. Народи поза залізною занавісою високо цінують «Дзвін Свободи» й те, що він символізує. Вони глядять у сторону Америки з вічно живою надією. Вони глибоко вірять у те, що величні принципи і цілі Американської Деклярації Незалежності, які були подумані не тільки для американців, бо їх накреслено із вчення, аспірацій і боротьби в інших часах та місцях, — будуть у майбутньому пристосовані в цілому світі, як блискучий маяк справедливості і свободи для всіх:

Остаточне визволення всіх поневолених народів у світі, зокрема тих, що їх поневолено комуністична Росія, та що так твердо наголошує Резолюція Тижня Поневолених Націй, схвалена в 1959 р.

Інші студентські імпрези

ДІЯЛЬНІСТЬ О. Д. ТУСМ В МОНТРЕАЛІ

В місяці листопаді 1961 р. відбулися сьомі з черги загальні збори О. Д. ТУСМ в Монтрсалі, на яких обрано нову управу в такому складі: В. Вілик — голова, Р. Гуцал — заст. голови, М. Чолій — секретар, Б. Вальків — скарбник. Члени Управи: Я. Чолій, П. Гаврилюк, Н. Левицький. Крім того вибрано ще окремих референтів, а саме: І. Березовський — представник журналу «Фенікс», С. Савка — зовн. зв'язки та Ірена Вальків — рек. писар.

В час 17. 11. 1961 до 19. 6. 1962 р. управа О. Д. відбула чотири засідання, на яких було обговорено план праці на рік 1961/1962, студійна конференція та підготовка до конференції СУСК і шостого Конгресу ТУСМ.

В той час О. Д. влаштував сім сходин, на яких було виголошено доповіді на такі теми: «Шевченко проти Москви», — І. Березовський, «Заповіт Шевченка», — С. Савка, «ТУСМ і його значення сьогодні», — Я. Чолій, «М. Міхновський — перший ідеолог

українського націоналізму», — Б. Вальків, «Значення України в совєтській економіці», — Р. Сеньків.

Крім тих доповідей О. Д. відбув святкові сходи, присвячені сл. пам'яті Ст. Бандери, на яких доповідь виголосив З. Бринявський; про свято Крут доповідь зробив Р. Гуцал та Я. Чолій виголосив 19. червня про «Акт 30 червня і 20-ліття УПА».

17. 1. 1962 р. О. Д. zorganizував Стипендійний Фонд для допомоги українським студентам. Тому, що 1962 р. є присвячений 20-літтю УПА, О. Д. спільно з іншими організаціями м. Монреалю бере активну участь у підготовці до цієї імпрези.

Члени ТУСМ є активними членами студентських клубів, членами «Обнов» та є виховниками СУМ-у й Пласту. Вони також беруть участь у всіх імпрезах, що їх влаштовує ЛВУ. Ведеться підготовка до запланованої Студійної Конференції ТУСМ-у Східної Канади.

СУСТА НА СИМУЛЬОВАНІЙ ГЕНЕРАЛЬНІЙ АСАМБЛЕЇ ОН

23-25 березня 1962 року в Нью-Йорку відбулася сесія симульованої Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй, на якій делегація СУСТА репрезентувала Україну (УССР). Таку симульовану сесію Генеральної Асамблеї влаштовує щорічно Collegiate Council for the UN і кожний університет, котрий належить до цієї організації, репрезентує на Асамблеї одну країну, що є повноправним членом ОН. Делегація СУСТА складалася з таких осіб: голова — Богдан Футей (перший заст. голови СУСТА, ТУСМ Клівленд); члени — Олег Послушний, Ігор Чума, Юрій Савчак (члени управи СУСТА два перші — ТУСМ Філадельфія), Джеймс Вудбері, Тарас Хархаліс і Аскольд Скальський (ТУСМ — Філадельфія). Дорадниками були: Константин Савчук (колишній голова СУСТА, ТУСМ Нью-Йорк), Степан Хемич (голова ФКУ), Володимир Прибила (голова СУСТА), а секретарювали Авра Серета, Віра Лашчик, Марта Савчак і Ляриса Ганущак (останні дві ТУСМ Нью-Йорк).

З огляду на те, що Асамблея повинна бути якнайбільше зближена до дійсності делегації СУСТА доводилось в перші два дні тривання Асамблеї поводитись як справжнім представникам УССР і «проводити політику» в рамках загальної політики ССРСР; всередині делегації вирішено, що аж на третій день Асамблеї, на Пленарній Сесії в неділю 15-го березня, делегація СУСТА проголосить виступлення УССР з Совєтського Союзу та півну незалежність України. Таке проголошення, сперте на «телеграмі з Києва», зробило велике враження на всіх присутніх і примусило студентів-делегатів довгий час дискутувати над українською проблемою.

Крім виступу на Асамблеї та участі в нарадах комітетів, видано одноангломовне число газети «Голос Вільної України», в якому були поміщені звідомлення про фіктивний переворот на Україні, створення нового уряду та про причини виступлення України з Совєтського Союзу.

П'ЯТНАДЦЯТИЙ КОНГРЕС ЮНСА

Минулого року відбувся Конгрес ЮНСА (Студентська Організація в США), в якому українські студенти в Америці, як і попередніх років, взяли активну участь. Делегація СУСТА на цей Конгрес, що відбувся при Огайо Стейт Університеті 19-30. серпня 1962 р., складалася з Б. Футеля (віцепрезидент зовнішніх зв'язків та член ТУСМ-у), Любомира Зобніва (голова комісії середньошкільників при СУСТА), Люби Купчик (голова комісії академічних справ при СУСТА), та Тані Матійців (голова комісії ФКУ при СУСТА). Українські студенти жваво ввімкнулися в працю Конгресу і подали комітетові міжнародних зв'язків пропозицію щодо створення семінара на тему «Поневолені народи

Східної Європи» на наступному Конгресі. Рівнож члени делегації обговорили на Конгресі Walter McCarran Act, котрий вимагає, щоб всі комуністичні організації в США реєструвалися в американському уряді. Ставлячи за приклад Україну та інші поневолені держави Східної Європи, українська делегація описала членам Конгресу цілі комунізму, способи, якими комуністи перебирають владу в державах та наслідки комуністичного панування в поневолених країнах. На закінчення українські студенти закликали Америку до пробудження, до активного поборювання комунізму, а не пасивного чекання, поки комунізм перебере провід країни в свої руки.

З ПРАЦІ ОСЕРЕДКУ ДІЯЛЬНОСТІ ТУСМ-у У ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

Осередок Діяльності ТУСМ-у в Філядельфії нагепер є одним з найбільших Осередків. При ньому є єдина доспер секція середньошкільників, так, що разом із ними Осередок нараховує понад 100 членів.

В часі від вересня 1961 р. до червня 1962 р. Осередок відбув 5 засідань Управи та 9 сходів членства. На сходах виступали окремі члени Т-ва із гутірками про великих мужів новітніх часів, сучасну політику, мистецтво, літературу і т. д. Рівнож відбуваються лекції з «Історії українського революційно-націоналістичного руху», що їх провадить д-р П. Мірчук, як теж промовляли до студентів громадяни, що порушували інші цікаві теми.

Осередок успішно виступав у різних протестах, спростовуючи неправильні зображення України в чужинських книжках та журналах. Від кореспонденцію з багатьма газетами та журналами в справах України.

Склад Управи Осередку ТУСМ-у на рік 1962-ий був такий: голова — інж. Богдан Кульчицький (третя каденція), заступник голови — Аскольд Скальський, секретар протоколів — Романа Шаран, кореспонденційний секретар — Ярема Рудакевич, фінансовий референт — Оксана Ванчицька, пресовий референт — Зірка Колінко, ор-

ганізаційний референт — Володимир Взяницький, культурно-освітній референт — Ярина Грабовенська. Члени Управи: Роман Циган, Богдан Кульчицький. Контрольна Комісія: Методій Борецький — голова, Зірка Бернадин, Оксана Романенчук — члени. Товариський Суд: Олег Послушний — голова, Марійка Росола, Оксана Романяк — члени. Інформативна Служба: Аскольд Скальський, Дарка Дубницька, Борис Послушний. Виховники до Юного СУМА: Методій Борецький, Володимир Ванчицький, Дарка Дубницька, Ірка Мельник, Христя Кульчицька.

Важливіші точки з хроніки діяльності Осередку у Філядельфії:

13-14. вересня 1961 р. відбуто інтервенцію в найбільшій філядельфійській бібліотеці, в списку якої як серед поневолених народів пропущено Україну.

18. листопада 1961 р. Осередок відбув Ідеологічну Конференцію під гаслом «Тарас Шевченко — основоположник ідей українського націоналізму». Допозіди виголосили: Анатоль Бедрій — «Політичний світогляд Тараса Шевченка», Мирослава Мазурок — «Етично-педагогічна вартість творів Тараса Шевченка», Богдан Мир — «Тарас Шевченко в житті», Христя Кульчицька — «Жіноча про-

блематика в творах Тараса Шевченка.

6, 7 і 8. січня 1962 р. Осередок ходив із колядою на Визвольний Фонд і на Товариство.

6. січня 1962 р. вийшло перше число «Студентської Думки», органу ГУ ТУСМ-у, редактором якого призначено членкиню Філядельфійського Осередку п-ї Христю Кульчицьку.

9. грудня 1961 р. Осередок взяв численну участь в пікетуванні советської амбасади в Вашингтоні (разом із членами ООЧСУ і СУМА). Членів ТУСМ-у було 30.

4. березня 1962 р. Осередок влаштував Академію в 12-ту річницю героїчної смерті Головного Командира УПА ген. Т. Чупринки-Романа Шухевича.

25. березня 1962 р. Осередок передав 100 дол. на будову залі ім. ген. Тараса Чупринки, як прихід із товариської забави.

30. березня 1962 р. Заходом Осередку відбулася доповідь проф. Петра Андрусіва на тему: «Українське містечтво і його зв'язки з Європою».

6. квітня 1962 р. з ініціативи Осередку відбулися засновні збори нового відділу СУК «Провидіння» ч. 77, названого в пам'ять покійного заслуженого громадського і провидінського діяча і довголітнього головного фінансового секретаря «Провидіння», імени Дмитра Кульчицького. Відділ нараховує сьогодні понад 100 членів.

8. квітня 1962 р. Відбулися організаційні сходи відділу середньошкільників при ТУСМ-і у Філядельфії. Цей відділ зорганізував студент Володимир Ванчицький.

До Управи ввійшли: Богдан Волощук — голова, Олег Лисяк — заступник, Тая Бульба — секретар, Євген Ванчицький — організаційний референт, Ірина Мазепа — скарбник. Контрольна Комісія: Зенон Вонтарський, Галя Гайдучок. Товариський Суд: Нуся Юрабик, Оля Козоріс.

12. травня 1962 р. Осередок був подарем VI. Конгресу ТУСМ-у.

21. травня 1962 р. Головна Управа і Осередок влаштували Зустріч Студентства Філядельфії із студенткою Наталею Бандерою, донькою сл. пам. Степана Бандери, Голови ОУН.

3. червня 1962 р. Секретарка Головної Управи і членкиня Осередку, студентка Рената Шаран виголосила на Зустрічі українських педагогів у Філядельфії доповідь на тему: «Завдання українських студентів в США».

24. червня 1962 р. згинув трагічною смертю, внаслідок автомобільового випадку, член Осередку бл. пам. Роман Зін.

При кінці червня Осередок ТУСМ вдруге підтримав заклик УККА в справі затвердження Резолюції ч. 211, спонсорованої конгресменом Д. Флодом про створення в Конгресі США Спеціального Комітету Поневоленіх Націй. Під вимогою схвалити ту резолюцію підписалося 2.300 студентів, а крім того були індивідуальні листи.

4. липня 1962 р. Студентка Ярина Грабовенська, членкиня Осередку і Управи, передала звук «Дзвону Свободи» через радіо в «ІнDEPENDенс Голл» у Філядельфії, де промовляв президент США Дж. Ф. Кеннеді.

ДЕСЯТИРІЧЧЯ УСГ ім. АДАМА КОЦКА В КЛІВЛЕНДІ

В днях 15-16 вересня 1962 р. відбулася в Клівленді Конференція, присвячена місцевій студентській громаді ім. Адама Коцка. Конференцію відкрив Богдан Футей (2-ий заступник Президента СУСТА-ТУСМ-Клівленд), подаючи короткий життєпис патрона громади. Проф. М. Пап виголосив вступне слово, в якому накреслив ролі студентства в світі. Д-р Зенон Винницький подав коротку історію організування УСГ в Клівленді.

Друга частина Конференції складалася з трьох гутірок під загальним

кличем «Український Студент України». Темою першої гутірки, в якій взяли участь мгр. Кармазин, Любомир Зобнів (СУСТА) та Ігор Чума (перший заступник президента СУСТА-ТУСМ Філядельфія) було «Завдання в середніх та вищих школах». Друга гутірка мала за тему «Український студент серед американського громадянства» і в ній взяли участь В. Прибила (президент СУСТА) та Ю. Кульчицький (голова УСГ при Огайо).

Стейт-Університеті). Остання гутірка на тему «Становище українського студента на Рідних Землях» була найуспішнішою. В ній брали участь студенти, які недавно приїхали з-поза залізної заслони: Надя Темчук, Микола Дутчак та Ярослав Чопко. Дис-

кутанти ствердили, що студенти на рідних землях не мають змоги вивчати пражди про Україну і що обов'язком українських студентів в Америці є студіювати українську мову, історію, культуру та проблематику.

З ДІЯЛЬНОСТІ О. Д. ТУСМ-у В НЬЮ-ЙОРКУ

Нова Управа О. Д. ТУСМ-у в Нью-Йорку. Загальні збори нью-йоркського Осередку ТУСМ-у відбулися 29. вересня 1962 р. в домі Визвольного Фронту при 315 Іст 10-та вулиця в Нью-Йорку.

Зборами керувала Президія в складі: мгр. Константин Савчук — голова, Леся Ганущак та Марійка Глуха — секретарі. Збори вітав голова Головної Управи ТУСМ-у інж. Богдан Кульчицький. Після звіту уступаючої Управи та Контрольної Комісії обрано керівні органи в такому складі: голова Л. Ганущак, заступник голови — М. Глуха, скарбник — В. Будзяк, члени Управи — І. Свідз, Н. Бурко. Контрольна Комісія: голова — К. Савчук, члени: М. Савчак, П. Гой. Студентський Суд: Я. Петрух, Р. Шуган, А. Ведрій.

18. листопада 1962 р. відбулися сходина О. Д. в Нью-Йорку, на яких мгр. Константин Савчук виголосив доповідь на тему «Минуле, сучасне і майбутнє ТУСМ-у».

Студійні дні в Нью-Йорку. 28-29. вересня 1962 р. в Нью-Йорку відбулися «Студійні дні», що їх влаштувала місцева Українська Студентська Громада. Виголошено в ті дні цикль доповідей під гаслом: «Українське студентство після другої світової війни». Першу доповідь виголосив кол. хорунжий УПА Хома на тему: «Українське студентство в рядах УПА»; Константин Савчук (ТУСМ, Нью-Йорк) говорив на тему: «Українське студентство на еміграції, його минуле та майбутнє», та Всеволод Голубничий подав слухачам короткий нарис про «Молодь в сучасній Україні».

В президії були Лариса Ганущак — голова (ТУСМ, Нью-Йорк), Марта Савчак — (ТУСМ, Нью-Йорк) та Світлана Луцька — секретарки.

Можна сказати, що ці студійні дні належали до успішних імпрез, улаштованих студентами в 1962 році.

ІДЕОЛОГІЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ ТУСМ-у

В суботу, 20. жовтня 1962 р., заходом Головної Управи ТУСМ-у та при співпраці Осередку в Філядельфії, відбулася Ідеологічна Конференція ТУСМ-у, присвячена 20-літтю УПА.

На Конференції виголошено ряд доповідей, які заторкнули різні аспекти Української Повстанської Армії. Рената Шаран (ТУСМ-Філядельфія) подала короткий нарис історії УПА, в якому з'ясувала початки та обставини, в яких УПА постала. Чергову доповідь «Вклад ОУН в УПА» приготував інж. І. Чума (ТУСМ-Філядельфія). Вона була відчитана студентом Темпл Університету — Юрієм Федоруком. Зірка Колінко (ТУСМ-Філядельфія) виголосила третю з черги доповідь на тему «Жінки в рядах УПА», в якій ствердила, що жінка бу-

ла завжди вірною подругою українського повстанця та разом з ним захищала Батьківщину. Доповідь про «Літературну творчість в рядах УПА» виголосила Христина Кульчицька (ТУСМ-Філядельфія), а мгр. В. Будзяк (ТУСМ-Н. Й.) виголосив доповідь на тему «УПА та українська еміграція», в якій підкреслив, що більша частина української еміграції є горда на УПА та її боротьбу за визволення України.

Підсумовуючи цю Конференцію, можна ствердити, що члени ТУСМ-у добре склали іспит перед зорганізованим українським суспільством.

ДЕЛЕГАЦІЯ СУСТА НА 8-МУ КОНГРЕСІ УККА

12-14-го жовтня 1962 року в Кемп-Дор Готелі, Нью-Йорк, США, відбувся черговий 8-мий Конгрес Українського Конгресового Комітету Америки. Між делегатами цього Конгресу були також представники Союзу Українських Студентських Товариств Америки, які старалися пропагувати пекучі проблеми українського студентства на еміграції серед байдужого до нього старшого громадянства. Делегатами СУСТА були: панна Марта Савчак, головний редактор «Студентського Слова» і член Товариського Суду ТУСМ-у та панна Леся Ганущак, заст. голови СУСТА і голова Осередку Діяльності ТУСМ-у в Нью-Йорку. До-

радники делегації СУСТА були: Константин Савчук, кол. голова СУСТА і теперішній голова Контрольної Комісії СУСТА та Михайло Почтар, кол. заступник голови СУСТА і теперішній член Головної Управи СУМА.

У своєму слові перед численню зібраними делегатами Конгресу Леся Ганущак закликала старше громадянство більше цікавитися життям українського студентства — майбутньої української інтелігенції. Відгук громадянства (в залі) був досить позитивний, але слова молоді студентки преса не вважала за відповідне надрукувати.

О. Д. ТУСМ ДІТРОЙТ

О. Д. ТУСМ Дітройт видає «Листок ТУСМівця» українською та англійською мовами. Відбув 1962 р. п'ять сходин Осередку з гутірками на теми: «ТУСМ і його завдання», «В роковини Т. Шевченка», «Значення Чорного моря».

10. листопада 1962 р. відбулися Загальні Збори Осередку ТУСМ-у в Дітройті, на яких вислухано звіт уступаючого голови Богдана Чухновського та прочитано два короткі реферати: «Дещо з Конференції ТУСМ-у» (Та-

мара Дужа) та «Чому я належу до ТУСМ-у» (Тарас Когут).

Нову Управу вибрано в такому складі: Тарас Когут — голова, Роман Стефанюк — перший заступник на Західній Дітройт, Ліда Гавілей — другий заступник на Східній Дітройт, Тамара Дужа — секретар, Анна Ковальчук — скарбник, Ігор Іваницький — пресовий референт, члени Управи, Контрольної Комісії та Товариського Суду: Христина Вайко, Богдан Чухновський, Юрій Макух, Андрій Качан, Ігор Тоған.

О. Д. ТУСМ ТОРОНТО

За довакаційний час 1962 року О. Д. Торонто відбув 4 сходин з доповідями внутрішньо-організаційного порядку. Доповіді були виголошені на такі теми: «Поняття світоглядів — західний світ, східний світ та еміграція»; «Вступна гутірка до деології українського націоналізму»; «Селянські житла східних слов'ян — структура, розміщення» (семінар) — проводив д-р Б. Стебельський; «Проблеми культурної виміни і наше становище» — З. Мазуркевич.

*

6. листопада 1962 р. відбулися у «Домі Просвіти» в Торонті, Канада, Загальні Збори місцевого Осередку Діяльності ТУСМ-у. Звідомлення з діяльності Управи подав голова Ігор Стебельський. Нову Управу обрано в складі: Наталка Бандера — голова,

Юрій Шимко — заступник голови, Ігор Стебельський — секретар, Христя Солонинка — скарбник, Богдан Онищук, Оксана Вітошинська — члени Управи.

27. листопада 1962 р. відбулися сходини Осередку Діяльності, на яких д-р Б. Стебельський виголосив доповідь на тему: «Культурна виміна між СССР і Заходом — становище українських студентів до мистців і науковців підсоветської України».

2. грудня 1962 р. відбулися святкові сходини, присвячені 20-річчю УПА. Доповідь виголосили: Христина Солонинка — «Істерія УПА», Юрій Шимко — «Ідейно-політична база постанов УПА», Христина Мазуркевич — «Роля жінок в УПА», Петро Камад — «Вклад ОУН в УПА».

Alain Desroches, LE PROBLÈME UKRAINIEN ET SIMON PETLURA
(LE FEU ET LA CENDRE), Nouvelles Editions Latines, Paris, 1962.

Українська Проблема і Симон Петлюра (Вогонь і попіл).

Серед нечисленної, прихильної для України, чужомовної літератури на окрему увагу заслуговує рецензована книжка, яка об'єктивно, правдиво та з великою симпатією навітлює життя та трагічну смерть сл. пам. Симона Петлюри. Тема ця — дорога всім українцям, незрозуміла для більшості західних політиків і використовувана Москвою на Заході проти українського визвольного руху, — є так само жива сьогодні, як 35 років тому.

Хоч автор книжки нічого в ній не пише про себе і про мотиви, що спонукали його написати цю працю, то про ці подробиці дає нам стаття п. Софії Наумович п. н. «Ален Дерош, його книжка і доповідь», вміщена в «Шляху Перемоги» з 3-го червня 1962 р.

«Ален Дерош, справжнє прізвище якого Розенберг, народився в Константинополі, але в дитинстві жив в Україні в Одесі. Найкращі спогади з перебування під південним українським небом, як теж жахіття кривавої революції, зформували його вразливу вдачу юнака, який після скитання опинився 1921 року у Франції, що стала його другою батьківщиною...»

На зустрічі автора з українським громадянством 11. 5. 1962 р. в Парижі сам автор так вияснює, чому він написав цю книжку: «... Я виріс в Україні і був очевидцем подій, що призвели до паризької трагедії у 1926 р. Я був тоді 20-річним юнаком, студентом права на Сорбоні і, очевидно, такий великий і голосний процес притягнув мою увагу. Зокрема вразила мене й обурила підлість Шварцбарда. Чому я так якраз реагував? Я знав Петлюру і провів моє дитинство в Україні. Коли ж я заглиблювався в психологію вбивника, то він викликав у мене тільки огиду, бо не мав ніяких знаків тієї шляхетності, яку йому насильно приписували. Для мене японські торпедисти, що влучали в ворожий корабель, але й самі при тому гинули, — були героями. Героїнею була теж біблійна Юдита, яка пішла до ворожого табору, щоб убити Голо-

ферна. Шварцбард не виявив ні сліду героїчності в своєму огидному злочині. Його адвокат, Анрі Торес, зробив з нього «пристрасного» войовника, але хіба ж ця «пристрасть» мусіла тривати аж 7 років? Чому Шварцбард не виконав своєї «п'єсти» в Україні, де Отаман був оточений військом, як це зробила Юдита, або чому не вбив його в Польщі, де не звільнювали «пристрасних» злочинців так, як у Франції?.. А я вирішив її (книжку), написати тоді, коли французька телевізія наважилась відібрати цю рану в такий ганебний, образливий форми. Та й серед правничих кіл, коли говорилося про цей процес, мене із здивуванням запитували: «Невже ви вірите, що Петлюра був невинуватий?» Ось чому я написав цю книжку».

В перших трьох розділах автор обговорює положення і природні багатства України, дає короткі історичні замітки та навітлює культуру і мистецтво, відмічаючи зокрема Сковороду, Шевченка і Лесю Українку, твори яких ілюструє перекладами «Заповіту», «Контра Спем Сперо» і т. д.

Пристаючи до властивої теми своєї праці, автор зовсім правильно пов'язує в одно українську національну революцію і постать Петлюри «який швидко стане символом і прапором національного визволення...» Переповідаючи коротко події 1917-1920-х років, автор підкреслює, що серед анархії, яка поширювалась, завдання правління ускладнювалось; треба було в той самий час поборювати наїзників з Півночі і з Півдня, треба було проганяти грабіжників, які сіяли терор і руїну. В той час Петлюра закликає військо пам'ятати про свої обов'язки і втримувати сувору дисципліну.

До справи погромів в Україні автор підходить як до не нової проблеми. Він згадує, що царські уряди «уживали, а то й надуживали цих злочинних заходів, стараючися звернути озлоблення нещасливого населення,

що його свідомо втримувано в темноті, проти безборонної меншости...» (жидівської). Хоч революція і війна становили відповідне підґрунтя для погромів, автор підкреслює, що Петлюра ставився поборювати безпорядки і анархію. Він цитує тексти різних наказів і закликів Отамана Петлюри й підкреслює, що «Петлюра не перестав поборювати погромів — хто б їх не спричинював — і боротись проти цієї пошести, успадкованої по царизмі. Він карає винуватих і каже допомагати жертвам, що врятувалися від погромів. Автор підкреслює, що «з його (Петлюри) ініціативи ізраеліт П. А. Красний був іменований міністром від Справ Жидівських. Це була справжня новина — ніколи перед тим жид не виконував міністерських функцій на території колишньої російської імперії; що більше, ніколи до того часу не існувало міністерство, що мало б займатися жидівською меншістю.»

Найцікавіша частина книжки — це процес Шварцбарда, що розпочався в Парижі 18. травня 1927 р. і який «був, без сумніву, одним з найголосніших кримінальних процесів у період між двома війнами». Під час процесу п. Торес, адвокат Шварцбарда, стравив представити його не як убивника, але як герся, що помстився на Петлюрі за «своїх братів-жидів в Україні, котрі були немилосердно переслідувані... петлюрівськими військами.» Але щоб така теза втрималася, то Торес мусів би довести перед судом формальну відповідальність Петлюри за погроми; іронією є, що про це мали свідчити люди, що не були обізнані з фактами і котрі навіть не жили в Україні в часи погромів. «Я там не був, але я є переконаний», «Я нічого не бачив, але я думаю», — такими словами свідки Шварцбарда старалися довести відповідальність Петлюри.

Всі свідки, покликані прокурором, стверджували, що «так довго, як він (Петлюра) був головою уряду, то він обороняв всі національні меншості, які були на Україні...», що «Отаман завжди прихильно ставився до жидівського населення... і навіть створив особливу комісію для розслідування погромів...», що «Петлюра не був до найменшої міри відповідальний за погроми...», що «він робив

усе можливе, щоб запобігти погромам.» Навіть один із свідків Шварцбарда ствердив, що він, згідно з сумлінням, не може підтвердити, щоб «він чув або бачив, нібито Петлюра наказував чинити погроми.» І так, кожний свідок висловлювався про Петлюру, як про людину чесну, шляхетну, яка старалася робити все, що було в його силах, щоб зберегти молоду українську державу.

Без сумніву, найцікавіший документ, що був поданий під час процесу, — це лист, пересланий до головного прокурора одним російським жидом і близьким приятелем Шварцбарда, — Добковським. Ось уривок з цього листа, цитованого автором: «Ані Петлюра, ані Винниченко, ані інші визначні члени українського уряду не були погромниками. Я виріс із ними; я провадив з ними битву проти антисемітизму. Не можна переконати жодного сіоніста, а особливо мене, що таких людей можна називати антисемітами». А що сталося з свідком Добковським?; п. Торес попросив, щоб, з огляду на його твердження, його негайно віддати під опіку психіатра!

Чому ж тоді присяглі не засудили Шварцбарда на смерть, коли було виявлено так багато доказів прихильності Петлюри до жидів і коли було очевидним, що Шварцбард є звичайним вбивником, а не месником жидів, що жили на Україні? Як одну з причин, автор подає велику необізнаність французів в українській справі, незрозуміння стремління українського національного руху і тим самим поstattі Петлюри. Серед дальших причин автор подає, що Шварцбард не був сам один, але за ним стояли різні «темні сили.»

І закінчує автор свою книжку наступним ствердженням: «Існують померлі, з якими більше клопоту, ніж з живими.. І так, смерть Мазепи вчинила легенду, зв'язану з його іменем, ще більш промінюючою. Подібно, осоружливий злочин зробив з Петлюри мученика, і підніс ще вище славу Отамана в душі народу.»

Марта Савчак

О. д-р Іван Гриньох: СЛУГА БОЖИЙ АНДРЕЙ — БЛАГОВІСНИК ЄДНОСТІ.
Рим, 1961. 200 стор. (Праці Українського Богословського Наукового Товариства, том I.)

Це не перша і не остання праця про Митрополита Андрея Шептицького. Автор, кол. професор греко-католицької Богословської Академії у Львєві, знав Митрополита Андрея особисто, був і є знайомий з усними і писаними еунціяціями Митрополита. Ця його книжка, як він сам зазначає у вступі, є збіркою нарисів, які автор випрацював в ході цілої низки років як доповіді перед українською громадськістю з нагоди святкувань пам'яткових роковин Слуги Божого Андрея.

Тут слід підкреслити три моменти. Перше, це є **спеціальна** праця про великого Митрополита. Як звичайно з нашими людьми буває — спочатку появляються про них праці **загального** характеру: життєпис, перелік того, що за життя зробили, звичайно, в суперлятивах. Згодом починають сучасники писати спомини про покійних, з якими доля судила їм бути знайомими. А ще пізніше, часом аж декілька десятиріч років по смерті, починають досліджувати окремі аспекти діяльності, творчості чи досягнень великих покійників. Обговорювана праця належить до тієї третьої категорії.

Читає, який хотів би познайомитися ближче з життям Митрополита Андрея Шептицького, не знайде в книжці о. д-ра Гриньоха бажаних даних. Життєписи Митрополита можна знайти в книжках Степана Барана, Володимира Дорошенка, Григорія Прокопчука. Книжка о. д-ра Гриньоха присвячена в цілому одному лише питанню, а саме: провідній ідеї цілого життя Митрополита Андрея, ідеї, що кликала причинитися до єдності Христової Церкви. Обговорювана книжка прямо розкриває очі читачеві, що Митрополит не мав жодних ілюзій щодо легкого й скорого успіху в унійній праці, хоч би тільки серед українського народу.

І тут приходимо до другого моменту, гідного відзначення в зв'язку з посвятою цієї книжки. Перед кількома місяцями почалися наради другого Ватиканського Собору Католицької церкви й не є ніякою таємницею, що одною з головних тем Собору є спра-

ва праці над з'єднанням церков супроти смертельної загрози більшовизму не тільки для католицької церкви, але також для всіх християнських церков у світі. І в зв'язку з тим, варто познайомитися з деякими думками Митрополита з часу, коли загроза більшовизму для цілого вільного світу ще не була безпосередня. Ці думки наводить автор на підставі окремих посланій, пастирських листів, статей Митрополита в українських і неукраїнських публікаціях, та на підставі Архiepархiальних Вістей Львівської Архiepархiї. Але найчастіше сягає автор до декретів і правил Архiepарахiального Собору 1940 року, відбутого під більшовиками.

Автор ближче цікавиться стосунками між православ'єм і католицизмом та підкреслює неодноразове ствердження Митрополита, що православні мають «правдиву вселенську віру Х століття, себто віру сімох перших соборів» (Стор. 132). Ціла третя частина книжки докладніше розвиває поняття замирення в практичній площині. В першу чергу, треба б створити відповідну атмосферу з обох боків. Вихідною точкою для помирень повинна бути розмова-дискусія. Дискусія потрібна, але тільки ерудитна, не полемічна..., яка прямувала б до миру, а не до війни. (Стор. 158). Виходить треба від того, що нас християн, єднає. Створення атмосфери, потрібної для замирення і сам мир між віроісповіданнями, як започаткування процесу повільного з'єднання християн, вимагатиме також поступок від усіх. За можливі поступки вважав Митрополит ті, які дозволяє совість. (Стор. 162). «Коли маємо... шукати в собі і в братах того, що могло б бути взаємним уступством, яке бодай трохи **наблизило б** віроісповідання, що ще є дуже далеке від того, щоб стати одним віроісповіданням, — то мусимо безумовно пам'ятати про те, що уступства... можуть робити тільки Церкви, а не поодинокі вірні...» (Стор. 163). Тим самим виключає Митрополит від цієї справи світські чинники політичного, господарського, національного чи будь-якого іншого світського характеру. (Стор. 164). У своїх листах з 1942

року Митрополит Андрей неодноразово заторує справу порозуміння Церков. «...Повна злука греко-католицького й українських православних віроісповідань — це справа хіба дальшої майбутності... говорю передусім про порозуміння, яке не було б злукою в єдину Церкву, а таку злуку вважаю можливою тільки колись після довгих обосторонніх зусиль до єдності». (Стор. 183). Наприкінці автор цитує вияснення Митрополита, що його запрошення до порозуміння не треба розуміти як заклик до Унії. «Можна говорити про різні способи порозуміння в одно віроісповідання. Можна було подумати і про злуку православних віроісповідань з греко-католицьким, при якому поставало б нове віроісповідання із злучення обох, яке не було б ні давнім православ'єм, ні давньою греко-католицькою Церквою (стор. 184). Бажанням Митрополита було відновлення Київської Митрополії, яка згодом могла б бути пе-

ретворена в патріархат в злуці з Римом, незалежний від Москви.

Цікаве те, що кільканадцять років після смерті Митрополита Андрея, його з природи речі обмежені унійні заходи знаходять тепер поширення в світовому масштабі. Правдоподібно, що візія Великого Митрополита **наближення** християнських церков, якщо на об'єднання ще не час, здійсниться ще за нашого життя.

Наприкінці годиться відзначити, що обговорювана книжка — це перша публікація недавно заснованого Українського Богословського Наукового Товариства. При кінці книжки знаходимо перелік публікацій Львівського Богословського Товариства та видань Львівської Богословії з бібліографічними даними, але чомусь без років видання.

Книжка написана ясним і легким стилем. Всна варта того, щоб якнайбільше наших людей познайомилися з її змістом.

Д-р Юрій Фединський

Михайло Грушевський. ВИБРАНІ ПРАЦІ, Нью-Йорк, Накл. Гол. Управи ОУРДП в США, 1960, стор. 262.

Зібрані статті й промови професора Грушевського дають багато цікавого матеріалу як до доповнення української історії, так і до висвітлення його суспільно-політичної діяльності. Особливо цікаві статті дореволюційного періоду, в яких він оповідає про формування його світогляду під впливом кирило-методіївців та про його діяльність як молодого науковця й белетриста. Впливи кирило-методіївців — та Драгоманова і Антоновича — дають можливість краще розуміти світогляд Грушевського, його політичну орієнтацію за часів Центральної Ради, як також зміну його політичної орієнтації в пробольшевицький бік з початку 20-тих років.

Збірка статей і промов Грушевського ясно віддзеркалює період революції та доби Центральної Ради, що своїм змістом та політичною орієнтацією дуже різняться від еміграційного періоду 20-тих років, у якому домінувала промосковсько-большевицька орієнтація. В загальному, статті періоду Центральної Ради відзначаються енергійністю та завзяттям розбудови власного самостійного життя

України та її потенційних сил. У них Грушевський вказує й закликає до організації політичного, економічного та культурного життя України. Нові революційні відносини вимагали від українців нових національних поступів, повної самостійності української нації, яких недавноминулі мінімальні вимоги задовільнити вже не могли. Статті й промови Грушевського того часу — «Великий обов'язок», «Українська самостійність та її історична konieczність», — хоч стоять за федерацію вільних республік України й Московії, все ж таки головну увагу звертають на вимоги розбудови й скріплення Української держави. Вони закликають до патріотизму, жертвності, рішучості та ділової праці для розбудови й скріплення української самостійності.

Дальші статті, написані після нападу московських большевиків на Київ у лютому 1918 році — «Очищення огнем», «В огні й бурі», «Мир на землі нашої», «Повороту не буде», «На переломі», «Кінець московської орієнтації», «Наша західна орієнтація», «Нові перспективи» та інші, мають ще

більший самостійницький і безкомпромісовий український характер. Ці статті, хоч написані в соціалістичному дусі, справді гідні свого творця — визначного українського науковця та президента Української Республіки. Як і всі інші статті нашого видатного історика, вони добре обгрунтовані на історичних фактах, що дає їм сильні наукові підвалини. Вони вказують на те, як на Україні помалу завмерла панівна ідея самостійности та як через московський терор і поневолення поступово витворилася серед української верхівки рабська психіка вислужництва й угодівського опортунізму, що служила Москві не «за страх, а за совість». Це, в свою чергу, призвело до занепаду української самостійницької концепції, а на її місце виринула панівна концепція федерації, яка тривала аж до 1918 року.

Московсько-большевицькі напади на Україну та ламання прав її суверенности відкрили деякій частині наших соціалістів гірку правду та справжні факти українсько-московських відносин. Це відносини не рівнорядного партнерства на базі федерації чи конфедерації, а завоювання й поневолення українського народу московським. Грушевський, з'ясувавши ці відносини, вказує Україні інший шлях — шлях самостійности та орієнтації на Захід і чорноморські народи.

На жаль, у згаданій збірці не поміщено статей Грушевського, які появились в 1920 році в журналі «Борітеся — Поборете». А це шкода, бо ці статті виявляють, як значно змінилася політика й політична орієнтація Грушевського. Правда, у короткім біографічнім нарисі Грушевського цієї ж збірки, Володимир Дорошенко коротко згадує, «що Грушевський схилявся тоді в своїх поглядах на большевиків...». Однак, треба вже було помістити й статті, що появились в журналі «Борітеся — Поборете» на те, щоб читач міг виробити собі повніший і кращий образ про світогляд Грушевського та зміни його політичної орієнтації. Можливо, що видавці цієї збірки не мали тих статей (але вони є і їх можна дістати); можливо, що не хотіли їх помістити, щоб не показувати советофільської орієнтації Грушевського.

Наприклад, у збірці статей з часів Центральної Ради, професор Грушевський твердить, що війна України з Московією поставила боротьбу в національній площині: боротьбу українського народу з московським. Рівночасно, з нападом большевиків на Україну зникає українська орієнтація на Москву.

«Перше, що я вважаю пережитим і віджитим, таким, «що згоріло в моїм кабінеті!», се наша орієнтація на Московщину, на Росію, накидвана нам довго й уперто силоміць, і кінець, як то часто буває, справді присвоєна собі частиною українського громадянства». (М. Грушевський, «Вибрані праці», стор. 57). Далі Грушевський заважає, що з московсько-большевицької тактики видно їх завдання: «повернути назад у московську службу збунтованих українських підданих, а для того знищити культурні центри України, інтелігентні сили українські. Українців ловлять, арештують, розстрілюють тільки за те, що вони українці». (Там же стор. 40).

В 1920 році Грушевський твердить зовсім щось інше: «Ми відкидаємо боротьбу з Совітською Росією, з комуністами-большевиками, явну і тайну: тактику оружних повстань і політику зривання з середини. Ми навчилися шанувати в большевиках провідників світової революції, котрим за се мусимо пробачити не одно з того, що нам боком вилазило, тим більше, що наші власні помилки оправдують не одно в їх упередженнях і помилках в відносинах до нас». (М. Грушевський, «Українська Партія Соціалістів-Революціонерів та її завдання», «Борітеся — Поборете», Вересень, 1920 р. Ч. I, стор. 48), (підкр. наше).

В другому числі того ж журналу Михайло Грушевський радить українським парт.ям, не лише лівим, але й правим, іти з російською революцією. В першому числі Грушевський пропонує федерацію обох, українського й московського, народів, як можливу розв'язку політичного питання. Проблему московської агресивности супроти України, яку він сам признає, розв'язує шляхом європейської федерації. «Коли Українська Радянська Республіка і Російська Совітська ввійдуть обидві, як рівнорядні члени, в склад світової, європейської феде-

рації — се зліквідує питання». (М. Грушевський, ор. сіт. стор. 49). Крім інших недотягнень і протиріч в згаданих статтях, ці оптимістичні утопійні федеративні думки Грушевського не мали жодних реальних підстав.

Самозрозуміло, що неправильно є теза Грушевського, що: «суверенність українського народу, незайманість його національних, економічних і політичних інтересів, се, розуміється, можна забезпечити і в федеративній формі, якби обставини були нормальні, якби час не був такий пожежний». (Грушевський, там же, стор. 47, підкр. наше). Як відомо, зі вступленням до федерації держава втрачає найважливіші атрибути суверенності: зовнішню політику, грошову контролю, збройні сили, і т. д., а найважливіше, що федеральні закони стають вищими від даної одиниці, яка вступила до федерації, так, що у випадку конф-

лікту — закони федерації переважають. Все це обмежує самостійність даної країни, а вже зовсім позбавляє її суверенності. Крім того, нерозумна є його большевицька орієнтація, коли він сам доводить, що большевики не те, що не шанують української самостійності, але її на кожному кроці викорінюють.

Треба лише шкодувати, що своїм писанням 1920-тих років Грушевський так дуже надшербив свій авторитет постаті видатного політичного діяча та науковця, тим більше, що заслуги його, як історика, є величезні. З другого ж боку, молоде покоління хоче мати правдивий образ М. Грушевського, тому всяке закривання його «радянської орієнтації» є шкідливим. Хочемо знати Михайла Грушевського не лише як історика, але також як політика та людину. Боже немає нічого гіршого, як півправа.

Микола Протиняк

Бібліографія

ПЕТРО ГОЙ

Анотована бібліографія книжок про Советський Союз і Україну 1950-1960 рр.

Анотована бібліографія вибраних книжок про Советський Союз і Україну англійською мовою включає праці визначних американських і чужих авторів, праці, що опубліковані між 1950-1960 рр. в США та Англії. Для кожної позиції коротко подано бібліографічні та вихідні дані, як рівнож описові та критичні анотації. Призначена для студентів та дослідників советознавства.

Автор складає щире подяку за співпрацю та дружні поради друзям: Глібові Гаюку, кол. студентові Ньюйоркського Міського університету, теперішньому старшині американської армії, Сергієві Казакову (білорус), студентові слов'янознавства Ньюйоркського Міського університету, Ярославові Томашивському, бібліотекарові правничого відділу Ньюйоркського університету.

(An annotated bibliography of selected works in English on the Soviet and Ukraine. Includes works by recognized authors American and foreign, published in the United States and England from 1950 to 1960. For each entry brief bibliographical information is given, as well as a descriptive and critical annotation. Intended for students and researchers on the Soviet Union and Ukraine).

Adamovich, Anthony. OPPOSITION TO SOVIETIZATION IN BELORUSSIAN LITERATURE (1917-1957). New York, Scarecrow Press, 1958. 203 p.

Документаційна студія білоруської літератури підсоветського періоду та аналіза спротиву білоруських письменників проти партійної контролі та советизації. Їх боротьба та трагічний кінець.

Allen, Robbert Loring. SOVIET ECONOMIC WARFARE, with an introduction by Erwin D. Canham. Wash. D. C., Public Affairs Press, 1960. 293 p.

Вислід трирічної праці двадцятьох дослідників, під керівництвом проф. Аллена, про закордонну торгівлю советського бльоку.

Armstrong, John A. THE SOVIET BUREAUCRATIC ELITE; a CASE STUDY OF THE UKRAINIAN APPARATUS. Atlantic books, Frederick A. Praeger, New York. 1959. 174 p.

Студія советської бюрократичної партійної апаратури в Україні з тридцятих років починаючи. Оперта на інтенсивну студію неопублікованих советських дисертацій та інших матеріалів. Праця ділиться на десять розділів із заввагами та додатковими поясненнями після кожного розділу. Включає статистичні дані, використану бібліографію та покажчик.

Armstrong, John A. UKRAINIAN NATIONALISM, 1939-1945. New York, Columbia University Press, 1955. 322 p.

Студія про український націоналістичний рух воєнних років, оперта на джерельний, мало відомий матеріал, та інтерв'ю, що його провів сам автор із особами, зв'язаними із українським націоналістичним рухом або людьми, що могли дещо знати про нього. Це перша англійська наукова спроба аналізу українського націоналістичного руху того періоду. Праця поділена на 12 розділів з широкою бібліографією, заввагами та покажчиком

Aspaturian, Vernon V. THE UNION REPUBLICS IN SOVIET DIPLOMACY; a STUDY OF SOVIET FEDERALISM IN THE SERVICE OF SOVIET FOREIGN POLICY. Geneva: Institut Universitaire des Hautes Etudes Internationales, 1960. 232 p.

Об'єднані республіки в советській дипломатії, студія советського федералізму на службі советської закордонної політики. Це короткий огляд історичного та правового розвитку советських республік, як факторів советської закордонної політики, далі сучасна роль советських республік в советській дипломатії та проєкція майбутнього. Праця в основному ділиться на вісім розділів та багато підрозділів; Правний статут об'єднаних республік згідно з інтернаціональним правом; Республіки і советська дипломатія 1918-1939 рр.; Об'єднані республіки як інструмент советської територіальної експансії; як інструмент збільшеної репрезентації; Конституційний розподіл дипломатичної сили; Дипломатичні органи, інституції, процедура в республіках; Мілітарні сили Об'єднаних республік та останній розділ — дипломатія республік у майбутньому та минулому. При кінці праці подано текст двох додатків до конституції (закордонні зв'язки, березень 15, 1946) та (лютий 1, 1944 про військові республіканські формації). Шкіци організації та структури білоруського та українського міністерства закордонних справ, зроблені на підставі різних інформаций.

Baczowski, V. NEW COLONIAL EMPIRE; an ANSWER TO KHRUSHCHOV'S SPEECH AT THE UNITED NATIONS ON SEPTEMBER 23, 1960. (Place & date of publication unknown)

Автор порівнює советсько-московський колоніалізм із західним, користуючись даними із советської преси. Вказує на небезпеку московського імперіялізму, більш жорстокого, ніж будь-яка інша колоніальна система.

Barghoorn, Frederick C. THE SOVIET CULTURAL OFFENSIVE; The Role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. Princeton, N. J. Princeton University Press. 1960. 353 p.

Гене́за, цілі, організація, техніка та методи советського культурного наступу — такі теми, які автор старається розв'язати, користуючись советськими та західними джерелами, використовуючи рівнож недрукований матеріал.

Barghoorn, Frederick C. SOVIET RUSSIAN NATIONALISM. New York, Oxford University Press, 1956. 330 p.

Аналіза співвідношень між російським націоналізмом, патріотизмом, шовінізмом, месіянізмом, як основних елементів комуністичної ідеології всередині Советського Союзу, та як далеко советський уряд користується традицією російського націоналізму. Замало уваги присвячено націоналізмам немосковських народів, єдиної сили, що ставить опір русифікації всіх форм та кольорів.

Bauer, Raymond A., Tukles, Alex and Kluekhorn, Clyde. HOW THE SOVIET SYSTEM WORKS; CULTURAL, POLITICAL AND SOCIAL THEMES. Cambridge Mass., Harvard University Press, 1956. 274 p.

Книжка складається з аналізу інформацій, одержаних від сотень советських утікачів через інтерв'ю і запитання та з висновку авторів про характеристику советської системи і одиниці в ній.

Bereday, George Z. F., Brickman, William W. and Read, Gerald H., eds. THE CHANGING SOVIET SCHOOL; THE COMPARATIVE EDUCATION SOCIETY FIELD STUDY IN THE U.S.S.R. Boston, Houghton Mifflin Co. 1960. 514 p.

Огляд курикулум, адміністрації, індоктринації і т. п. советської едукції (освіти). Праця написана на підставі досвіду групою американців, які відвідали школи в СССР.

Bereday, George Z. F. and Pennar, Jaan, eds., THE POLITICS OF SOVIET EDUCATION. New York, Fredrick A. Praeger, 1960. 217 p.

Подає головні дані про типи і число шкіл та студентів в СССР. Аналізує такі проблеми: роль комуністичної партії, антирелігійне виховання, навчання історії, чужих мов, підготовка учительських курсів і т. п.

Borsody, Stephen. THE TRIUMPH OF TYRANNY. THE NAZI AND SOVIET CONQUEST OF CENTRAL EUROPE. New York, The Macmillan Co., 1960. 285 p.

Історія і політична програма держав, що постали у висліді першої світової війни; взаємовідносини та конфлікти між ними, що, на думку автора, привели до німецьких, а опісля до советсько-російських завоювань. Проповідує федералізм середньої Європи як засіб протиставлення великим потугам. Багато помилок, зокрема у відношенні до Закарпатської України.

Borys, Jurij. THE RUSSIAN COMMUNIST PARTY AND THE SOVIETIZATION OF UKRAINE; a STUDY IN THE COMMUNIST DOCTRINE OF THE SELF-DETERMINATION OF NATIONS. Stockholm, 1960. 374 p.

Комуністична теорія національного самовизначення і її практичне застосування російськими комуністами в Україні до 1923 р. — така тема праці автора. В пістх розділах автор дає науково обґрунтовану відповідь. Бібліографічний перегляд на початку праці та велика бібліографія при кінці книжки.

Brzezinski, Zbigniew. THE PERMANENT PURGE. POLICIES IN SOVIET TOTALITARIANISM. Cambridge Mass., Harvard University Press, 1956. 256 p.

Історія багатьох чисток в СССР. Техніка і динаміка проведення їх, аналіз законів, що управнювали чистки, як рівнож ціль і місце, яке відіграють чистки в тоталітарній советській системі.

Brzezinski, Zbigniew. THE SOVIET BLOCK: UNITY AND CONFLICT. Cambridge, Harvard University Press. 1960. 467 p.

Праця ділиться на дві частини: процес включення в комуністичний блок і аналіза ролі ідеології та сили у співвідношенні комуністичних країн. В хронологічному порядку праця поділена на чотири головні періоди розвитку советського блоку: 1945-47 рр. — встановлення влади «народніх демократій», 1947-53 рр. — закріплення влади на сталінський спосіб «часті чистки»; 1953-56 рр. — новий курс Маленкова і революції в Польщі та Мадярщині; 1957-58 рр. — часи Хрущова, «комуністичний коммонвелт».

Campbell, Robert W. SOVIET ECONOMIC POWER. New York, Houghton Mifflin Co. 1960. 209 p.

Популярна студія для читачів без належної підготовки та знання про советську систему. Багато уваги присвячено економічному зростанню Советського Союзу, та коштів того росту в людях та матеріалі.

Carew-Hunt, R. N. A GUIDE TO COMMUNIST JARGON. New York: Macmillan Co., 1957. 169 p.

Глосарій головних термінів, уживаних в советській політичній номенклатурі. Дефінює та аналізує такі терміни, як: агресія, буржуазний націоналізм, коекзистенція, імперіялізм, неутралізм і т. д.

Conquest, Robert. COMMON SENSE ABOUT RUSSIA. New York, Macmillan. 1960. 175 p.

Короткий перегляд минулого, проте в головному автор концентрується на сучасних подіях. Економічна система, преса, радіо, книжки та ідеї советських лідерів, як рівнож місце робітників, студентів та інших груп у советському суспільстві. Праця оперта на советські джерела та їх критику.

Chirovsky, Nickolas. THE ECONOMIC FACTORS IN THE GROWTH OF RUSSIA. New York, Philosophical Library, 1957. 173 p.

Коротка історія розвитку та зростання великого Московського Князівства в Російську імперію і трансформація останньої в Советський Союз. Аналіза економічних та історичних факторів, як засобів експансії та підкорення нею інших народів.

Conquest, Robert. THE SOVIET DEPORTATION OF NATIONALITIES. London, Macmillan Co., 203 p.

Автор обговорює політику Советського Союзу в час другої світової війни. Праця базована виключно на офіційних советських джерелах, перевірених через еміграційні та інші кола. Включає статистичні дані та інший документальний матеріал по відношенню до волзьких німців, калмиків, кримських татарів, карачаїв, чеченців, індуців і ін. народів.

Crankshaw, Edward. KHRUSHCHEV'S RUSSIA. England, Penguin Books, 1959. 175 p.

Намагається показати Советський Союз із середини, аналізуючи при тому ситуацію, що створилася після смерті Сталіна. Головну увагу звернено на індустриальні, сільсько-господарські проблеми та на керівництво. Автор вважає, що є певні сили — економічні, культурні, психологічні і т. п. — детермінуючими факторами, особовости, а ідеологія зокрема використовується відповідно до вимог часу.

Day, Caman E. SOVIET IMPERIALISM. Washington, Public Affairs Press, 1950. 175 p.

Розглядає питання експансії московського імперіялізму. Кілька розділів присвячено аналізу прилучення Західної України та Білорусі до Советського Союзу, далі, советизація балтійських країн, загарбання частини Фінляндії і т. д. По статті Aspects of the Russian expansionism, що появилася в «The American Slavic and East European Review», в жовтні 1948 — це одна із більших праць на цю тему того часу.

Degras, Jane (Tabrinsky), ed. THE COMMUNIST INTERNATIONAL 1919-1943. Documents. Vol. 1. 1919-1922. 463 p. Vol. 2. 1923-1928. 584 p. London, Oxford University Press, 1956-1960.

Колекція документів, що стосуються завдань, політики та організації комінтерну, як рівнож до поточних проблем та зв'язку з комуністичними партіями поза Советським Союзом. Впорядковані в хронологічному порядку. До 1960 р. появилось 2 томи. Том 1. покриває 1919-22 роки; т. 2. — 1923-28 рр.

Dmytryshyn, Basil. MOSCOV AND THE UKRAINE 1918-1953; a STUDY OF RUSSIAN BOLSHEVIK NATIONALITY POLICY. New York, Bookman Associates, 1956. 310 p.

Документаційна студія російсько-комуністичної політики національностей із усіма її зигзагами та ревересами з часів Леніна і Сталіна. Історія прибрання України Росією, як рівнож чисток та всього, що національне українське, та могло б хоча найменшою мірою стати перешкодою в так званих «російсько-українських взаємовідносинах». Праця ділиться на десять розділів. Політика українізації, а радше конечність останньої, як рівнож національний склад комуністичної партії України, є статистично подані. Широка бібліографія та покажчик закінчує книжку.

Duchacek, Ivo. CONFLICT AND COOPERATION AMONG NATIONS. With the collaboration of Kenneth W. Thompson. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1960. 649 p.

Конфлікт і кооперація між народами. Обов'язковий підручник для багатьох американських коледжів. Так зв. «текстбук» із рекомендованою літературою про інтернаціональні стосунки. Ділиться на шість частин, кожна із них від 1-7 статей та 20-50 ст. тексту із коротким резюме при кінці. Короткий пояснювальний вступ до кожної із вибраних статей, що входять в склад підручника. Якість, оригінальність та різність поглядів широко заступлена. Дюме, Гаммаршельд, Черчіль, Клявзевиц, Ренен, Кон, Джілас, Хрущов та інші. Перших 120 ст. присвячено проблемі націоналізму, далі — боротьбі за силу і порядок, переговорам, інтернаціональному праву та ін.

Dossick, Jesse John. DOCTORAL RESEARCH ON RUSSIA AND THE SOVIET UNION. New York, New York University Press, 1950. 248 p.

Подає перелік 960 докторських дисертацій, зроблених в американських, канадських та британських університетах про Росію та СРСР. Праця впорядкована за 23-ма галузями науки, для кожної є подана коротка завага та бібліографія.

Erlich, Alexander. THE SOVIET INDUSTRIALIZATION DEBATE. 1924-1928. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1960. 214 p.

Обговорює політику, а даліше дискусію, що почалася в СРСР після 1921 р. Проблеми дискусії сягають від ролі агрикультури в совєтському економічному розвитку, реінвестиція, закордонна торгівля, проблеми продуктивної спроможности, інвестиція.

Fearey, Robert A. THE U.S. VERSUS THE U.S.S.R. — IDEOLOGIES IN CONFLICT. Washington, D. C., Public Affairs Press, 1959. 48 p.

Короткий перегляд історії ідеалів демократії та комунізму. Автор вважає, що демократія витримала іспит часу, коли марксизм-ленінізм є відносно новою філософією, що замість визволення спродукував новий тип поневолення людства. На думку автора, якщо США не справлять своєї ідеологічної пропаганди, можуть програти холодну війну.

Goodman, Elliot R. THE SOVIET DESIGN FOR A WORLD STATE. New York, Columbia University Press, 1960. 512 p.

Докладний перегляд висловів совєтських лідерів протягом років про світову державу (опанування світу) та нерозривну пов'язаність совєтської політики в тому напрямі. В останньому розділі автор подає свої рекомендації до відвернення чи знеохочення москалів від їхньої мети.

Grulow, Leo, ed. CURRENT SOVIET POLICIES. New York, Frederick A. Praeger, 1956. 268 p.

Колекція і аналіза інформації про совєтську політику та проблеми після XIX. конгресу партії.

Gsovski, Vladimir. ed. CHURCH AND STATE BEHIND THE IRON CURTAIN (Czechoslovakia, Hungary, Poland, Rumania, with introduction on Soviet Union). New York, Frederick A. Praeger, 1955. 311 p.

Симпозія піонерських студій на цьому полі вказує на безвиглядну ситуацію церкви в сателітних державах. У вступі автор обговорює ситуацію церкви в Советському Союзі та ставлення комунізму до релігії та церкви взагалі.

Gsovski, Vladimir and Grzybowski, Kazimierz, eds., GOVERNMENT, Law and Courts in the Soviet Union and Eastern Europe, 2 vols. New York, Frederick A. Praeger, 1959. 2,067 p.

Віля 420 ст. присвячено советському праву та аналізу советського судівництва. Автори вказують на відсутність в ньому забезпечення прав одиниці, брак вправности советським суддям в праві, брак чесноти всяких елементів у ставленні до сокаржених. Советські адвокати в більшості є агентами держави. Советська таємна та звичайна поліція далі стоїть над законом.

Gurian, Waldemar. BOLSCHEVISM; an INTRODUCTION TO SOVIET COMMUNISM. University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1952. 189 p.

Автор в хронологічному порядку вказує на тактику з допомогою якої советські комуністичні лідери прийшли до влади та тримаються її. Розвиток російського націоналізму (т. зв. «старший брат») в час II-ї світової війни та після неї підкреслений яскраво. Автор закінчує свою працю твердженням, що «це ще не досить бути антибольшевиком».

Gurian, Waldemar, ed. SOVIET IMPERIALISM: ITS ORIGINS AND TACTICS; a SYMPOSIUM, by Waldemar Gurian and others. Notre Dame. Ind. University of Notre Dame Press 1953. 166 p.

Книжка складається із таких розділів: вступ В. Гуріяна; «Російський імперіалізм чи комуністична агресія» — Н. С. Тімашева; «Українська проблема» — М. Пап; «Російські мусулмани перед і після революції» — Р. Е. Пайнс; «Советський імперіалізм на культурному фронті в Польщі» — В. Вейнтрауб; «Царська і советська дипломатія в Китаю»; «Цілі, техніка і осяги» — Н. Лінг; «Зображення Росії в советській пропаганді» — Ф. К. Барггоорн.

Hazard, John N. THE SOVIET SYSTEM OF GOVERNMENT. The Chicago Library of Comparative Politics. Rev. ed., Chicago, University of Chicago Press, 1960. 262 p.

Студія про советський уряд та спроба подати систему правління у всіх видах советської державної машини. Автор вважає, що, поминаючи назверхню демократичну форму, субстанція советської системи є тоталітарна і диктаторська.

Hendel, Samuel, ed. THE SOVIET CRUCIBLE; SOVIET GOVERNMENT IN THEORY AND PRACTICE. New York, Van Nostrand Co., 1959. 594 p.

Це різних авторів, советських та західних, колекція студій, стосується питань Советського Союзу, а зокрема марксизму. Праця ділиться на вісім загальних розділів: царська спадщина; теорія; большевицький тріумф; диктатура Сталіна; советська політична система; советська економічна система і т. п.

Hodgman, Danald R. SOVIET INDUSTRIAL PRODUCTION, 1928-1951. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1956. 241 p.

Спроба аналізу розвитку й зростання советської індустрії в даному періоді. Праця поділена на сім частин і включає багато таблиць та діаграм.

Holzman, Franklin D. SOVIET TAXATION; THE FISCAL AND MONETARY PROBLEMS OF A PLANNED ECONOMY. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1955. 376 p.

Аналітично-критичний перегляд та еволюція советської податкової системи на підставі советських джерел від 1920-х років по сьогодні.

Howell, Egdar M. THE SOVIET PARTIZAN MOVEMENT. Washington, U.S. Dept. of the Army, 1956. 217 p.

Організація та дії советського резистансу (підпілля в німецькому заплілі). Автор використав німецькі офіційні джерела, проте бракує ідеологічної чіткості та інформації про інші рухи спротиву.

Hryshko, Wasyl. EXPERIENCE WITH RUSSIA. New York, U.C.C.A., 1956. 180 p.

Історія російського імперіялізму. Зокрема подано про його методи, засоби та цілі. Автор подає багато фактів та подібностей практикованого сьогодні советського імперіялізму, який є логічним продуктом попереднього царського.

Institut zur Erforschung der UdSSR. BIOGRAPHIC DIRECTORY OF THE USSR, compiled by the Institute of the USSR, Munich, Germany. New York, Scarecrow Press, 1958. 782 p.

Спроба пера 75 компіляторів Мюнхенського Інституту дати довідковий біографічний підручник журналістам, політичним коментаторам та студентам советознавства. Праця включає понад 2000 біографій живих людей, які працюють в усіх галузях советського життя. Для кожної позиції подані короткі біографічні дані, як дата народження, освіта, ім'я та прізвище, партійна приналежність. Дані здебільшого неповні, для деяких датовані до 1 жовтня 1957, для інших — початку 1958.

Kamenetsky, Ihor. HITLER'S OCCUPATION OF UKRAINE (1941-1944); a STUDY OF TOTALITARIAN IMPERIALISM. The Marquette University Press, Milwaukee, Wis., 1956. 101 p.

Студії про німецьку окупацію України в часі другої світової війни. Спроба аналізу німецької окупації України, та роля УПА.

Kelsen, Hans. THE COMMUNIST THEORY OF LAW. New York, Frederick A. Praeger, 1955. 204 p.

Аналіз советської теорії державного і міжнародного права, її суперечностей та непослідовностей.

Kennan, George F. SOVIET-AMERICAN RELATIONS, 1917-1920. Vol. 1. RUSSIA LEAVES THE WAR. London, Faber and Faber. 1956. 544 p. Vol. 2. THE DECISION TO INTERVENE. Princeton, Princeton University Press. 1958. 513 p.

Перший том охоплює період від захоплення влади більшовиками до ратифікації договору в Бересті-Литовськ, другий том — від договору в Бересті-Литовськ до 1920 року включно. В тексті декілька факсиміле відбиток важливіших документів того часу та світлин. Додаток документів та прикінці томів селективна бібліографія використаних рукописів, документів та книжок.

Kennan, George F. SOVIET FOREIGN POLICY 1917-1941. Princeton, N. J., Van Nostrand Co. Ltd, Ancil Original. 1960. 191 p.

Автор, колишній американський амбасадор в ССРС, вважає свою працю своєрідним вступом до предмету советської закордонної політики. Праця ділиться на дві частини: перша обговорює советську закордонну політику давнього часу, друга частина включає 34 позиції документів та інших важливих передруків. Декілька сторінок присвячено Україні в притаманний авторові спосіб. Вибрана бібліографія.

Khrushchev, Nikita S. FOR VICTORY IN PEACEFUL COMPETITION WITH CAPITALISM. New York, E. P. Dutton and Co., 1960. 784 p.

Книжка містить приблизно 70 промов, інтерв'ю, посланій і листів диктатора ССРС Хрущова, за роки 1957-1958 в перекладі на англійську мову. Переклад зроблено советами. Хрущов сам написав вступну статтю у формі послання до американського народу та особисто вибрав матеріал, що включе-

ний в книжку. Це промови, які мали б зробити добре враження на американців.

Kirpatrick, Michel, ed. TARGET; THE WORLD COMMUNIST PROPAGANDA ACTIVITIES IN 1955. New York, The Macmillan Co., 1956. 362 p.

Аналіза російської комуністичної пропаганди за один рік. Автор докладно вказує на різноманітні засоби, вживані для тої цілі, як рівнож ролію в цьому просоветських інтернаціональних організацій на Далекому Сході, в Латинський Америці, Західній Європі, Близьким Сході, в Південній Азії та Америці.

Kirshner, Walter. THE RISE OF THE BALTIC QUESTION. Newark, Del. University of Delaware Press, 1954. 283 p.

Огляд цілості балтійського питання, зокрема аналіза політичного розвитку минулого та сучасного в Литві, Латвії та Естонії.

Kolarz, Walter. RUSSIA AND HER COLONIES. London, George Philip and Son Ltd., 1952. 334 p.

Майбутнє сьогодення Російської імперії і десятків підбитих нею народів, які є головні риси Москви, як центру інтернаціонального комунізму і російського імперіалізму? Яку політику повинен вести західний світ? Це деякі із питань, на які автор старається дати відповідь. Брак чіткості погляду та обізнання з проблемами ведуть автора до наголошування традиційного московського пояснення свого колоніалізму.

Kohn, Hans. BASIC HISTORY OF MODERN RUSSIA; POLITICAL CULTURAL AND SOCIAL TRENDS. Princeton, N. J. Van Nostrand. 1957. 191 p.

Коротка історія Московії 19-го століття, опрацьована головним чином на підставі не московських джерел. Включає біля 60 стор. перекладу московських документів.

Kohn, Hans. PAN-SLAVISM; ITS HISTORY AND IDEOLOGY, 2d. rev. New York, 1960. 468 p.

Огляд історії та ідеології панславізму. Праця ділиться на три частини: панславізм і захід 1815-60; панславізм і російський месіанізм 1860-1905; панславізм і світові війни 1905-1950. Багато уваги присвячено Україні. На стор. 381-468 пояснювальні заваги, примітки до тексту, велика бібліографія використаної літератури та окремо сторінковий покажчик закінчують цю наукову працю.

Kononenko, Konstantyn. UKRAINE AND RUSSIA; A HISTORY OF THE ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND RUSSIA (1654-1917). (Marquette Slavic Studies, IV), Milwaukee, Wisco. Marquette University Press, 1958. 257 p.

Історичний перегляд колоніального економічного визиску України Московією. Дає порівняння між царською імперською політикою та советсько-московською.

Koslow, Jules. THE KREMLIN; EIGHT CENTURIES OF TYRANNY AND TERROR. New York, Thomas Nelson and Sons. 1958. 244 p.

Вісім століть тиранії та терору в Кремлі, переказ про його постання та ранню історію. В хронологічному порядку автор дає біографічний перегляд московських можновладців від Калити до Сталіна, вказуючи, на підставі народних оповідань, їх жорстокість та ін.

Kulski, W. W. PEACEFUL CO-EXISTENCE; AN ANALYSIS OF SOVIET FOREIGN POLICY. Chicago, Henry Regneng Co. 1959. 662 p.

Доктрина співіснування та аналіза советської закордонної політики, зокрема внутрішня логіка в їхніх потягненнях, — така тема праці. Перше джерело широко використане автором.

Kulski, W. W. THE SOVIET REGIME; COMMUNISM IN PRACTICE. Syracuse, Syracuse University Press, 1954. 807 p.

Автор розглядає оперативні принципи советської держави, вказує на без-виглядне становище советського громадянина, коли одиниця є безрадною в обличчі советської адміністративної та превентивної системи. Праця поділена на п'ять головних частин, а кожна із них ще на кілька розділів. Головніші з них: російський націоналізм, свобода одиниці, судівництво, родина, модерне невідьництво советського селянства; колективне керівництво та інші розділи.

Lawrence, John. RUSSIA IN THE MAKING. George Allen and Unwin Ltd., London, 1957. 335 p.

Короткий перегляд історії Московщини, в якому автор заступає погляд, що головним рушієм московського життя від найдавніших часів до сьогодні є тоталітаризм та автократизм.

Liddell, Hart, ed. THE RED ARMY. New York, Harcourt Brace, 1956. 480 p.

Студії 31 військових авторитетів із шістьох держав про советську армію в різних аспектах. Автор обговорює сили і слабощі сучасних советських збройних сил; психологію воцтва; відношення мілітарних проблем до комуністичної ідеології і т. п.

Lin, Yutang. THE SECRET NAME. New York, Farrar, Strus and Cundahy, 1958. 268 p.

Праця в десятих розділах про Советський Союз, написана відомим китайським есеїстом та публіцистом. Обговорює політичні, соціальні, економічні, колоніальні та етичні проблеми Советського Союзу. Автор підкреслює советську внутрішню та зовнішню політику фальшу, що є протиставленням до ідеалів держави Конфуція, опертих на кодекси моральних принципів. Багато статистичних даних, список зібраних советських договорів, список поневолених народів, хронологічні таблиці подій та графічне зображення приходу до влади Сталіна, а згодом «колективного» диктатора Нікіти.

Low, Alfred D. LENIN ON THE QUESTION OF NATIONALITY. Bookman Associates, New York. 1958. 193 p.

Огляд погляду Леніна на національне питання, мірило (як далеко) співзвучності їх з ідеями Маркса та Енгельса, їх зміни в практичному застосуванні. Опоненти Леніна: Реннер, Бауер, Люксембург.

Mamatey, Victor. THE UNITED STATES AND EAST CENTRAL EUROPE, 1915-1918; A STUDY IN WILSONIAN DIPLOMACY AND PROPAGANDA. Princeton University Press, 1957. 431 p.

Студія офіційного американського підходу в стосунку до Східньо-Центральної Європи в роки 1914-1918. Автор на вступі дає короткий історичний перегляд австро-угорської монархії і її народів. Далі — європейська війна, неутральність США, приготування, переговори про мир, публічні й таємні, гра великих та метушня малих народів, вільсонівська дипломатія і пропаганда й, нарешті, перемога сили. Широка бібліографія та предметний покажчик.

Manning, Clarence A. HISTORY OF SLAVIC STUDIES IN THE UNITED STATES. Milwaukee, The Marquette University Press, 1957. 118 p.

Підсумки історії слов'ян в Америці, зокрема студій слов'янознавства. Автор вказує на небезпеку переважаючої московської та советської орієнтації в головних центрах студій слов'янознавства.

McClosky, Herbert and Turner, John E. THE SOVIET DICTATORSHIP. New York, McGraw-Hill Book Co., 1960. 637 p.

Розміром одна із більших післявоєнних праць про советський уряд та його верхівку. Третина книжки присвячена історичному переглядові марк-

сизму і російського підґрунтя большевизму, його зростання і тріумфу. Стислий перегляд подій всередині комуністичної партії, включаючи зростання Хрущова на силі.

Martovych, Oleh. UKRAINIAN LIBERATION MOVEMENT IN MODERN TIMES. With introduction by John F. Stewart. Scottish League for European Freedom. Edinburg (n. d.) 177 p. (Today's World. Handbook of Current World Affairs, no 5).

Короткий перегляд історії Українського Визвольного руху 1940-х років, зокрема в час німецької окупації 1941-1944 рр. та большевицької окупації 1944-1950 рр. Передруки оригінальних документів боротьби включені в текст, знімки визначних постатей, світлини УПА та бібліографія стор. 169-176. В передових розділах автор дає короткий історичний та культурний огляд минулого України.

Manning, Clarence A. UKRAINE UNDER THE SOVIETS. New York, Bookman Associates, 1953. 223 p.

Прихід комуністів до влади в Україні. Студія про становище та змат українського народу під советською окупацією у всіх ділянках його багатогранного життя. Праця, що ділиться на 26 розділів, опрацьована головним чином на підставі докладних студій України під советами, студій, що їх зробила група українських професорів у Німеччині.

Medlin, William K., Lindquist, Clarence B., and Shmitt, Marshall L. SOVIET EDUCATION PROGRAMS. Washington D. C., U. S. Book Printing Office (Department of Health, Education and Welfare, Bulletin OE 1-4037), 1960. 281 p.

Огляд советських навчальних програм у початкових і середніх школах. Підготовка учительських кадрів, як рівнож впровадження фізичної праці в парі із професійною академічною програмою.

Meissner, Boris. THE COMMUNIST PARTY OF THE SOVIET UNION; PARTY LEADERSHIP, ORGANIZATION AND IDEOLOGY. Edited with a Chapter on the Twentieth Party Congress by John S. Reshetar. New York, Frederick A. Praeger, 1956. 276 p.

Довідник про комуністичну партію Советського Союзу, партійне керівництво, організацію та ідеологію. Автор у першій частині обговорює комуністичну партію Советського Союзу після XIX. конгресу. Друга частина подає матеріали про діяльність компартії в час конгресу. В третій частині подано список членів центральних і регіональних (республіканських) органів комуністичної партії Советського Союзу з 26. лютого 1956 р., як рівнож список викинутих компартійців з тих органів. Починаючи з стор. 153 йдуть додатки та покажчики.

Mosely, Philip. E. THE KREMLIN AND WORLD POLITICS; STUDIES IN SOVIET POLICY AND ACTION. New York, Vintage Books, 1960. 557 p.

Збірка есеїв, написаних з перервами від 1938-1958 рр. Деякі з них є академічно-дослідні; деякі описують переговори, в яких автор брав участь; інші знову, є коментарями на поточні події дня. Книжка включєє 25 вибраних статей автора, що розділені під такими збірними заголовками: «Незмінність советських поглядів»; «Не легкий альянт та штучний мир»; «Советська закордонна політика 1941-1949 рр.»; «Холодна війна»; «Советська політика після Сталіна».

Niemeyer, Gerhart. AN INQUIRY INTO SOVIET MENTALITY. With the assistance of John S. Reshetar. Jr. A. Praeger, New York, 1956. 113 b.

Питання, як і до якої міри советська політика є раціональна — розглядає згадана праця, обговорюючи концепти раціональності співвідношення між засобами та ціллю. Щодо коекзистенції, то автор вважає, що антагонізм до

західного світу є властивий советський системі. Це не є тільки студія психології «советської» людини, але теж спроба продемонструвати ірраціональність комунізму і його лідерів.

Notre Dame, Ind. University. Committee on International Relations. THE SOVIET UNION; BACKGROUND, IDEOLOGY, REALITY; A SYMPOSIUM BY WALDEMAR GURIAN AND OTHERS. Notre Dame, Ind. University of Notre Dame Press, 1951. 216 p.

Симпозія кількох авторів про Советський Союз. Книжка подає наукові розвідки про праці таких авторів: В. Гуріян — «Розвиток советського режиму від Леніна до Сталіна»; П. Е. Мозелі — «Советська метода використання національних конфліктів в Східній Європі»; С. Кертеша — «Методи советської пенетрації в Східній Європі» та інших.

Park, Alexander G. BOLSHEVISM IN TURKESTAN, 1917-1929. New York, Columbia University Press, 1957. 427 p.

Праця обмежується до періоду після захоплення влади більшовиками в Туркестані. Опрацьована майже виключно на комуністичних джерелах. Джерельна праця на цю саму тему німецькою мовою є праця проф. Hayit Baymirza: «Turkestan im XX. Jahrhundert» Darmstadt, C. W. Leske-Verlag. 1959. 406 p.

Pierce, Eichard A. RUSSIAN CENTRAL ASIA, 1867-1917. Berkley, University of California Press, 1960. 306 p.

Одна із перших солідних спроб історичного нарису імперських московських завоювань Центральної Азії. Автор вказує на те, що москалі у колоніальних завоюваннях Азії не були новачками, підбивши перед тим Україну, Польщу, Фінляндію та багато інших народів різних культур. Насильницька колонізація та ожебрачення і фізична ліквідація місцевого населення. Книжка є корисним вкладом в помалу зростаючу літературу про московський імперіалізм.

Pipes, Richard. THE FORMATION OF THE SOVIET UNION; COMMUNISM AND NATIONALISM 1917-1923. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1954. 355 p.

Формування Советського Союзу, комунізм і націоналізм 1917-1923 рр. та студія більшовицької політики до неросійських народів у теорії та практиці, аналіза та причини упадку самостійності держав не московських народів. Праця ділиться головню на шість розділів із багатьма підрозділами кожний. Національна проблема Росії; 1917 рік і розвал російської імперії; советське завоювання України та Білорусі; советське завоювання мусулманських народів; советське завоювання Кавказу та встановлення Союзу Советських Соціалістичних Республік. Додатки: хронологія головних подій 1917-1923 рр. Етнічний склад московської імперії і СССР, на підставі перепису 1897-1926 рр. Широка бібліографія до розділів стор. 295-318; завваги та покажчик закінчує цю об'єктивну працю.

Prychodko, Nicholas. ONE OF THE FIFTEEN MILLION, Brown and Co., Boston, 1952. 236 p.

Спомини політ'в'язня про життя в московських концентраційних таборах.

Raeff, Marc. SIBERIA AND THE REFORMS OF 1822. Seattle, 1956. 210 p.

Короткий перегляд роботи Сперанського — генерального губернатора Сибіру; адміністративний поділ. В другій частині обговорюється становище автохтонного населення Сибіру. Включено деякі витяги писань Сперанського про Сибір. Подано 18 сторінок бібліографії.

Rauch, George von. A HISTORY OF SOVIET RUSSIA. New York, Frederick A. Praeger. 1957. 493 p.

В хронологічному порядку стислий перегляд подій 1917-1956 років. Дано короткий огляд подій перед 1917 р. Книга ділиться на такі розділи: Революція; НЕП; Советська закордонна політика 1921-1932; Події перед другою світовою війною, чистки, війна, Советський Союз по війні, є складовою частиною книжки, що є обов'язковим підручником в каледжах. Автор вказує, що провідними мотивами після 1917 р. був московський націоналізм у перехресті з інтернаціоналізмом. Далі — непослідовність теорії в практиці. Велика бібліографія, хронологія подій 1855-1956 рр. та покажчик імен закінчують цю авторитетну працю. Багато місця відведено українській проблематиці.

Reitlinger, Gerald. THE HOUSE BUILT ON SAND; THE CONFLICTS OF GERMANY POLICY IN RUSSIA, 1939-1945. London: Weidenfeld, 1960. 459 p.

Конфлікти німецької політики на Сході 1939-1945 років. Автор у 12 розділах робить спробу дати повний образ даного часу. Багато місця приділено українському питанню. 30-те червня, боротьба УПА на два фронти, Похідні групи, ставлення українців до Німеччини, — ці питання з'ясовані, попри малі недоліки, об'єктивно. Бібліографія та 3 додатки; хронологія подій; листи головних особистостей із коротким описом; воєнні втрати обох воюючих сторін та індекс.

Reshetar, John S., Jr. A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF THE SOVIET UNION. New York, Frederick A. Praeger, 1960. 331 p.

Коротка історія комуністичної партії Советського Союзу. Праця поділена за хронологічним порядком на 7 розділів. Дає перегляд формування КП; захоплення влади; ленінізм у практиці; прихід Сталіна, сталінізм та його спадкоємці. На стор. 305-313 подано рекомендовану літературу.

Reshetar, John S. THE UKRAINIAN REVOLUTION. Princeton, Princeton University Press, 1952. 363 p.

Перша наукова спроба англійською мовою аналізу української національної революції та української державності 1917-1920 років. Праця ділиться на сім розділів. Головними із них: Постанови Центральної Ради, Гетьманат, Народня Республіка, та інші. Включає широку бібліографію, стор. 335-347.

Richenbaum, Vsevolod Mikhailovich. THE UNKNOWN REVOLUTION (Kronstadt 1921, Ukraine 1918-21) by Voline (pseud). Translated by Holley Cantine. London, Freedom Press, 1955. 270 p.

Популярна праця ділиться на дві частини. Перша — це коротка історія Кронштадського повстання моряків у березні 1921 р. та друга частина під заголовком «Боротьба в Україні 1918-21 рр.», що займає 2/3 книжки, — це «спомини» про махновщину, Махна, Гуляй-Поле та події, зв'язані з ними. Автор, прихильник та пропагатор анархізму, вважає махновщину як лівий рух, популярний, аполітичний, виключно соціальний, рух мас та справді революційний. Під заголовком «Позитивна праця у вільній Україні» (Махна, примітка П. Г.) автор вихваляє форму організації життя, зокрема першу комуну біля М. Покровске ім. Рози Люксембург, 7 кілометрів від Гуляй-Поля (друга комунна названа першою). Між додатками під заголовком «Доля товаришів Махна» подає короткі бібліографічні дані.

Roberts, Henry L. RUSSIA AND AMERIKA; DANGERS AND PROSPECTS. New York, New Library, 1956. 251 p.

Праця-вислід студій та дискусій груп експертів американської науки, економіки та академічних кіл в роки 1953-1955 в рамках Ради Міжнародних Зв'язків. Праця головню ділиться на такі три частини: Класифікація проблеми, вимоги американської політики, терени розходжень. Аналізує стосунки між США та Советським Союзом у всіх галузях життя. Праця цікава тим, що в ній між іншим брали участь: Бовлес, Гарріман, Мозлі, Раск, Ростов та інші сьгоднішні керманічі американської закордонної політики. Крім східно-європейських сателітів (стор. 195-207) та статус кво в тій справі, решта таки

Росія, (щоб не дразнити останньої)! Брак глибшого підходу, постійний страх та т. зв. традиційність — притаманні цьому скрайньо суб'єктивному підходові.

Rogger, Hans. NATIONAL CONSCIOUSNESS IN EIGHTEENTH CENTURY RUSSIA. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1960. 391 p.

Спроба встановити, наскільки національне самопочування знайшло своє віддзеркалення в московській літературі 18 стол. Пенетрація західними державами Росії. Прискорене намагання уподібнити себе до Заходу, зокрема в час панування Петра і Катерини. Початки московського націоналізму є темою праці, яка ділиться на 6 розділів: уряд чужинців, manners and morals; національна мова; відкриття народу; інтерпретація історії; шукання за національним характером. Вибрана бібліографія, заваги та покажчик.

Rubinstein, Alvin Z. ed. THE FOREIGN POLICY OF THE SOVIET UNION. New York, Random House, 1960. 457 p.

Колекція документів та договорів Советського Союзу і супровідних статей за останні 42 роки. Книжка ділиться на 12 розділів. До кожного розділу автор дає короткий вступ, статті, зокрема сучасних авторів та документів, далі заваги та бібліографію для глибших студій. Вибрана бібліографія та хронологія подій закінчують книжку.

Ruggles, Melville and Mostecky, Vaclav. RUSSIAN AND EAST EUROPEAN PUBLICATIONS IN THE LIBRARIES OF THE UNITED STATES. New York, Columbia University Press, 1960. 369 p.

Рапорти із студій російських і східноєвропейських фондів в американських бібліотеках. Автори у своїй праці, що складається з трьох розділів (набування, організація та оформлення книжкових фондів в США, аналітичний перегляд) дають вичерпну відповідь на поставлене питання. На сторінках 13-14 є подана приблизна статистика українських бібліотечних фондів в американських бібліотеках.

Schapiro, Leonerd. THE COMMUNIST PARTY OF THE SOVIET UNION. New York, Random House, 1960. 631 p.

Спроба історії комуністичної партії за 42 роки, як рівнож перегляд різних споріднених угруповань, що прагнули до повалення монархії на протязі 30-ох років перед 1917 роком. Праця ділиться на три головні частини: 1) формуючі роки перед 1917 р.; 2) від Леніна до Сталіна; 3) революція та прихід Сталіна до влади і його роля. В четвертому підрозділі — «Неросійські народи» — та в інших місцях автор статистично доводить, що Україна ніколи відсотково не була до населення заступлена на партійних конгресах, не враховуючи при тому неукраїнського елементу в українському комуністичному складі. Найбільше терпіла від чисток та так званих реорганізацій. Додатки: хронологія конференцій та конгресів, список членів та кандидатів до політбюра та президії в 1917-1956 роки. Організація партійного секретаріату.

Schleisinger, Rudolf, ed. THE NATIONALITIES PROBLEM AND SOVIET ADMINISTRATION. London, Routledge Press, 1956. 299 p.

Колекція советських документів, як теж важливіших статей та іншого матеріалу, що стосується до історії та розвитку советської національної політики.

Schmidt, Dana Adams. ANATOMY OF SATELLITES. Boston, Little Brown and Co., 1952. 512 p.

Аналіза методів насаджування комунізму на східноєвропейські народи. Як приклад, автор бере Чехо-Словаччину, пишучи про неї в таких п'ятих частинах: Від св. Кирила до Готтвальда; Поліційна держава; Советизація; Експлуатація; Рух спротиву і чистки. Автор показує советсько-російське насильство у всіх галузях багатогранного життя нації. В 5-ій частині згадує про УПА.

Scott, M. Andrew. THE ANATOMY OF COMMUNISM. New York, Philosophical Library, 1951. 197 p.

Коротка студія головних дсгм марксизму, змодифікованих Леніном і Сталіном. Це одна з небагатьох спроб ядерної аналізи головних фундаментальних доктрин, що вказує на півінтелектуальний «сет ап» та чіткість різниць між комунізмом і західною демократією. Автор відкидає набік тих «мислителів», що вірять в співіснування двох систем життя і думки.

Selznich, Philip. THE ORGANISATIONAL WEAPON; A STUDY OF BOL-SHEVIK STRATEGY AND TACTICS. New York, Megraw-Hill Book Co., 1952. 350 p.

Автор поставив перед собою такі завдання: а) Проаналізувати вживання організацій та організаційної практики в боротьбі за силу; б) Поглибити розуміння большевицької стратегії і тактики. У кількох розділах дає відповідь на поставлені питання: Комбат партії; Авангард і маси; Стратегія підходу та пристосування; Пенетрація інституцій; Стратегія оборони; Двобій за владу; Проблеми контрфорензиви.

Seton-Watson, Hugh. THE DECLINE OF IMPERIAL RUSSIA 1855-1914. New York, Frederick A. Praeger, 1952. 406 p.

Опис і пояснення ступенів падіння московської імперії між кримською і першою світовою війнами. Автор із притаманною йому акуратністю дає студентам історії можливість зрозуміти підґрунтя сучасної Московщини. Обговорюваний період ділить на три частини: панування Александра II (1855-1881); період реакції (1881-1905 рр. і революція 1905 р. та події до 1914 р.). Дає спроби показати головні причини політичного та соціального розвитку поляків, українців, фінляндців, балтійських народів, їхню роль в цьому процесі. Багато уваги присвячено українцям. Бібліографія.

Seton-Watson, Hugh. THE EAST EUROPEAN REVOLUTION. New York, Frederick A. Praeger, 1951. 406 p.

Систематичний перегляд подій у Східній Європі після II-гої світової війни та матеріялу, зв'язаного із ними, що стосується до 12-тих народів. Оборонний націоналізм, оборона національної індивідуальності є стрижнем праці автора, який вважає, що «коли Захід не може нічого допомогти їм, він не повинен ображати їх» (стор. 384). Бібліографія.

Seton-Watson, Hugh. NEITHER WAR NOR PEACE; THE STRUGGLE FOR POWER IN THE POSTWAR WORLD. New York, Frederick A. Praeger, 1960. 504 p.

Автор кількох праць про Східню Європу, у своїй останній праці дає інтерпретацію світової політики після 1945 року, що вказує на постійний зріст його інтелекту та географічного горизонту. Аналізує проблеми різних соціальних та економічних класів різних суспільств; роди революцій та революційних конфліктів; модерний тоталітаризм; імперіялізм; націоналізм; неутралізм. Назагал це студія сили, хто її має, як дістав, як використовує та в чому проявляється її сила та слабкість.

Seton-Watson, Hugh. FROM LENIN TO MALENKOV; THE HISTORY OF WORLD COMMUNISM. New York, Frederick A. Praeger, 1954. 377 p.

Порівняльна студія розвитку комуністичного руху в цілому світі від 1917-1953 рр. Поділена на 16 розділів, важливіші з них: Європа перед 1914 р.; Ленінська революція; Комінтерн; Комунізм в Росії 1921-1928 рр.; Комунізм в Європі 1921-1933 рр.; Націоналізм і революція в Азії; 1919-1935 рр.; Сталінська революція; Народний Фронт; Нацистівсько-советський пакт; Комунізм і підпільні рухи; Сталінізм в Росії; Сталінізація Східної Європи; Китайська Революція; Комуністичні класи і сила. Добре зорганізована та документальна студія, корисна для спеціалістів, викладачів, політиків та всіх, кого цікавить ця проблема. Багато місця відведено українській проблематиці; використана бібліографія на стор. 357-368.

Simmons, Ernest Joseph ed. CONTINUITY AND CHANGE IN RUSSIAN AND SOVIET THOUGHT. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1955. 563 p.

Збірка статтей-відчитів з висліді конференції викладачів американських університетів із березня 1954 р. Ділиться на п'ять головних тем, а кожна із них на чотири або п'ять підтем: реалізм і утопія в російській економічній думці; авторитаризм і демократія; колективізм і індивідуалізм; раціональність і нерациональність; література, держава і суспільство; Росія і спільнота народів (месіаністичні погляди і теорія акцій). Автори: Мозлі, Гур'ян, Фльоринські, Карпович, Ресанрєвські, Кляйн, Ерліх та інші. Своєрідне віддзеркалення думок перед і після революції. Советський тоталітаризм часто вважається продовженням царського автократизму. На думку авторів, між советським тоталітаризмом і царським автократизмом існують «більше підставових різниць, ніж споріднень».

Slusser, Robert M. and Triska, Jan F. A. CALENDAR OF SOVIET TREATIES 1917-1957. Stanford, Kalifornnia, Stanford University Press, 1959. 350 p.

Довідник до більше як 2000 інтернаціональних договорів, укладених Советським Союзом від 1917 до 1957 р. Всі відомі договори («treaties and agreements») впорядковано хронологічно, для кожного подано: коротку стислу інформацію; відколи, на як довго, продовження або модифікації. Для «treaties» та «agreements» із 1940 р. або пізніше автор дає більше даних. Додатки: список договорів, підписаних, але не ратифікованих. Таємні советсько-німецькі мілітарні договори. Показчик договорів за державами та іншими категоріями.

Smal-Stocki, R. THE CAPTIVE NATIONS. NATIONALISM OF THE NON-RUSSIAN NATIONS IN THE SOVIET UNION. New York, Bookman Associates, 1960. 118 p.

Советська національна політика, проблеми національних меншин та націоналізму неросійських народів, — така тема наукової праці, яка одночасно є своєрідною пересторогою для ще вільного світу. Автор вважає свою працю як вступ до студій історичного підґрунтя і аспірацій неросійських народів у Советському Союзі. У сімох розділах обговорює націоналізм неросійських народів перед, в час та після I-шої і II-гої світової війни, далі — російський марксизм-ленінізм і неросійські народи та наприкінці націоналізм неросійських народів як поточну проблему Советського Союзу, а рівнож як світову інтернаціональну проблему; завваги, бібліографія та показчик закінчують цю корисну працю; доказом її важливості можуть служити зловісні реакційні рецензії в американських та слов'янських журналах.

Smal-Stocki, Roman. THE NATIONALITY PROBLEM OF THE SOVIET UNION AND RUSSIAN COMMUNIST IMPERIALISM. New York, Bruce Publishing Co., 1952. 472 p.

Російський імперіялізм, московська імперія та трансформація останньої в Советський Союз. Зростання московської імперії коштом сусідів, з усіх сторін зокрема українців. Конфлікт націоналізму і комунізму. Тракткування советського режиму неросійських народів, як рівнож тракткування росіян антикомуністів неросійських народів та інше, — така тема наукової праці автора.

Spiliulo, Matthew. THE CHURCH IN SOVIET RUSSIA. New York, Oxford University Press, 1956. 179 p.

Опис та аналіза нової т. зв. «Російської Православної церкви» з 1943 р., відновлена Сталіном в час другої світової війни. Характеристика її лідерів; споріднення з атеїстичним комунізмом, як рівнож її роля в советській системі.

Stetzk, Jaroslaw. THE KREMLIN ON A VOLCANO. COEXISTENCE OR LIBERATION POLICY? Foreword by Major-General J. F. C. Fuller. Introduction by Nestor D. Procyk. American Friends of Anti-Bolshevik Bloc of Nations, Inc., New York, 1959. 56 p.

Праця написана у формі запитів до автора ставлених йому під час перебування в США 1958 р. та його відповідей. Головним чином зводиться до 3-ох збірних заголовків: Коекзистенція чи політика визволення; Визволення і справжній напрям Заходу; Москва була змушена визнати український спротив. Проблеми — сили і слабощі імперії, комуністичної теорії, націонал-комунізму, термонуклеарної війни, — широко дискутовані автором.

Treadgold, Donald W. THE GREAT SIBERIAN MIGRATION. GOVERNMENT AND PEASANT IN RESETTLEMENT FROM EMANCIPATION TO THE FIRST WORLD WAR. Princeton, Princeton University Press, N. J. 1957. 278 p.

Наукова праця про сибірську міграцію до першої світової війни. Складається головню з таких п'яти частин: колонія і батьківщина; перехід Уралу 1861-1892; транссибірська залізниця 1892-1906; Столипін і Дума 1906-1914; доля сибірської міграції. Автор статистично доводить, що біля 90% переселенців — це люди чорнозему. Тільки в роки 1896-1915, як подається на підставі доступних статистичних даних, українські землі дали осіб (за містами), як Полтава 412.000, Чернігів 295.000, Харків 220.000, Київ 188.000 і т. д., та велику кількість попередніх років. Сибір не знав московського рабства, його населення — це вільні селяни, втікачі, політичні висланці та автохтони, що все разом вплинуло на формування сибірської спільноти, відрубної від росіян вдачею та ментальністю. Багато статистичних даних, біля 18 таблиць, мапи, бібліографія, — закінчують цей корисний вклад в розвиток студій про Сибір.

Treadgold, Donald W. LENIN AND HIS RIVALS; THE STRUGGLE FOR RUSSIA'S FUTURE, 1898-1906. New York, Frederick A. Praeger, 1955. 291 p.

Ленін і його конкуренти 1898-1906 років, — це тема праці автора. Поділена на чотири частини, а кожна з них на 3-5 розділи. Завваги до розділів при кінці книжки та хронологія головних конференцій політичних організацій того часу. Показчик.

Treadgold, Donald. TWENTIETH CENTURY RUSSIA. Rand Mchally and Co., Chicago, 1959. 550 p.

Добре зорганізована наукова праця, обов'язковий підручник для багатьох американських високих шкіл. Ділиться на чотири головні частини, 28 розділів та багато підрозділів. Ч. 1. дає коротку аналізу дореволюційного періоду, кінчаючи падінням царизму. Ч. 2: захоплення влади комуністами, від лютневої революції через договір у Бересті-Литовськ до Бухаріна. Ч. 3: доба Сталіна перед війною; московські верховоди від Івана до Нікіти, за хронологічним порядком; конгреси комуністичної партії; республіки, площа, населення, більші міста СРСР та інше. В цій частині багато місця присвячено національним меншинам. Ч. 4: війна та післявоєнний період до 1958 року з підзаголовками: мілітарна криза 1941-1943, політичний успіх 1943-1945, політичні партії 1953-1958. Біля 50 стор. присвячено українській проблематиці, Центральній Раді, Актові 30-того червня. Додатки: українські повстанські армії і ін.

United American Ukrainian Organizations Committee of New York. THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY IN FIGHT FOR FREEDOM. New York, United Committee of the Ukrainian-American Organisations of New York 1954. 223 p.

Збірка статей, есеїв і новел про УПА, пера учасників, командирів та політичних українських і чужих діячів. Праця поділена головню на 8 розділів із такими збірними заголовками: Вступ; Література українського підпілля; Українське підпілля мистецтво; Політична література українського підпілля; Вої УПА; Червоний Хрест УПА. Книжка закінчується передруком відозви «Наказ дня» командира УПА ген. Тараса Чупринки. Бібліографія, статистичні дані, відозви, проклямації та ілюстрації доповнюють це інформаційне видання.

Unterberger, Betty Miller. AMERICA'S SIBERIAN EXPEDITION, 1918-1920; A STUDY OF NATIONAL POLICY. Durham, Duke University Press, 1956. 271 p.

Альянти були в першу чергу зацікавлені виграти війну проти Німеччини та знищити большевизм в Росії. За автором це були США, що робили самостійне намагання зберегти територіальну інтегральність Росії. Проголошення неутраляльної політики привело до остаточного рішення 1920 р. відтягнути свої сили із Сибіру, щоб оминати відкритий конфлікт з большевиками. Альянти, чеські частини в Сибірі; Колчак; Омський уряд; інтереси Японії та підтримка останніх козацьких відділів Семенова та Кимілова; Китай — це деякі із проблем праці автора. Показчик імен з анотаціями та вживана бібліографія (247-260) закінчують цю працю із 13-ма розділами.

Vakar, Nicholas P. BELORUSSIA. THE MAKING OF A NATION; A CASE STUDY. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1956. 297 p.

Спроба історії англійською мовою про Білорусь, її народ, походження народу, традиції, національне самовизначення, самостійність, націоналізм, німецька, а згодом большевицька окупація і т. п. Автор переглянув у зв'язку із працею, понад 2000 першоджерел, джерел та іншої літератури.

Walsh, Warren Bartlett. RUSSIA AND THE SOVIET UNION; A MODERN HISTORY. The University of Michigan Press, Ann Arbor 1958. 640 p.

Історія Росії та Советського Союзу. Автор концентрується головним чином на новітньому періоді, тобто від 1917 та доводить до 1957 р. Організація праці в 29 розділах, із поділом на багато підрозділів, вказує на спробу автора дати шкільний підручник історії. Праця написана в імперському дусі, з притаманною ігнорациєю до всього, що не централістичне, ігнорациєю до немосковських народів. Відносно небагато місця присвячено Україні. Крім Хмельниччини, церковної Унії, 1917 років, решта для автора — це «фата моргана». Рекомендована бібліографія на стор. 605-640 та показчик.

Wheeler, Geoffrey. RACIAL PROBLEM IN SOVIET MUSLIM ASIA. Institute of Race Relations, London, Oxford University Press, 1960. 66 p.

Спроба історичного нарису про расові проблеми в советській мусульманській Азії, та національна політика московського центру у відношенні до неросовських народів центральної Азії. Колонізаційна та русифікаційна політика. Автор ділить працю на вісім розділів; два із них присвячено царському періодові, революції та громадянській війні; чотири інші — культурним, соціальним, економічним та демократичним проблемам; два останні — советській національній політиці та ставленню советів до несветського Сходу. Коротка бібліографія та таблиця розселення мусульманів у відсотковому відношенні до інших. Бібліографія.

Wolfe, Bertram D. SIX KEYS TO THE SOVIET SYSTEM. With an introduction by Leslie C. Stevens. Boston, the Beacon Press. 258.

Срудія різних аспектів советського тоталітаризму. Подас основні елементи тоталітаризму та їх застосування в різних аспектах советського життя. Ця колекція передруків есеїв із різних американських журналів, написаних в роках 1940-1955. Шість ключів до советської системи: автор ділить наступне: боротьба за владу; координація культури; робітники в робітничій державі; два типи советських виборів; Кремль як союзник та сусід; та остання це природні властивості тоталітаризму.

Zenkowsky, Serge A. PAN-TURKISM AND ISLAM IN RUSSIA. Cambridge, Mass., Harvard University Press. 1960. 345 p.

Спроба політичного та культурно-історичного нарису тюркських народів (татари, казахи, азербайджанці) в Советському Союзі, зокрема в першій чверті 20-го століття. Їхня чисельність — понад 20 мільйонів. Автор коротко змальовує їхнє історичне минуле, далі — взаємовідносини між собою та відносини з Москвою; національне відродження 1905-20 років, впливи модерного націоналізму та соціалізму. Пан-туркізм та причини нездачі встановлення й закріплення незалежності. Простора бібліографія (стор. 321-336) закінчує цю 18-ти розділову зорганізовану працю, написану цікаво — в традиційно імперському та централістичному дусі.

Пожертви на видання журналу »Фенікс«

Голова Головної Управи ТУСМ-у, інж. Богдан Кульчицький зібрав між членами Філадельфійського Осередку ТУСМ-у 250.- дол. на видання 11-го зошита «Фенікс-у».

Пожертви склали:

Іларіон Чабан	— 10.00	Петро Гой, Нью-Йорк	— 10.00
Ігор Чума	— 10.00	Микола Тимчук	— 10.00
Ярина Грабовенська	— 10.00	Михайло Кузьма	— 20.00
Богд. Кульчицький мол.	— 10.00	Марта Строчан	— 10.00
Роман Куропась	— 10.00	Наталка Строчан	— 10.00
Євгенія Метанчук	— 10.00	Оксана Строчан	— 10.00
Діяна Пеленська	— 10.00		
Борис Послушний	— 10.00	З нагоди вінчання магістра Анатолія Бердія з Танею Кучерською присутні гості зложили на пресфонд 91 дол. Збірку перевели П. Гой і пані Ярослава Стойко. Жертводавцям і збірщикам дякує, а молодій парі всего найкращого та щасливого і довгого життя бажає Адміністрація Феніксу. Д-р О. Рижий, Клівленд — 7 дол. О. Блашків — 2 дол.	
Олег Послушний	— 10.00		
Аскольд Рудакевич	— 10.00		
Леся Ткач	— 10.00		
Оксана Ванчицька	— 10.00		
Володимир Ванчицький	— 10.00		
Василь Зінь	— 10.00		
Юрко Федорчук	— 10.00		
Маркіян Іваш	— 10.00		
Микола Пришляк	— 10.00		

СТУДЕНТИ! ЧИТАЙТЕ, ДОПISУЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ «СТУДЕНТСЬКУ ДУМКУ»!

«СТУДЕНТСЬКА ДУМКА» є органом Головної Управи Товариства Української Студіюючої Молоді ім. М. Міхновського і появляється кожного місяця при Часописі «Гомін України» в Торонті, Канада.

«СТУДЕНТСЬКА ДУМКА» поміщує статті, дописи, репортажі, подаючи читачам образки з студентського життя ТУСМ-у та інших студентських організацій.

«СТУДЕНТСЬКА ДУМКА» — це в теперішню пору єдина наша студентська сторінка на американському і канадському континентах.

Редакція: Христя Кульчицька
842 North 24 Street
Philadelphia 30, Pa,
U.S.A.

Представник Редакції на Канаду:
Наталка Бандера
140 Bathurst Street
Toronto, Ontario, Canada.

З М І С Т 11-го зошита

	Стор.
Студентство і політика	2
СТУДІЇ	3 — 11
М. Савчук: Нація і держава в українській політичній думці 20-го століття	3
Р. Якемчук: Атомова енергетика в СРСР	8
ПРОБЛЕМИ	12 — 15
К. Савчук: Україна і Захід	12
ЛІТЕРАТУРА — МИСТЕЦТВО	16 — 28
Л. Костенко: Ще трохи	16
Л. Костенко: Доля	16
Р. Третяков: Прощання	17
Р. Третяков: «Патетична»	17
В. Коротич: Дівчина з поїзда	18
О. Курінний: Донбас	19
Є. Гуцало: ***	20
М. Вінграновський: Прадід	21
Р. Пачовський: Минулому немає вороття	22
КУЛЬТУРНО-НАУКОВІ ОГЛЯДИ	28 — 32
П. Савчук: Пам'яті проф. д-ра Івана Мірчука	28
М. Логун: Пам'яті проф. д-ра Юрія Русова	31
СТУДЕНТСТВО — МОЛОДЬ	32 — 36
Шостий Конгрес ТУСМ-у ім. М. Міхновського. — Комунікат Президії	32
Представники СУСТА на 14-ому Конгресі Американської Студентської Асоціації	34
Україна в символіці «Дзвону Свободи»	35
Слово студ. Ярини Грабовенської під час церемонії радієвої передачі звуку «Дзвону Свободи» в Філадельфії	36
Інші студентські імпрези	37
КНИЖКА І ПРЕСА	42 — 47
М. Савчак: Alain Desroches, Le Problème Ukrainien et Simon Petlura	42
Д-р Ю. Фединський: о. д-р І. Гриньох, Слуга Божий Андрей	44
М. Протиняк: М. Грушевський, Вибрані праці	45
БІБЛІОГРАФІЯ	47 — 63
П. Гой: Анотована бібліографія книжок про Советський Союз і Україну	47
По жертви на видання журналу «Фенікс»	64